

Kauno technologijos universitetas
Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai Lietuvoje
Baigiamasis magistro studijų projektas

Asta Aleksiūnienė
Projekto autorė

Asist. dr. Donata Jovarauskienė
Vadovė

Kaunas, 2026

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai Lietuvoje

Baigiamasis magistro studijų projektas

Viešasis administravimas (6211LX040)

Asta Aleksiūnienė

Projekto autorė

Asist. dr. Donata Jovarauskienė

Vadovė

Doc. dr. Eglė Gaulė

Recenzentė

Kaunas, 2026

Kauno technologijos universitetas

Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas

Asta Aleksišiūnienė

Mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai Lietuvoje

Akademinio sąžiningumo deklaracija

Patvirtinu, kad:

1. baigiamąjį projektą parengiau savarankiškai ir sąžiningai, nepažeisdama(s) kitų asmenų autoriaus ar kitų teisių, laikydamasi(s) Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų, Kauno technologijos universiteto (toliau – Universitetas) intelektinės nuosavybės valdymo ir perdavimo nuostatų bei Universiteto akademinės etikos kodekse nustatytų etikos reikalavimų;
2. baigiamajame projekte visi pateikti duomenys ir tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti teisėtai, nei viena šio projekto dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar elektroninių šaltinių, visos baigiamojo projekto tekste pateiktos citatos ir nuorodos yra nurodytos literatūros sąrašė;
3. įstatymų nenumatytų piniginių sumų už baigiamąjį projektą ar jo dalis niekam nesu mokėjęs (-usi);
4. suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo ar kitų asmenų teisių pažeidimo faktui, man bus taikomos akademinės nuobaudos pagal Universitete galiojančią tvarką ir būsiu pašalinta(s) iš Universiteto, o baigiamasis projektas gali būti pateiktas Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus tarnybai nagrinėjant galimą akademinės etikos pažeidimą.

Asta Aleksišiūnienė

Patvirtinta elektroniniu būdu

Aleksiūnienė, Asta. Mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai Lietuvoje. Magistro studijų baigiamasis projektas / vadovė asist. dr. Donata Jovarauskienė; Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas.

Studijų kryptis ir sritis (studijų krypties grupė): 03S (L07).

Reikšminiai žodžiai: gerovė, gerovės valstybė, mokesčių sistema, mokesčių mokėtojas, mokesstinė našta, mokesčių moralė

Kaunas, 2026. 87 p.

Santrauka

Šiuolaikinėje gerovės valstybėje mokesčių sistema atlieka ne tik fiskalinę, bet ir socialinę bei institucinę funkcijas, nes per ją formuojami viešieji finansai, finansuojamos viešosios paslaugos, įgyvendinamas pajamų perskirstymas bei kuriamos prielaidos visuomenės gerovei. Tačiau mokesčių sistemos poveikis neturėtų būti vertinamas vien valstybės finansinio tvarumo ar makroekonominių rodiklių požiūriu, kadangi mokesčių politika tiesiogiai veikia ir individualų mokesčių mokėtojų gerovės suvokimą. Mokesčių našta, disponuojamos pajamos, socialinių garantijų prieinamumas, viešųjų paslaugų kokybė, mokesčių sistemos teisingumo suvokimas, pasitikėjimas valstybės institucijomis bei mokesstinė moralė gali turėti reikšmingos įtakos tam, kaip mokesčių mokėtojai vertina savo gerovę. Ši tema ypač aktuali Lietuvoje, nes trūksta integruoto požiūrio į tai, kokie veiksniai mokesčių mokėtojų požiūriu yra susiję su jų gerove. Baigiamojo projekto problema grindžiama tuo, kad nors mokesčių sistema yra laikoma vienu svarbiausių valstybės gerovės kūrimo instrumentų, nėra pakankamai aišku, kokie konkretūs veiksniai lemia mokesčių mokėtojų gerovę. Tyrimo objektas - mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai. Darbo tikslas – nustatyti mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksnius Lietuvoje. Tyrimo tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai: 1. konceptualiai pagrįsti mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksnius viešųjų finansų sistemos kontekste. 2. apžvelgti mokesčių sistemos teisinį reguliavimą, siekiant nustatyti mokesčių mokėtojų gerovei reikšmingus veiksnius. 3. empiriškai ištirti veiksnius, darančius įtaką mokesčių mokėtojų gerovei Lietuvoje. Tyrime taikyta mišri tyrimo strategija, derinant mokslinės literatūros analizę, teisės aktų ir strateginių dokumentų analizę, antrinių statistinių duomenų analizę bei kiekybinę empirinę tyrimą. Empirinėje darbo dalyje atlikta anketinė apklausa, kurioje dalyvavo 224 respondentai, o surinkti duomenys analizuoti taikant aprašomosios statistikos, patikimumo analizės, Spearman koreliacinės analizės bei daugialypės regresinės analizės metodus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad mokesčių mokėtojų gerovė yra kompleksinis reiškinys, kurį lemia ne vien ekonominiai, bet ir instituciniai bei psichologiniai veiksniai. Teorinė analizė parodė, kad mokesčių mokėtojų gerovė gali būti suprantama kaip objektyvių ekonominių sąlygų, subjektyvaus gerovės vertinimo bei valstybės institucinio veikimo sąveikos rezultatas. Teisinė analizė atskleidė, kad nors mokesčių mokėtojų gerovės sąvoka teisės aktuose nėra tiesiogiai įtvirtinta, daugelis mokesčių sistemos reguliavimo principų, tokių kaip teisingumas, proporcingumas, aiškumas, administracinės naštos mažinimas bei mokesčių mokėtojų teisių apsauga yra tiesiogiai susiję su gerovės užtikrinimo prielaidomis. Empirinio tyrimo rezultatai parodė, kad stipriausios sąsajos su subjektyvia mokesčių mokėtojų gerove nustatytos finansinės padėties, viešųjų paslaugų vertinimo, suvokiamos mokesčių grąžos, mokesčių sistemos teisingumo vertinimo bei pasitikėjimo valstybės institucijomis srityse. Detalesnė analizė atskleidė, kad ypač reikšmingi yra pajamų pakankamumo, finansinio saugumo, viešųjų paslaugų prieinamumo bei suvokiamos adekvačios naudos už sumokamus mokesčius aspektai. Daugialypės

regresinės analizės rezultatai parodė, kad svarbiausi, nepriklausomai su subjektyvia gerove susiję veiksniai yra finansinė padėtis, viešųjų paslaugų vertinimas ir mokestinė moralė. Gauti rezultatai leidžia daryti išvadą, kad mokesčių mokėtojų gerovė negali būti vertinama vien per fiskalinės naštos ar pajamų perskirstymo prizmę, nes reikšmingą vaidmenį atlieka ir valstybės institucijų veiklos kokybė, mokesčių sistemos aiškumas, suvokiamas teisingumas bei piliečių pasitikėjimas viešuoju sektoriumi. Siekiant stiprinti mokesčių mokėtojų gerovę Lietuvoje, būtinas kompleksinis požiūris, apimantis ne tik ekonominių sąlygų gerinimą, bet ir viešųjų paslaugų kokybės didinimą, skaidresnį mokesčių panaudojimo komunikavimą, administracinės naštos mažinimą bei pasitikėjimo valstybės institucijomis stiprinimą.

Aleksiūnienė, Asta. Determinants of the Well-Being of Taxpayers in Lithuania. Master's Final Degree Project / supervisor asst. prof. dr. Donata Jovarauskiene; Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology.

Study field and area (study field group): 03S (L07).

Keywords: welfare, welfare state, taxpayer, tax morale, tax burden, tax system.

Kaunas, 2026. 87 p.

Summary

In the modern welfare state, the tax system performs not only a fiscal, but also a social and institutional function, as it forms public finances, finances public services, implements income redistribution, and creates preconditions for public welfare. However, the impact of tax system should not be assessed solely from the perspective of the state's financial sustainability or macroeconomic indicators, since tax policy directly affects the individual perception of tax payers' welfare. The tax burden, disposable income, availability of social guarantees, quality of public services, perception of the fairness of the tax system, trust in public institutions, and tax morale can have a significant impact on how taxpayers assess their welfare. This topic is particularly relevant in Lithuania, as there is a lack of integrated approach to what factors, from the taxpayers' perspective, are related to their welfare. The problem of the final master's project is based on the fact that although the tax system is considered one of the most important instruments for creating state welfare, it is not sufficiently clear what specific factors determine taxpayers' welfare. The objects of the study is the factors determining taxpayers' welfare. The aim of the work is to identify the factors determining taxpayers' welfare in Lithuania. To achieve this aim, the following objectives were set: 1) to conceptually substantiate the factors determining taxpayers' welfare in the context of the public finance system; 2) to review the legal regulation of the tax system in order to identify factors significant to taxpayers' welfare; 3) to empirically investigate the factors influencing taxpayers' welfare in Lithuania. The research applied a mixed research strategy, combining the analysis of scientific literature, the analysis of legal acts and strategic documents, the analysis of secondary statistical data, and quantitative empirical research. In the empirical part of the study, a questionnaire survey was conducted, in which 224 respondents participated, and the collected data were analyzed using descriptive statistics, reliability analysis, Spearman correlation analysis, and multiple regression analysis methods. The results of the research revealed that taxpayers' welfare is a complex phenomenon determined not only by economic, but also by institutional and psychological factors. Theoretical analysis has shown that taxpayers' welfare can be understood as the result of the interaction between objective economic conditions, subjective assessment of welfare, and the functioning of public institutions. The legal analysis revealed that although the concept of taxpayers' welfare is not explicitly established in legal acts, many principles of tax system regulation, such as fairness, proportionality, clarity, reduction of administrative burden and protection of taxpayers' rights, are directly related to the assumptions of ensuring welfare. The results of the empirical study have shown that the strongest links with subjective taxpayers' welfare are established in the areas of financial situation, assessment of public services, perceived tax return, assessment of the fairness of the tax system, and trust in public institutions. A more detailed analysis revealed that income sufficiency, financial security, accessibility of public services, and the perception of receiving adequate benefits in return for taxes paid are particularly significant factors. The results of the

multiple regression analysis showed that the most important factors, independently related to subjective welfare, are financial situation, assessment of public services, and tax morale. The obtained results allow to conclude that taxpayers' welfare cannot be assessed solely through the prism of fiscal burden or income redistribution, as the quality of public institutions' performance, the clarity of the tax system, perceived fairness, and citizens' trust in the public sector also play a significant role. In order to strengthening taxpayers' welfare in Lithuania, a comprehensive approach is necessary, including not only improving economic conditions, but also increasing the quality of public services, more transparent communication of tax use, reducing the administrative burden, and strengthening trust in public institutions.

Turinys

Lentelių sąrašas	9
Paveikslų sąrašas	10
Santrumpų ir terminų sąrašas	11
Įvadas.....	12
1. Mokesčių mokėtojo gerovės konstruktas viešųjų finansų sistemoje.....	15
1.1. Viešieji finansai ir mokesčių sistema gerovės valstybės kontekste.....	15
1.2. Gerovės samprata ir mokesčių mokėtojo gerovė viešųjų finansų sistemoje	17
1.3. Mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai	23
1.3.1. Tiesioginiai ekonominiai mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai.....	24
1.3.2. Netiesioginiai instituciniai mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai	28
1.3.3. Psichologiniai ir elgsenos mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai.....	32
1.4. Mokesčių mokėtojų gerovę lemiančių veiksnių konceptualus modelis	37
2. Teisinio mokesčių sistemos reguliavimo sąsajos su mokesčių mokėtojų gerove.....	41
2.1. Europos Sąjungos mokesčių politikos reikšmė mokesčių mokėtojų gerovei.....	41
2.2. Lietuvos strateginiai dokumentai ir teisinis mokesčių sistemos reguliavimas	44
3. Mokesčių mokėtojų gerovę lemiančių veiksnių Lietuvoje tyrimas.....	49
3.1. Tyrimo metodikos pagrindimas.....	49
3.2. Esamos situacijos apžvalga remiantis statistiniais duomenimis.....	54
3.3. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė	61
Išvados	76
Rekomendacijos.....	78
Literatūros sąrašas	79
Informacijos šaltinių sąrašas	85
Priedai.....	88

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Gerovės valstybės sampratos interpretacijos literatūroje	16
2 lentelė. Skirtingų autorių pateikiami gerovės sampratos aspektai	19
3 lentelė. ES mokesčių principai ir jų reikšmė mokesčių mokėtojų gerovei	41
4 lentelė. ES teisės aktai ir jų reikšmė mokesčių mokėtojų gerovei	42
5 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos strateginiai dokumentai ir jų poveikis mokesčių mokėtojų gerovei	44
6 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos norminiai teisės aktai ir jų poveikis mokesčių mokėtojų gerovei..	46
7 lentelė. Ekonominių veiksnių kintamųjų operacionalizavimas.....	50
8 lentelė. Institucinių veiksnių kintamųjų operacionalizavimas	50
9 lentelė. Psichologinių kintamųjų veiksnių operacionalizavimas	51
10 lentelė. Priklausomo kintamojo operacionalizavimas.....	51
11 lentelė. Papildomų ir kontrolinių kintamųjų operacionalizavimas	52
12 lentelė. Vidutinio darbo užmokesčio bei infliacijos dinamika Lietuvoje	55
13 lentelė. Mokesčių struktūros ypatumai Lietuvoje	58
14 lentelė. Viešųjų išlaidų palyginimas Lietuvoje ir ES	59
15 lentelė. Respondentų sociodemografinė charakteristika.....	62
16 lentelė. Sukurtų skalių vidinis suderinamumas (Cronbach Alpha).....	63
17 lentelė. Pagrindinių tiriamų konstrukty aprašomieji statistiniai rodikliai	64
18 lentelė. Respondentų pasirinkti svarbiausi objektyvūs gerovės veiksniai	65
19 lentelė. Respondentų pasirinkti svarbiausi subjektyvūs gerovės veiksniai.....	66
20 lentelė. Veiksnių ir subjektyvios gerovės koreliacijos koeficientai	68
21 lentelė. Sociodemografinių veiksnių koreliacija su pagrindiniais konstruktais	69
22 lentelė. Stipriausiai su subjektyvia gerove koreliuojantys teiginiai	71
23 lentelė. Daugialypės regresinės analizės rezultatai	73

Paveikslų sąrašas

1 pav. Objektivos ir subjektyvios gerovės sąveikos modelis.....	19
2 pav. Pajamų poveikio gerovei mechanizmai.....	21
3 pav. Mokesčių struktūra ir jos poveikis	26
4 pav. Mokesčių ir ekonominio efektyvumo ryšiai.....	28
5 pav. Socialinio draudimo poveikis gyventojų ekonominiam saugumui	29
6 pav. Horizontalus ir vertikalus teisingumas mokesčiuose	34
7 pav. Mokesčių moralės formavimosi mechanizmas	35
8 pav. Mokesčių mokėtojų gerovę lemiančių veiksnių konceptualus modelis	38
9 pav. BVP vienam gyventojui Lietuvoje palyginti su ES vidurkiu 2010-2023 m.	55
10 pav. Pajamų nelygybės (Gini koeficiento) palyginimas ES ir Lietuvoje	56
11 pav. Pajamų mokestis ir socialinės įmokos, % nuo BVP.....	57
12 pav. Mokesčius mokančių fizinių asmenų skaičius Lietuvoje	57
13 pav. Gyventojų deklaruojamų pajamų dinamika Lietuvoje	58
14 pav. Lietuvos gerovės indekso rodiklių santykis su EBPO vidurkiu	60
15 pav. Gyventojų pasitenkinimo gyvenimu ir pasitikėjimo institucijomis Lietuvoje rodikliai	61
16 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes	62
17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pajamas.....	63
18 pav. Veiksnių vertinimo vidurkių (M) palyginimas.....	65
19 pav. Respondentų pasirinkti objektyvūs gerovės veiksniai, proc.	66
20 pav. Respondentų pasirinkti subjektyvūs gerovės veiksniai, proc.....	67
21 pav. Stipriausiai su subjektyvia gerove koreliuojantys klausimyno teiginiai, ρ	71

Santrumpų ir terminų sąrašas

Santrumpos:

ATAD – kovos su mokesčių vengimu direktyva (*angl. Anti-Tax Avoidance Directive*);

BDAR – bendrasis duomenų apsaugos reglamentas;

BVP – bendrasis vidaus produktas;

DAC – Administracinio bendradarbiavimo direktyva (*angl. The Directive on Administration Cooperation*);

EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija;

ES – Europos Sąjunga;

GPM – gyventojų pajamų mokestis;

LR – Lietuvos Respublika;

NPP – nacionalinis pažangos planas;

PVM – pridėtinės vertės mokestis;

SESV – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo;

VMI – Valstybinė mokesčių inspekcija

VSD – valstybinis socialinis draudimas;

Terminai:

Mokesčių sistema – pagrindinis šalies ekonomiką lemiantis veiksnys, užtikrinantis pagrindinių valstybės funkcijų vykdymą bei institucijų išlaikymą (Koncevičienė ir Prievelis, 2012).

Mokesčių mokėtojas – asmuo, kuriam pagal mokesčio įstatymą yra nustatyta prievolė mokėti mokestį (Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004 m.).

Gerovės valstybė – valstybė, prisiimanti atsakomybę už minimalaus gyventojų gerovės lygio užtikrinimą (Esping-Andersen, 1990).

Objektyvi gerovė – gerovė, vertinama pagal išorinius, išmatuojamus rodiklius, tokius kaip ekonominiai, demografiniai, sveikatos ar socialinio dalyvavimo indikatoriai (Morisson, 2019).

Subjektyvi gerovė – individo savęs vertinimu grindžiama gerovė, apimanti emocinius išgyvenimus ir kognityvinį gyvenimo vertinimą (Telešienė, 2015).

Įvadas

Temos aktualumas. Šiuolaikinė gerovės valstybės samprata grindžiama prielaida, kad valstybė per viešąją politiką ir finansinius instrumentus siekia užtikrinti visuomenės socialinį saugumą, ekonominį stabilumą ir gyvenimo kokybės didėjimą (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Gerovės valstybės modelis orientuotas ne tik į bendrą ekonominę pažangą, bet ir į socialinės nelygybės mažinimą, gyventojų gerovės didinimą bei socialinio teisingumo principų įgyvendinimą. Lietuva, nors formaliai nėra priskiriama klasikinėms gerovės valstybėms, tačiau jos viešosios politikos kryptys ir strateginiai dokumentai atitinka šio modelio principus (Taminskaitė, 2022). Vienas svarbiausių gerovės valstybės, tame tarpe ir Lietuvos, veikimo mechanizmų yra mokesčių sistema, kuri leidžia formuoti viešuosius finansus, vykdyti pajamų perskirstymą, finansuoti viešąsias paslaugas. Mokesčiai sudaro pagrindinę valstybės biudžeto pajamų dalį ir yra būtini užtikrinant tokių sričių kaip sveikatos apsauga, švietimas, socialinė apsauga ir viešasis saugumas finansavimą. Subalansuota mokesčių politika gali užtikrinti ilgalaikį tvarumą, mažinti socialinę atskirtį, skatinti socialinį stabilumą (Kamarauskienė ir Kazakevičiūtė, 2024). Taigi mokesčių sistema yra neatsiejama valstybės gerovės dalis, nes būtent per ją sukuriamas finansinis pagrindas visuomenės gerovei. Tačiau gerovės valstybės modelis suponuoja ne tik bendrą visuomenės gerovės didėjimą, bet ir individualios mokesčių mokėtojų gerovės užtikrinimą, nes gyventojų mokami mokesčiai sudaro esminę viešojo sektoriaus pajamų dalį (Rutkauskas, 2018), todėl šių dviejų dimensijų sąveika tampa esminiu šiuolaikinės mokesčių politikos aspektu.

Valstybės vykdoma mokesčių politika, teikiamos viešosios paslaugos bei socialinė apsauga tiesiogiai veikia mokesčių mokėtojų ekonominę ir socialinę padėtį (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020) bei pasitikėjimą viešosiomis institucijomis. Todėl galima teigti, kad mokesčių sistema turi kompleksinį poveikį. Viena vertus, ji leidžia užtikrinti viešųjų finansų tvarumą ir valstybės funkcionavimą, kita vertus – daro tiesioginę įtaką gyventojų ekonominei padėčiai, disponuojamoms pajamoms ir gyvenimo kokybei. Šiuo požiūriu mokesčių sistema yra ne tik fiskalinės politikos instrumentas, bet ir socialinės politikos priemonė, turinti įtakos pajamų pasiskirstymui, socialinei nelygybei bei gyventojų gerovei. Svarbu pažymėti, kad mokesčių sistemos poveikis nėra vienareikšmis. Nors per mokesčius valstybė siekia užtikrinti visuomenės gerovę, individualiu lygmeniu mokesčių mokėtojai gali patirti skirtingą poveikį. Mokesčių našta, mokesčių sistemos sudėtingumas, viešųjų paslaugų kokybė ir administracinė našta gali lemti, kaip mokesčių mokėtojai vertins sistemą ir kiek ji prisidės prie jų gerovės. Todėl vis dažniau akcentuojama, kad vertinant mokesčių sistemos efektyvumą, būtina atsižvelgti ne tik į valstybės finansinius rodiklius, bet ir mokesčius mokančiųjų gerovę, nes tik tada, kai mokesčių mokėtojai jaučia realią gerovės grąžą, viešųjų finansų sistema gali būti laikoma tvaria.

Šiuolaikinė mokesčių sistema pasižymi nuolatiniu kintamumu – mokesčių politikos sprendimai dažnai koreguojami reaguojant į ekonomines krizes, demografinius pokyčius, socialinius poreikius ir politinius prioritetus. Racionali mokesčių politika yra labai svarbi stabiliam ir veiksmingam viešajam valdymui (Sharabidze, 2023). Pastaraisiais metais Lietuvoje vykdomos mokesčių reformos, kuriomis siekiama didinti sistemos efektyvumą, mažinti socialinę nelygybę ir stiprinti viešųjų finansų tvarumą (Kamarauskienė ir Kazakevičiūtė, 2024). Vis dėlto, praktika rodo, kad mokesčių reformų poveikis skirtingoms gyventojų grupėms yra nevienodas, o mokesčių mokėjimas ne visada tiesiogiai siejasi su pačių mokesčių mokėtojų gerovės augimu. Pavyzdžiui, apdraustųjų ir darbingo amžiaus žmonių santykis mažėja, todėl vis didesnė pensininkų išlaikymo našta tenka tiems, kurie moka VSD mokesčius (Jurgelaitis, 2021), socialinės apsaugos priemonės nepakankamai apsaugo savarankiškai

dirbančius asmenis (Houwerzijlas ir kt., 2022), o turimas darbo ir pajamų šaltinis neužtikrina tikimybės išvengti skurdo rizikos (Laukytė, 2025). Nors mokesčių sistema sukurta visuomenės gerovei didinti, realybėje dalis mokesčių mokėtojų nejaučia gerovės augimo, o kai kuriais atvejais gerovės didėjimą labiau pajaučia tos grupės, kurios moka mažiau mokesčių arba visai nemoka, arba jų gerovės lygis yra vienodas. T. y. tam tikras naudas (pvz., gynybą karo atveju) gali gauti ir tie, kurie tinkamai nevykdo mokesčių įsipareigojimų valstybei (Rutkauskas, 2018). Timinskaitė ir kt. (2023) atliktame tyrime buvo nustatyta, kad būtent per didelę mokesčių našta bei nesąžininga ir neteisinga mokesčių sistema yra labiausiai mokesčių moralę mažinantys veiksniai. Tai leidžia kelti klausimą, ar mokesčių sistema visada veikia pagal deklaruojamus socialinio teisingumo ir gerovės didinimo principus.

Be ekonominių veiksnių, svarbią reikšmę turi ir instituciniai bei psichologiniai aspektai. Mokesčių mokėtojų pasitikėjimas valstybinėmis institucijomis, mokesčių moralė, suvokiamas mokesčių sistemos teisingumas ir administravimo kokybė daro įtaką jų elgsenai (Timinskaitė ir kt., 2023). Jeigu mokesčių sistema suvokiama kaip nesąžininga ar pernelyg sudėtinga, didėja mokesčių vengimo rizika, mažėja savanoriškas mokesčių mokėjimas ir silpnėja valstybės finansinis pagrindas. Tai sudaro prielaidas analizuoti mokesčių mokėtojų gerovę kaip kompleksinį reiškinį, priklausantį nuo valstybės politikos krypties ir viešojo administravimo sprendimų (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Tokia trijų veiksnių grupių (ekonominių, institucinių ir psichologinių) analizė leistų geriau suprasti mokesčių sistemos poveikį ne tik valstybės, bet ir individualiu lygmeniu.

Temos naujumas. Mokesčių mokėtojų gerovės tema mokslinėje literatūroje nagrinėjama fragmentiškai, dažniausiai atskiriant mokesčių politikos, mokesčių moralės, institucinio pasitikėjimo ir socialinės gerovės tyrimų kryptis. Tarptautiniuose tyrimuose daug dėmesio skiriama mokesčių sistemos poveikiui pajamų persikirstymui, nelygybei ir makroekonominiams gerovės rodikliams, tačiau mokesčių mokėtojų gerovė retai analizuojama kaip savarankiškas viešojo administravimo rezultatas. Naujesni empiriniai tyrimai rodo, kad mokesčių sistema, institucinis pasitikėjimas ir viešųjų paslaugų kokybė yra tarpusavyje susiję gerovės veiksniai (Helliwell ir kt., 2025), tačiau juose pagrindinis dėmesys skiriamas bendram visuomenės gerovės lygiui, o ne konkrečiai mokesčio mokėtojo pozicijai.

Lietuvoje atlikti tyrimai daugiausiai orientuojasi į pavienius šios problematikos aspektus: mokesčių moralę ir nuostatas (Mikoliūnaitė, 2023; Timinskaitė ir kt., 2023), gerovės valstybės sampratą (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020), gyventojų gerovės skirtumus (Kairys ir kt., 2021) ar mokesčių sistemos pokyčius (Česnauskė ir Maceikienė, 2020). Tačiau šiuose tyrimuose trūksta integruoto požiūrio, leidžiančio vertinti mokesčių mokėtojų gerovę kaip kompleksinį reiškinį.

Taigi, šio tyrimo naujumas pasireiškia tuo, kad mokesčių mokėtojų gerovė analizuojama ne kaip bendros socialinės gerovės dalis ar mokesčių moralės pasekmė, bet kaip kompleksinis viešojo administravimo veiklos rezultatas, apimantis ekonominius, institucinius ir psichologinius gerovės veiksnius.

Darbo problema. Nors mokesčių sistema laikoma vienu iš svarbiausių valstybės gerovės kūrimo instrumentų, nėra aišku, kokie konkretūs veiksniai lemia mokesčių mokėtojų gerovę ir kaip mokesčių politika prisideda prie šios gerovės užtikrinimo. Praktikoje stebima situacija, kai dalis mokesčių mokėtojų nejaučia proporcingos naudos iš sumokėtų mokesčių, o gerovės pasiskirstymas skirtingose visuomenės grupėse yra netolygus (Rutkauskas, 2018). Be to, teisės aktai ir strateginiai dokumentai

tiesiogiai neapibrėžia mokesčių mokėtojų gerovės kaip savarankiško tikslo, nors jų nuostatose atsispindi ją lemiantys principai, tokie kaip teisingumas, efektyvumas ir administracinės naštos mažinimas. Tai rodo tam tikrą atotrūkį tarp deklaruojamų politikos tikslų ir realaus mokesčių mokėtojų gerovės vertinimo. Atsižvelgiant į tai, formuluojamas **probleminis klausimas**: kokie veiksniai lemia mokesčių mokėtojų gerovę Lietuvoje?

Tyrimo objektas: mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai.

Projekto tikslas: nustatyti mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksnius Lietuvoje.

Projekto uždaviniai:

1. Konceptualiai pagrįsti mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksnius viešųjų finansų sistemos kontekste.
2. Apžvelgti mokesčių sistemos teisinį reguliavimą, siekiant nustatyti mokesčių mokėtojų gerovei reikšmingus veiksnius.
3. Empiriškai ištirti veiksnius, darančius įtaką mokesčių mokėtojų gerovei Lietuvoje.

Tyrimo struktūra ir metodai. Teorinėje darbo dalyje mokesčių mokėtojų gerovės teorinių prielaidų analizei taikomas mokslinės literatūros analizės metodas. Analizuojami Lietuvos ir užsienio autorių moksliniai straipsniai, nagrinėjantys gerovės valstybės, viešųjų finansų ir mokesčių sistemos sąsajas su mokesčių mokėtojų gerove. Apibendrinant teorinę darbo dalį pateikiamas teorinių įžvalgų konceptualus modelis.

Analitinėje darbo dalyje nagrinėjamas mokestinės naštos teisinis reguliavimas ir mokesčių administravimo aplinka, siekiant identifikuoti veiksnius, turinčius įtaką mokesčių mokėtojų gerovei. Analizė pradedama nuo Europos Sąjungos teisinių principų ir tarptautinių organizacijų rekomendacijų, kurios formuoja bendruosius mokestinės politikos ir gero administravimo standartus, o vėliau aptariamas jų įgyvendinimas nacionaliniu lygmeniu. Darbe analizuojami Lietuvos Respublikos teisės aktai, reglamentuojantys mokestinių prievolių nustatymą ir administravimą, taip pat strateginiai valstybės dokumentai, susiję su viešojo administravimo kokybės ir administracinės naštos mažinimu. Analizei taikomas teisės aktų ir strateginių dokumentų analizės metodas.

Empirinėje darbo dalyje siekiama nustatyti veiksnius, darančius įtaką mokesčių mokėtojų gerovei Lietuvoje. Taikomas kiekybinis tyrimo dizainas, papildytas antrinių statistinių duomenų analize. Atliekant antrinių duomenų analizę nagrinėjami oficialių institucijų skelbiami statistiniai duomenys ir tyrimų rezultatai. Kiekybinio tyrimo metu vykdoma anketinė apklausa, kurios tikslas įvertinti mokesčių mokėtojų požiūrį į mokestinę naštą, mokesčių administravimą bei kitus veiksnius, galinčius turėti įtakos jų gerovei. Surinkti apklausos duomenys analizuojami taikant aprašomosios statistikos, vidinio suderinamumo (Cronbach Alpha), Spearman koreliacinės analizės ir daugialypės tiesinės regresijos analizės metodus.

Projekto apimtis – 93 puslapiai (su priedais), 23 lentelės, 21 paveikslas. Panaudoti 94 mokslinės literatūros šaltiniai ir 45 informacijos šaltiniai.

1. Mokesčių mokėtojo gerovės konstruktas viešųjų finansų sistemoje

Pirmojoje šio skyriaus dalyje nagrinėjami teoriniai mokesčių sistemos ir mokesčių mokėtojo gerovės sąsajų aspektai gerovės valstybės kontekste. Aptariama gerovės valstybės samprata, jos raida ir viešųjų finansų bei mokesčių sistemos vaidmuo užtikrinant visuomenės gerovę. Toliau analizuojama gerovės sąvoka ir mokesčių mokėtojo gerovės samprata, aptariant ir objektyvios, ir subjektyvios gerovės aspektus bei jų sąsajas su pajamomis, gyvenimo kokybe ir socialiniu saugumu. Trečiojoje šio skyriaus dalyje nagrinėjami mokesčių sistemos poveikio mokesčių mokėtojo gerovei mechanizmai, išskiriant tiesioginius ekonominius, netiesioginius institucinius bei psichologinius ir elgesio veiksnius. Galiausiai apibendrinami pagrindiniai mokesčių mokėtojo gerovę lemiantys veiksniai ir pateikiamas konceptualus modelis, kuris sudaro teorinį pagrindą tolimesnei empirinei analizei.

1.1. Viešieji finansai ir mokesčių sistema gerovės valstybės kontekste

XXI amžius dažnai aprašomas gerovės terminais, tačiau gerovė suprantama ne kaip galimybė naudotis materialiaisiais ištekliais, o kaip gyvenimo kokybė, kuri apima sveikatą, pilietiškumą, socialinius ryšius, švietimą, saugumą, pasitenkinimą gyvenimu (Naudužienė ir Zuzevičiūtė, 2021). Tokia platesnė gerovės samprata rodo, kad šiuolaikinėse visuomenėse dėmesys vis labiau krypta nuo ekonominių rodiklių prie visuminio žmogaus ir visuomenės gyvenimo kokybės vertinimo. Nors gerovės valstybės pirmosios užuomazgos atsirado jau XVIII a. Pabaigoje, ji visiškai susiformavo tik per pastaruosius 120 metų (Aidukaitė ir kt., 2012). Tai leidžia teigti, kad gerovės valstybė yra istoriškai susiformavęs reiškinys, glaudžiai susijęs su modernios valstybės ir socialinių teisių plėtra. Per XX a. Antrąją pusę beveik visose išsivysčiusiose šalyse vyriausybės labai išplėtė biurokratinį aparatą, nes biurokratinė sistema yra svarbiausias valstybės gerovės bruožas (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020; Mickūnaitė, 2023), o daugelis pasaulio šalių ar valstybių sąjungų piliečių gerovę laiko vienu svarbiausių savo tikslų (Kairys ir kt., 2021). Institucinis stiprinimas sudarė prielaidas sistemingai įgyvendinti socialinę politiką ir užtikrinti platesnę viešųjų paslaugų prieinamumą. Šiuo laikotarpiu gerovės valstybė pradėta suvokti ne tik kaip socialinės paramos mechanizmas, bet ir kaip socialinės sanglaudos bei politinio stabilumo garantas, prisidedantis prie visuomenės pasitikėjimo valstybe stiprinimo. Visgi nėra vieno tikslaus nutarimo, kas yra ta gerovės valstybė. Taminskaitės (2022) teigimu, gerovės valstybė yra ta, kuri prisiima tam tikrą dalį atsakomybės, užtikrindama visuotinę gerovę, atliepančią aktualius ekonominius, socialinius, kultūrinius ir kt. visuomenės bei kiekvieno jos nario poreikius. Daugirdo (2019) publikacijoje nurodoma, kad tai toks visuomenės ir valstybės tipas, kur valstybė rūpinasi savo gyventojų gerove, teisingai paskirsto nacionalines pajamas, remia socialinių poreikių tenkinimo, sveikatos apsaugos, švietimo ir kitas sistemas. Aidukaitė ir kt. (2012) savo knygoje gerovės valstybę apibrėžia kaip valstybės įsipareigojimą garantuoti kiekvienam orų pragyvenimą, jį suteikiant ne kaip labdarą, o kaip socialinę teisę. Šiai idėjai antrina ir Dromantienė (2023), teigdama, kad gerovės valstybė – tai jos įsipareigojimas garantuoti kiekvienam orų pragyvenimą, realizuojant socialines teises per socialinę apsaugą, socialines paslaugas, darbo rinkos ir būsto politiką, švietimą bei sveikatos apsaugą. Apibendrinant šias pozicijas galima matyti, kad gerovės valstybės esmė siejama su valstybės atsakomybe už socialinių teisių įgyvendinimą ir aktyviu vaidmeniu mažinant socialinę nelygybę. Pastaruoju metu atkreipiamas dėmesys į tai, kad gerovė yra kompleksinis įvairių reiškinių rezultatas, todėl raginama labiau atsižvelgti į socialinius ir aplinkos kontekstus, kuriuose ji atsiranda (Savicka ir Žiliukaitė, 2023). Tai rodo, kad gerovės

valstybės samprata evoliucionuoja – ji plečiasi nuo tradicinio socialinės apsaugos modelio prie platesnio, tvarumo ir ilgalaikės visuomenės raidos aspektus apimančio požiūrio.

Mokslinėje bendruomenėje nėra bendro sutarimo, kokie veiksniai, kriterijai leistų tam tikrą valstybę įvardinti kaip gerovės valstybę ar nustatyti, kiek konkrečiai valstybei trūksta iki kažkokios ribos, kai valstybė taps gerovės valstybe (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Tai rodo, kad gerovės valstybė nėra statiškas ar vienareikšmiškai apibrėžiamas modelis – veikiau tai nuolat kintanti sistema, priklausanti nuo ekonominių galimybių, politinių sprendimų ir visuomenės lūkesčių. Šiai idėjai antrina Aidukaitė ir kt. (2012) teigdami, kad modernia ir išplėta gerovės valstybės šalimi gali vadintis ta visuomenė, kurioje valstybė prisiima didžiausią atsakomybę užtikrinant savo piliečių gerovę. Nepaisant mokesčių struktūros skirtumų, dauguma šalių didžiąją dalį mokesčių pajamų gauna iš asmeninių ir įmonių pajamų mokesčių, vartojimo mokesčių ir socialinių įmokų (Vatavu ir kt., 2019). Mokesčiai yra nepakeičiamas visuomenės funkcionavimo elementas ir vienaip ar kitaip veikia kiekvieną socialinio gyvenimo dalyvį (Pauch, 2023). Vadinasi, mokesčių sistema nėra vien techninis viešųjų finansų administravimo instrumentas – ji tiesiogiai susijusi su gyventojų ekonominėmis galimybėmis, paskatomis ir gyvenimo kokybe. Mokesčių struktūra apibrėžia viešųjų programų finansavimo galimybes, daro įtaką ekonomikos augimui ir vystymuisi, skurdo lygiui, vartojimo lygiui, nelygybės mažinimui ir kitiems ekonominio bei socialinio požiūrio sprendimams (Abuselidze, 2020). Kitaip tariant, per mokesčių sistemą valstybė ne tik surenka pajamas, bet ir formuoja socialinio teisingumo bei solidarumo principų įgyvendinimo kryptį. Jei mokesčių našta yra per didelė tam tikroms gyventojų grupėms, tai gali paskatinti emigraciją arba darbo jėgos trūkumą, o subalansuota mokesčių politika gali užtikrinti ilgalaikį tvarumą, mažinti socialinę atskirtį, skatinti socialinį stabilumą (Kamarauskienė ir Kazakevičiūtė, 2024). Dėl šios priežasties racionalios mokesčių politikos kūrimas yra labai svarbus stabiliam ir efektyviam viešajam valdymui (Sharabidze, 2023), nuo jos priklauso ir valstybės finansinės tvarumas, ir visuomenės pasitikėjimas viešosiomis institucijomis.

1 lentelė. Gerovės valstybės sampratos interpretacijos literatūroje (sudaryta autorės, 2026)

Autorius	Gerovės valstybės akcentas	Apibrėžimo esmė
Dromantienė (2023)	Socialinės politikos įgyvendinimo sritys	Gerovės valstybė realizuojama per socialinę apsaugą, paslaugas, darbo rinkos ir būsto politiką, švietimą bei sveikatos apsaugą.
Taminskaitė (2022)	Valstybės atsakomybė už visuotinę gerovę	Valstybė, kuri prisiima tam tikrą dalį atsakomybės, užtikrindama visuotinę gerovę, atliepiančią aktualius kiekvieno visuomenės nario poreikius.
Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė (2020)	Sampratos daugiareikšmiškumas	Nėra vieno universalaus kriterijaus, leidžiančio aiškiai apibrėžti ar įvertinti valstybės gerovės lygį.
Daugirdas (2019)	Pajamų perskirstymas ir socialinių sistemų veikimas	Tai toks valstybės ir visuomenės tipas, kuriame valstybė rūpinasi gyventojų gerove, teisingai paskirsto nacionalines pajamas ir remia socialinių poreikių tenkinimo sistemas

Autorius	Gerovės valstybės akcentas	Apibrėžimo esmė
Aidukaitė ir kt. (2012)	Socialinės teisės	Valstybės įsipareigojimas garantuoti kiekvienam orų pragyvenimą, šią pagalbą teikiant ne kaip labdarą, o kaip socialinę teisę.

Apibendrinant galima teigti, kad gerovės valstybė yra istoriškai susiformavęs ir nuolat kintantis socialinės politikos modelis, kuriame valstybė prisiima reikšmingą atsakomybę už gyventojų gyvenimo kokybės užtikrinimą ir socialinių teisių įgyvendinimą. Mokslinėje literatūroje gerovės valstybė dažniausiai siejama su valstybės įsipareigojimu mažinti socialinę nelygybę, užtikrinti socialinę apsaugą bei sudaryti sąlygas visuomenės gerovei per viešąsias paslaugas ir pajamų perskirstymo mechanizmus. Šiame kontekste viešieji finansai ir mokesčių sistema atlieka esminį vaidmenį, nes būtent per juos valstybė surenka finansinius išteklius ir užtikrina socialinės politikos įgyvendinimą. Mokesčių sistema daro įtaką ne tik valstybės biudžeto pajamoms, bet ir ekonomikos vystymuisi, pajamų pasiskirstymui bei socialinio teisingumo principų įgyvendinimui. Todėl racionali ir subalansuota mokesčių politika laikoma svarbia prielaida užtikrinant valstybės finansinį tvarumą, socialinį stabilumą ir gyventojų gerovės didėjimą. Šiuo požiūriu nepakanka vertinti tik valstybės finansinį pajėgumą – svarbu atsižvelgti ir į tai, kaip viešųjų finansų bei mokesčių politika tiesiogiai veikia mokesčių mokėtojų gyvenimo kokybę, jų galimybes gauti viešąsias paslaugas bei patirti realią gerovę. Būtent ši perspektyva tampa pagrindu pereiti prie mokesčių mokėtojo gerovės sampratos analizės viešųjų finansų sistemoje.

1.2. Gerovės samprata ir mokesčių mokėtojo gerovė viešųjų finansų sistemoje

Analizuojant gerovės valstybės idėją neišvengiamai kyla klausimas apie mokesčių mokėtojo vaidmenį, t. y. Jo indėlį į viešųjų finansų formavimą ir jo padėtį perskirstymo sistemoje. Kadangi valstybė, kaip ūkio subjektas, finansuoja labai platų priemonių spektrą, ji turi turėti pakankamai finansinių resursų, kurie užtikrintų prisiimtų įsipareigojimų vykdymą (Savickienė ir Šitkauskienė, 2022). Gyventojų mokami mokesčiai sudaro esminę viešojo sektoriaus pajamų dalį (Rutkauskas, 2018), todėl labai svarbu, jog mokesčių mokėtojai mokesčius suprastų ne tik kaip piniginę prievolę ar našta, bet ir kaip savaime suprantamą ir visuomenės gerovei būtiną išteklių (Timinskaitė ir kt., 2023). Tokiu būdu formuojamas ne tik finansinis, bet ir vertybinis santykis su mokesčių sistema, kuris gali turėti įtakos pasitikėjimui valstybe bei jos vykdoma politika. Visgi išlieka neaišku, ar asmens sumokami mokesčiai jam tiesiogiai garantuoja gerovę ir koks ryšys egzistuoja tarp sumokėtų mokesčių dydžio ir individualiai patiriamos gerovės. Tai sudaro pagrindą pereiti nuo bendros gerovės valstybės sampratos prie mokesčių mokėtojo gerovės ir jos sąsajų su mokesčių sistema. Mokesčių mokėtojas gerovės valstybėje veikia ir kaip viešųjų finansų formuotojas, ir kaip viešųjų paslaugų gavėjas. Ši dviguba pozicija sukuria poreikį nagrinėti mokesčių mokėtojo gerovę kaip platesnį ekonominių, socialinių ir net psichologinių aspektų visumos rezultata, kuris atsiranda dėl valstybės vykdomos fiskalinės politikos ir viešųjų išteklių paskirstymo. Kitaip tariant, mokesčių mokėtojų gerovė priklauso ne tik nuo disponuojamų pajamų po mokesčių sumokėjimo, bet ir nuo naudos, kurią gyventojai gauna per valstybės finansuojamas viešąsias paslaugas, socialinės apsaugos sistemą bei infrastruktūrą (Vatavu ir kt., 2019). Todėl mokesčių mokėtojų gerovė dažnai analizuojama kaip santykis tarp mokesčių naštos ir fiskalinės naudos, kurią gyventojai gauna iš viešųjų finansų sistemos.

Mokesčių mokėtojų lygybės principas įtvirtina nuostatą, kad taikant mokesčių įstatymus, visi mokesčių mokėtojai dėl įstatymų nustatytų sąlygų yra lygūs, o tai suponuoja mintį, kad mokesčio mokėtojų teisės ir pareigos taip pat turėtų būti lygios (Kamarauskienė ir Kazakevičiūtė, 2024). Visgi ribų, kurios būtų priimtinos visiems visuomenės nariams, nubrėžimas yra kompleksiškas, todėl kas vienam gali būti suprantama kaip gerovės išraiška, kitam atvirkščiai – kaip neatsakingas rinkos struktūrų elgesys visuomenės atžvilgiu (Jakunskienė, 2023). Šis skirtingas suvokimas netgi gali lemti tai, kad ne visi mokesčių mokėtojai noriai laikosi šios prievolės ir sąžiningai moka mokesčius (Timinskaitė ir kt., 2023). Tokiu atveju išryškėja solidarumo principo reikšmė, nes mokesčių mokėjimo motyvacija glaudžiai siejasi su asmens požiūriu į pajamų panaudojimą ir bendrą visuomenės atsakomybę. Socialinis solidarumas laikytinas neatsiejamu nuo pajamų perskirstymo visuomenėje veiklos, kurią vykdo valstybė, kai visi asmenys tampa atsakingais prieš visuomenę, kuri savo ruožtu atsakinga už juos (Taminskaitė, 2022). Taigi mokesčių sistema veikia ne tik ekonominiu, bet ir vertybiniu lygmeniu. Nuo jos priklauso, ar mokesčių mokėtojas jaučiasi traktuojamas teisingai ir, ar jis suvokia savo indėlį kaip prasmingą visuomenės gerovės kūrimo dalį. Todėl siekiant konceptualiai pagrįsti mokesčių mokėtojo gerovės analizę, būtina išsamiai aptarti gerovės sampratos daugialypiškumą.

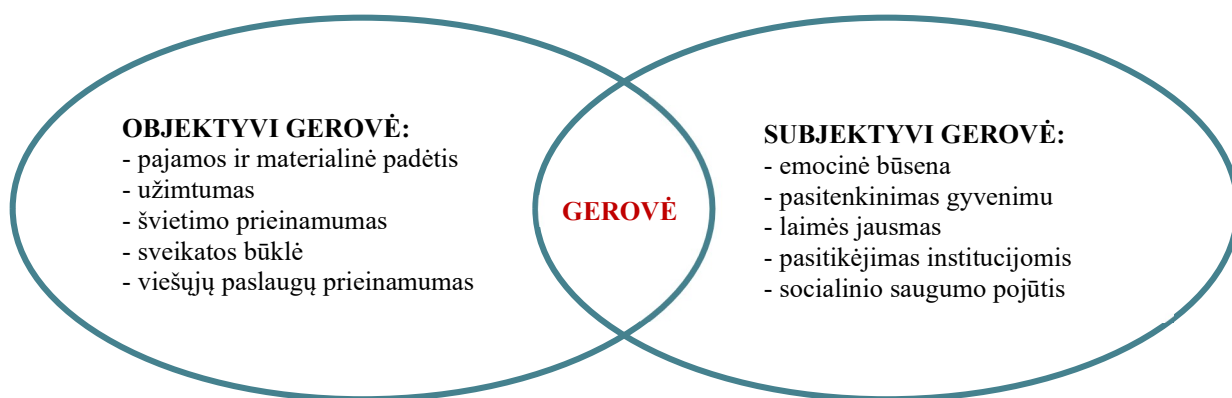
Mokslinėje literatūroje gerovės samprata nėra vienareikšmė ir skirtingi autoriai ją apibrėžia nevienodai. Tradicinė ekonominė gerovės samprata ilgą laiką buvo siejama su materialine gerove, kuri dažniausiai vertinama pagal pajamų lygį, vartojimo galimybes ir bendrą ekonominę išsivystymą. Tokiu požiūriu visuomenės gerovė dažnai buvo tapatinama su ekonomikos augimu ir bendrojo vidaus produkto didėjimu (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Tačiau ilgainiui mokslininkai pradėjo kritikuoti siaurą ekonominės gerovės supratimą ir pabrėžti, kad ekonominiai rodikliai ne visada atspindi realią žmonių gyvenimo kokybę ir jų patiriamą pasitenkinimą gyvenimu (Plepytė-Davidavičienė, 2020).

Šiuolaikinėje literatūroje gerovė vis dažniau suprantama kaip kompleksinis reiškinys, apimanti ne tik materialinius išteklius, bet ir socialinius, institucines aplinkos bei psichologinius veiksnius. Tokiu požiūriu, gerovė siejama su žmonių galimybėmis gyventi kokybišką gyvenimą, turėti prieigą prie švietimo, sveikatos apsaugos, socialinio saugumo bei kitų viešųjų paslaugų (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Todėl šiuolaikiniai gerovės tyrimai pabrėžia, kad visuomenės gerovę lemia ne tik ekonomikos augimas ar pajamų lygis, bet ir platesnė gyvenimo kokybės dimensija, kuri apima socialinius santykius, saugumą, aplinkos kokybę ir institucijų veikimo efektyvumą (Voukelatou ir kt., 2020). Dėl šios priežasties gerovės samprata vis dažniau nagrinėjama daugiamačiu požiūriu, kuris leidžia įvertinti ir materialinius gyvenimo aspektus, ir subjektyvų žmonių gyvenimo vertinimą. Toks požiūris sudaro prielaidas analizuoti gerovę ne tik makroekonominio, bet ir individualiu lygmeniu, atsižvelgiant į žmonių gyvenimo sąlygas bei jų patiriamą pasitenkinimą gyvenimu (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020; Voukelatou ir kt., 2020).

Dalis mokslininkų gerovės matui apibrėžti naudoja subjektyvius ir objektyvius asmenų darbo ir gyvenimo sąlygų rodiklius, dažnai juos skirstydami į valstybių gyvenimo ir individualių asmenų gyvenimo kokybę (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Gyvenimo kokybę atspindi bendrą, ir individų, ir visuomenės gerovę ir gali pasireikšti įvairiais būdais (Oliver ir kt., 2018). Atsižvelgdami į gerovės daugialypiškumą, įvairūs tyrėjai, nuo ekonomistų iki psichologų, siūlo du pagrindinius bendro gerovės matavimo metodus: objektyviają ir subjektyviają gerovę (Voukelatou ir kt., 2020).

Objektyvios gerovės apibrėžimas laikomas sudėtinga užduotimi dėl jos daugiamačio požiūrio, todėl tyrėjai daugiau dėmesio skiria ne jos apibrėžimo, o aspektų tyrinėjimui (Vaskelatou ir kt., 2020). Objektyvioji gerovė grindžiama išmatuojamais rodikliais, apibūdinančiais asmens ar visuomenės gyvenimo sąlygas. Istoriskai, pastangos empiriškai įvertinti gerovę prasidėjo nuo bandymo išmatuoti svarbiausią indėlį – pajamas, kurios gali būti suprantamos dviem būdais: individualiu ir nacionaliniu lygmenimis (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Mokesčių mokėtojai yra pasirengę mokėti mokesčius mainais už prekes ir paslaugas, kurias valstybė teikia visiems piliečiams, net jei jų pinigine nauda būtų didesnė, jei jie nemokėtų mokesčių (Luttmer ir Singhal, 2014). Ekonomistai ir politikos formuotojai tradiciškai vienu svarbiausių visuomenės gerovės rodiklių ilgą laiką laikė bendrąjį vidaus produktą (BVP), nes jis yra glaudžiai susijęs su gyvenimo lygio rodikliais (Voukelatou ir kt., 2020). Tačiau ilgainiui paaiškėjo, kad tokie ekonominiai rodikliai ne visada atspindi realiai patiriamą gerovę, todėl vien BVP ar pajamų lygio nepakanka visapusiškai gerovei įvertinti (Plepytė-Davidavičienė, 2020). Tai paskatino dėmesį subjektyviai gerovei.

Šiuolaikinė „laimės ekonomika“ remiasi subjektyviu žmonių gyvenimo vertinimu, kuris skiriasi nuo objektyvių matavimų, paremtų įvairiais ekonominiais, demografiniais, sveikatos ir socialinio draudimo rodikliais (Morrison, 2019). Subjektyvi gerovė yra mokslinis laimės terminas (Voukelatou ir kt., 2020; Plepytė-Davidavičienė, 2020), apimantis asmens pasitenkinimą gyvenimu, emocinę būseną bei bendrą gyvenimo vertinimą. Empiriniuose tyrimuose ji traktuojama kaip kintamasis, priklausantis nuo socialinių ir demografinių ypatybių bei socialinės ir kultūrinės aplinkos veiksnių visumos (Savicka ir Žiliukaitė, 2023). Svarbu pažymėti, kad subjektyvi piliečių patirtis, susijusi su jų asmenine gerove, priklauso ne tik nuo jų materialinės padėties, bet ir nuo kitų veiksnių – institucinės aplinkos, socialinio saugumo ar pasitikėjimo valstybe (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Tai rodo, kad objektyvūs rodikliai nebūtinai tiesiogiai lemia subjektyvų pasitenkinimą gyvenimu.

1 pav. Objektyvios ir subjektyvios gerovės sąveikos modelis (sudaryta autorės, 2026)

Apibendrinant galima teigti, kad gerovės samprata yra daugialypė ir mokslinėje literatūroje plėtota per skirtingas teorines perspektyvas. Analizės duomenis galima aiškiai susisteminti bendroje lentelėje:

2 lentelė. Skirtingų autorių pateikiami gerovės sampratos aspektai (sudaryta autorės, 2026)

Autorius/šaltinis	Gerovės samprata/esmė	Taikymas mokesčių mokėtojui
Kimball ir kt. (2024)	Mažėjančio ribinio naudingumo principas	Progresinis apmokestinimas gali padidinti bendrą gerovę.

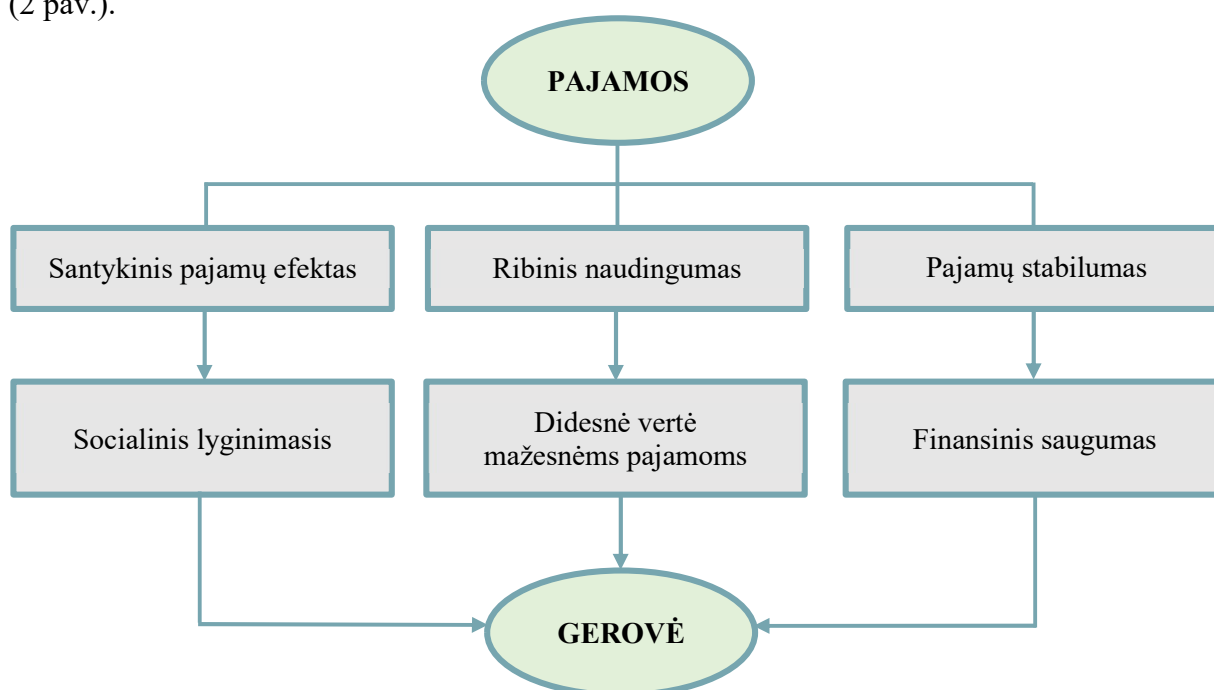
Autorius/šaltinis	Gerovės samprata/esmė	Taikymas mokesčių mokėtojui
Savicka ir Žiliukaitė (2023)	Kompleksinė gerovė: ekonominiai, socialiniai, sveikatos, švietimo ir psichologiniai aspektai	Mokesčių mokėtojų gerovė priklauso nuo viešųjų paslaugų kokybės, prieinamumo ir stabilumo.
Voukelatou ir kt. (2020)	Gerovė vertinama objektyviais ir subjektyviais rodikliais	Mokesčių mokėtojas vertina, ar jo sumokami mokesčiai prisideda prie jo gyvenimo kokybės.
Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė (2020)	Objektyvioji gerovė: gyvenimo sąlygų rodikliai, pajamos, paslaugų prieinamumas	Mokesčių mokėtojai gerovę matuoja pagal gaunamų paslaugų kokybę, pajamų lygį, finansinį stabilumą.
Plepytė-Davidavičienė (2020)	Kritikuojamas vien ekonomiais rodikliais grindžiamas gerovės vertinimas	BVP ar pajamų lygis ne visada atspindi realiai patiriamą gerovę.
Morrison (2019)	Subjektyvioji gerovė: pasitenkinimas gyvenimu, emocinė būseną, laimės suvokimas	Svarbus gerovės vertinimo rodiklis – pasitenkinimas gyvenimu.
Aidukaitė ir kt. (2012)	Gerovės valstybė garantuoja orų pragyvenimą kaip socialinę teisę, ne labdarą	Mokesčių mokėtojas gauna paslaugas už kurias sumoka mokėdamas mokesčius.
Greve (2008)	Gerovė apima ne tik ekonominių išteklių prieinamumą, bet ir aukštą gyvenimo kokybę, socialinį saugumą, laimę ir galimybes. Ji vertinama ir individualiu, ir visuomeniniu lygmeniu.	Mokesčių mokėtojo gerovė priklauso ne tik nuo jo pajamų, bet ir nuo valstybės finansuojamų socialinių paslaugų ir pajamų perskirstymo
Rawls (1971)	Teisingumo teorija grindžiama sąžiningo paskirstymo principu: socialiniai ir ekonominiai skirtumai pateisinami tik tada, jeigu jie gerina blogiausiai gyvenančių padėtį	Mokesčių sistema ir pajamų perskirstymas gali būti laikomi teisingais, jeigu jie mažina socialinę nelygybę ir didina bendrą visuomenės gerovę

Išanalizavus skirtingus autorių požiūrius, galima teigti, kad ankstesni autoriai gerovę siejo su socialinio teisingumo principais ir valstybės atsakomybe užtikrinti socialinę apsaugą bei pagrindines gyvenimo sąlygas. Vėlesniuose straipsniuose vis daugiau dėmesio skiriama platesniam gerovės suvokimui. Šiuolaikinėje literatūroje pabrėžiama, kad gerovė apima ne tik ekonominius rodiklius, tokius kaip pajamos ir BVP, bet ir gyvenimo kokybę, socialinį saugumą, sveikatą, švietimą bei subjektyvų pasitenkinimą gyvenimu. Taip pat akcentuojama, kad mokesčių mokėtojo gerovė formuojasi ne tik per gaunamas pajamas, bet ir per valstybės vykdomą pajamų perskirstymą bei viešųjų paslaugų teikimą. Ši perspektyva leidžia gilintis į tai, kaip mokesčių sistema ir pajamų perskirstymas konkrečiai veikia individualią gerovę.

Taigi, mokesčių mokėtojų lygybės ir solidarumo principų įgyvendinimas nėra vien formalus klausimas, jis glaudžiai susijęs su tuo, kaip patys mokesčių mokėtojai suvokia valstybės valdomą pajamų perskirstymą ir jo teikiamą naudą. Šiame kontekste svarbu pažymėti, kad laimės samprata, vertinama kartu su tradiciniais makroekonominiais matavimais, tokiais kaip BVP, infliacija, pajamos ar kt., gali atspindėti žmonių suvokiamos gerovės skirtumus (Voukelatou ir kt., 2020). Todėl

mokesčių mokėtojo gerovės analizė negali apsiriboti vien tik objektyviais ekonominiais rodikliais, būtina atsižvelgti ir į subjektyvų gerovės vertinimą.

Darbo užmokestis yra esminis žmonių pragyvenimo šaltinis, leidžiantis ne tik patenkinti būtinus poreikius, bet ir suteikiantis galimybę mėgautis laisvalaikiu bei jaustis visuomenėje lygiaverčiu (Sakalavičiūtė, 2025), todėl pajamų lygis laikomas vienu svarbiausių gerovės veiksnių. Tradiciškai dažnai daroma prielaida, kad didesnės pajamos suteikia daugiau pasirinkimo galimybių, o tai reiškia didesnį naudingumą, tačiau tyrėjai, pastebi, kad naudingumas taip pat yra subjektyvus matas, todėl matuoti gerovę vertinant pajamas yra neteisinga (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Šiuolaikiniai tyrimai rodo, kad pajamų ir gerovės santykis yra sudėtingesnis ir priklauso nuo daugiau papildomų veiksnių. Kadangi mokesčių sistema tiesiogiai veikia disponuojamų pajamų lygį, pajamų ir gerovės santykio analizė tampa esmine, siekiant suprasti mokesčių politikos poveikį mokesčių mokėtojo gerovei. Pajamų poveikio gerovei mechanizmai gali būti apibendrinti konceptuali modeliu (2 pav.).

2 pav. Pajamų poveikio gerovei mechanizmai (sudaryta autorės, 2026)

Schemoje galima matyti, kad pajamų poveikis gerovei pasireiškia per kelis tarpusavyje susijusius mechanizmus. Visų pirma, reikšmingas santykinis pajamų aspektas. Nors tradiciškai pajamų lygis laikomas vienu svarbiausių gerovės veiksnių, empiriniai tyrimai rodo, kad individualios pajamos turi ribotą poveikį subjektyviam gerovės pajautimui (Telešienė, 2015). Kita vertus, aukštesnės kitų asmenų pajamos gali mažinti individualų pasitenkinimą gyvenimu net ir tuomet, jei paties asmens pajamos išlieka stabilios (Cheung ir Lucas, 2016). Tai leidžia teigti, kad gerovės vertinimas dažnai grindžiamas socialiniu lygmeniu. Šiais informacijos pertekliaus ir netikrumo laikais, žmogus gali pradėti jausti stygių, abejoti savimi ir jaustis nevisavertis (Vaitkutė ir Volbergaitė, 2025), net jei objektyvūs jo ekonominiai rodikliai nesikeičia. Tai leidžia teigti, kad subjektyvi gerovė priklauso ne tik nuo absoliutaus pajamų lygio, bet ir nuo asmens padėties pajamų perskirstyme bei lyginimosi su aplinkiniais (Helliwell ir kt., 2025).

Antra, galioja mažėjančio ribinio naudingumo principas, pagal kurį kiekvienas papildomas pajamų vienetas suteikia vis mažesnę gerovės prieaugį. Kitaip tariant, pirmieji pajamų vienetai, skirti baziniams poreikiams patenkinti, turi didesnę reikšmę gerovei nei papildomos pajamos aukštesniame pajamų lygyje. Ribinis naudingumas mažėja didėjant vartojimui, todėl papildoma pinigine nauda turi didesnę reikšmę mažesnes pajamas gaunantiems asmenims nei turtingiesiems (Kimball ir kt., 2024). Šis principas sudaro teorinį pagrindą progresiniam apmokestinimui ir pajamų perskirstymui. Jei papildoma pinigine nauda turi didesnę vertę mažesnes pajamas gaunantiems asmenims nei turtingiesiems, pajamų perskirstymas gali padidinti bendrą visuomenės gerovę (Kimball ir kt., 2024). Tokiu būdu mažėjančio ribinio naudingumo principas tampa svarbia normatyvine prielaida vertinant mokesčių politikos poveikį mokesčių mokėtojų gerovei.

Trečia, svarbus pajamų stabilumas ir prognozuojamumas. Asmeninių finansų kontekste finansinis saugumas apima ne tik pinigų srautus ir jų valdymą ar aprūpinimo pensijoje planavimą, bet ir finansinių poreikių bei galimybių suderinamumą, siekiant išvengti finansinio pažeidžiamumo (Grikietytė-Čebatavičienė, 2022). Taigi finansinis stabilumas reiškia ne vien pajamų dydį, bet ir jų tęstinumą bei gebėjimą užtikrinti ilgalaikį saugumą. Atlikus išsamią emocinę gerovę lemiančių veiksnių analizę nustatyta, kad finansinis stabilumas yra vienas svarbiausių gerovę lemiančių veiksnių (Vaitkutė ir Volbergaitė, 2025). Visgi šiuolaikinėje visuomenėje vis dažniau matoma, kad pats darbo ir pajamų šaltinio turėjimas dar neužtikrina apsaugos nuo skurdo rizikos (Laukytė, 2025). Dirbančiųjų skurdas apibrėžiamas kaip situacija, kai asmuo, nepaisant to, kad dirba ir gauna atlyginimą, vis tiek gyvena žemiau skurdo ribos (Sakalavičiūtė, 2025). Toks ribinis taškas gali būti apibrėžiamas keliais būdais, tačiau dažniausiai kaip „baziniai poreikiai“, kurie apskaičiuojami kaip išlaidos, reikalingos gyvybiškai svarbiam prekių krepšeliui įsigyti (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Tai rodo, kad pajamų stabilumas ir pakankamumas tampa esminiais gerovės užtikrinimo elementais. Šiame kontekste viena iš galimų problemos sprendimo priemonių laikomas minimaliojo darbo užmokesčio didinimas, tačiau jo poveikis nėra vienareikšmis – atlyginimų didėjimą gali lydėti infliacija ar darbo vietų mažėjimas, o tai gali neutralizuoti teigiamą poveikį gerovei (Sakalavičiūtė, 2025).

Šiuolaikinėje viešųjų finansų teorijoje gerovė vis dažniau analizuojama ne kaip rinkos procesų rezultatas, bet kaip vykdomos viešosios politikos pasekmė. Gerovės valstybės koncepcijoje viešoji politika laikoma pagrindine priemone, kuria siekiama užtikrinti socialinį saugumą, mažinti pajamų nelygybę ir sudaryti sąlygas visuomenės gyvenimo kokybės gerėjimui (Aidukaitė ir kt., 2012; Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Valstybė, taikydama fiskalinės politikos priemones, formuoja išteklių paskirstymo ir pajamų perskirstymo mechanizmus, kurie leidžia finansuoti viešąsias paslaugas bei socialinės apsaugos sistemas (Vatavu ir kt., 2019; Sharabidze, 2023). Šios funkcijos tiesiogiai veikia gyventojų gyvenimo kokybę, galimybes ir socialinį saugumą, todėl gerovė vis dažniau vertinama kaip kompleksinis viešosios politikos rezultatas, atspindintis ir ekonominius, ir socialinius valstybės sprendimų padarinius. Vertinant būtent mokesčių mokėtojų gerovę svarbu atsižvelgti ne tik į jų patiriamą mokesstinę naštą, bet ir į naudą, kurią jie gauna per valstybės finansuojamas viešąsias gėrybes ir paslaugas. Mokesčių pajamos sudaro finansinį pagrindą viešosioms paslaugoms, socialinei apsaugai ir infrastruktūrai finansuoti, todėl mokesčių mokėtojo gerovė turi būti vertinama plačiau – kaip santykis tarp įmokėtų mokesčių ir gaunamos naudos.

Per viešąsias paslaugas valstybė formuoja visuomenės gerovę. Švietimas, sveikatos apsauga, socialinė apsauga, viešasis transportas, infrastruktūra bei saugumas sudaro pagrindą ir objektyviai, ir

subjektyviai gerovei. Vienas iš šio poveikio mechanizmų yra žmogiškojo kapitalo formavimas. Viešosios investicijos į švietimą stiprina gyventojų gebėjimus dalyvauti ekonominiame ir socialiniame gyvenime bei didina jų produktyvumą (Dasci Sonmez ir Cemaloglu, 2021). Kitaip tariant, investicijos į švietimą didina asmens kvalifikaciją, darbo našumą ir ilgalaikes pajamų perspektyvas. Tai generuoja ir individualią, ir kolektyvinę naudą, nes aukštesnis žmogiškojo kapitalo lygis prisideda prie ekonomikos augimo ir platesnės mokesčių mokėtojų bazės formavimo (Magida ir kt., 2025), todėl būtent vyriausybės pareiga yra užtikrinti asmenims kokybišką švietimą, vėliau tikintis, kad jie prisidės prie bendros visuomenės gerovės kūrimo (Dasci Sonmez ir Cemaloglu, 2021). Taip pat svarbu atsižvelgti į tai, kad viešosios paslaugos mažina rizikas ir neapibrėžtumą. Socialinės apsaugos sistemos – pensijos, nedarbo ar ligos išmokos ir kitos socialinės garantijos – suteikia ekonominį saugumą ir apsaugo nuo staigių pajamų praradimo (Aidukaitė ir kt., 2012; Taminskaitė, 2022). Gerovės valstybės kontekste šios priemonės laikomos svarbiu pajamų perskirstymo ir socialinės apsaugos instrumentu, padedančiu užtikrinti socialinį stabilumą ir mažinti socialinę atskirtį (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020).

Stabilumas ir ekonominis saugumas yra vienas iš esminių gyventojų gerovės aspektų. Tyrimai rodo, kad didesnis ekonominis saugumas yra susijęs su aukštesniu subjektyvios gerovės suvokimo ir pasitenkinimo gyvenimu lygiu (Voukelatou ir kt., 2021). Galiausiai, svarbią reikšmę gyventojų gerovės formavime turi viešosios gėrybės, kurios pasižymi nedalomumo ir neišskiriamumo savybėmis. Vadinasi, jų teikiama nauda tenka visiems visuomenės nariams, nepriklausomai nuo individualaus įnašo ar tiesioginio mokėjimo už šias paslaugas (Aidukaitė ir kt., 2012; Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Tyrimai rodo, kad institucinių struktūrų kokybė, viešųjų paslaugų prieinamumas ir infrastruktūros išvystymas yra svarbūs ir objektyvios, ir subjektyvios gerovės veiksniai (Voukelatou ir kt., 2021). Todėl mokesčių mokėtojo gerovė turi būti vertinama plačiau, atsižvelgiant ne tik į mokesstinę naštą, bet ir į kolektyvines gėrybes, kurias finansuoja viešieji finansai. Vis dėlto, viešųjų paslaugų poveikis gerovei priklauso ne tik nuo jų apimties, bet ir nuo kokybės, prieinamumo bei efektyvumo. Neefektyvus biudžeto lėšų panaudojimas, administraciniai trūkumai ar regioniniai skirtumai gali mažinti fiskalinės politikos poveikį gyventojų gerovei ir formuoti neteisingumo suvokimą (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020; Grikietytė-Čebatavičienė, 2022). Šie aspektai parodo, kad mokesčių mokėtojo gerovės vertinimas turi būti platesnis už tiesioginę mokesstinę naštą, įtraukiant fiskalinę naudą, t. y. Skirtumą tarp sumokėtų mokesčių ir gaunamos naudos iš viešųjų paslaugų (Vatavu ir kt., 2019).

Apibendrinant, mokesčių mokėtojo gerovė yra daugialypė ir priklauso ne tik nuo pajamų lygio, bet ir nuo viešųjų paslaugų kokybės, socialinės apsaugos priemonių bei subjektyvaus pasitenkinimo gyvenimu. Asmens vaidmuo mokesčių sistemoje yra dvejopas – kaip viešųjų finansų kūrėjo ir paslaugų gavėjo, todėl gerovės vertinimas apima ir ekonominius, ir socialinius, ir vertybinius aspektus. Pajamų dydis, stabilumas ir perskirstymo mechanizmai formuoja ekonominį saugumą, o prieinamų ir kokybiškų viešųjų paslaugų teikimas didina gyventojų gyvenimo kokybę ir pasitikėjimą institucijomis. Ši daugialypė išraiška sudaro pagrindą nagrinėti, kaip konkrečiai mokesčių sistema veikia individualią ir kolektyvinę mokesčių mokėtojų gerovę.

1.3. Mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai

Mokesčių sistema sudaro daugialypį poveikį mokesčių mokėtojų gerovei, kuris pasireiškia ir tiesioginiais ekonominiais rezultatais, ir platesniais instituciniais ir socialiniais procesais. Socialinė

gerovė, atsižvelgiant į skirtingus disponuojamus resursus, priemonės jai sukurti ir užtikrinti, egzistuoja kiekvienoje valstybėje (Vorevičienė, 2016). Socialinės gerovės politika – tai priemonių, kuriomis valstybės kišasi į rinkos ekonomiką per mokesčius ir socialinius pervedimus siekiant padidinti gerovės lygį, visumą (Selim ir Küçükçifçi, 2025). Tyrimuose pabrėžiama, kad efektyvus, skaidrus ir proporcingas mokesčių administravimas gali didinti savanorišką mokestinių prievolių vykdymą bei stiprinti pasitikėjimą viešuoju sektoriumi. Kartu svarbus ir psichologinis bei elgsenos aspektas. Mokesčių mokėtojų elgsena priklauso ne tik nuo ekonominių paskatų ar sankcijų, bet ir nuo suvokiamo mokesčių sistemos teisingumo, pasitikėjimo institucijomis bei socialinių normų. Todėl mokesčių sistemos poveikis gerovei turi būti vertinamas kompleksiskai, atsižvelgiant į ekonominius, institucinius ir elgsenos veiksnus.

Atsižvelgiant į šias teorines prielaidas, šiame skyriuje analizuojami pagrindiniai mokesčių sistemos poveikio mokesčių mokėtojų gerovei mechanizmai, kurie skirstomi į tiesioginius ekonominius poveikio kanalus, netiesioginius institucinius poveikio kanalus bei psichologinius ir elgsenos mechanizmus.

1.3.1. Tiesioginiai ekonominiai mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai

Kalbant apie bet kurio amžiaus asmenų gerovę, pajamos yra vienas iš pagrindinių veiksnių, kuris susilaukia išskirtinio visuomenės ir politikų dėmesio (Kairys ir kt., 2021). Vienas svarbiausių tiesioginių mokesčių sistemos poveikio kanalų mokesčių mokėtojų gerovei yra disponuojamų pajamų pokytis. Darbo užmokestis yra pagrindinis pajamų šaltinis, sukuriantis didžiausią nelygybę, o mokesčiai kartu su socialiniais transferais atlieka didžiausią vaidmenį šios nelygybės mažinime, skirtinguose gerovės valstybės modeliuose (Giangregorio, 2024). Mokesčiai tiesiogiai mažina namų ūkių disponuojamas pajamas, todėl daro įtaką jų ekonominiams sprendimams, ypač vartojimo ir taupymo pasirinkimams. Tyrimai rodo, kad didėjant mokesčių naštai keičiasi namų ūkių finansinė elgsena: didėjant mokesčiams, vartojimas mažėja labiau nei taupymas – tai rodo, kad mokesčiai mažina disponuojamas pajamas taip, kad tai daro reikšmingą poveikį vartojimo sprendimams (Bartkus, 2017). Panašiai teigiama, kad didėjant pajamų mokesčiui, mažėja disponuojamosios pajamos ir vartojimo lygis (Balasoiu ir kt., 2023). Tai rodo, kad pajamų apmokestinimas tiesiogiai veikia namų ūkių finansinius išteklius ir gali mažinti vartojimo galimybes, o tai turi įtakos gyvenimo gerovei.

Svarbią reikšmę šiame kontekste turi ir mokesčių progresyvumas, kuris lemia skirtingą poveikį įvairioms pajamų grupėms. Progresiniai mokesčiai yra orientuoti į didesnių pajamų apmokestinimą, todėl jų poveikis skirtingų visuomenių grupių disponuojamoms pajamoms nėra vienodas. Empiriniai tyrimai rodo, kad progresinių pajamų mokesčių struktūros sumažina didesnių pajamų grupių disponuojamas pajamas, o tai sukelia privačiojo vartojimo sumažėjimą (Oni, 2023). Be to, pabrėžiama, kad gyventojų pajamų mokesčio padidėjimas gali sumažinti disponuojamas pajamas bei dėl to sumažinti ir taupymo, ir vartojimo rodiklius (Shaqiri ir kt., 2024). Tai leidžia teigti, kad mokesčių politika ne tik tiesiogiai mažina disponuojamas pajamas, bet ir keičia namų ūkių sprendimus dėl pajamų paskirstymo tarp vartojimo ir taupymo.

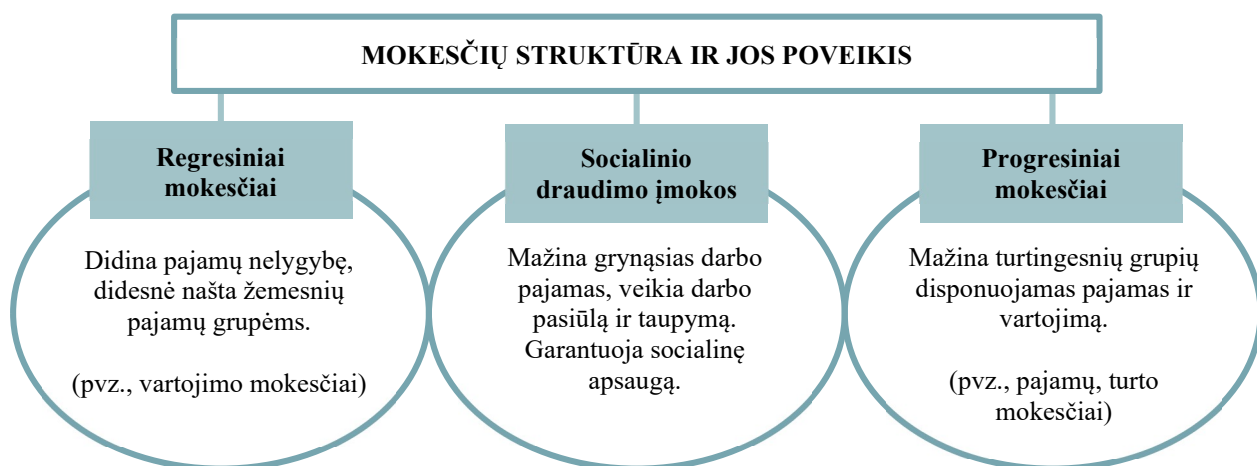
Disponuojamų pajamų pokyčiams ir vartojimo elgsenai įtakos turi ne tik pajamų mokesčiai, bet ir platesnė mokesčių struktūra, apimanti įvairius mokesčių tipus. Mokesčių struktūra, įskaitant socialinio draudimo įmokas ir jų dalį BVP, turi reikšmingą poveikį vartojimo dinamikai ir pajamų nelygybei – ir trumpalaikėje, ir ilgalaikėje perspektyvoje vartojimo atsakas priklauso nuo skirtingų

mokesčių komponentų proporcijų (Alves ir Afonso, 2019). Socialinio draudimo įmokos taip pat daro reikšmingą poveikį disponuojamoms pajamoms ir ekonominiams sprendimams, nes jos tiesiogiai susijusios su darbo užmokesčio apmokestinimu. Teigiama, kad daugelyje šalių socialinių įmokų dalis sudaro apie ketvirtį visų mokesčių pajamų, o jų poveikis darbo sąnaudoms, atlyginimams ir privačiam taupymui yra reikšmingas, vadinasi, socialinių įmokų struktūra formuoja ir darbo pasiūlą, ir disponuojamąsias pajamas (Goudswaard ir Caminada, 2015).

Be pajamų ir socialinio draudimo mokesčių, svarbią reikšmę namų ūkių disponuojamų pajamų struktūroje turi ir vartojimo mokesčiai, pavyzdžiui, pridėtinės vertės mokestis (PVM). Skirtingai nei progresiniai pajamų mokesčiai, vartojimo mokesčių našta skirtingoms pajamų grupėms pasiskirsto nevienodai. Tyrimai rodo, kad vartojimo mokesčiai dažniausiai yra regresyvūs – mažesnių pajamų namų ūkiai moka didesnę savo pajamų dalį už vartojimo mokesčius nei aukštesnių pajamų grupės, be to, tokie mokesčiai padidina po mokesčių skaičiuojamą pajamų nelygybę, netiesiogiai sumažindami gerovę žemesnes pajamas gaunančių grupių atžvilgiu (Blasco ir kt., 2023). Panašiai teigia ir kiti autoriai, kad vartojimo mokesčiai dažnai yra neproporcinga našta žemesnių pajamų grupėms, kurios moka didesnę dalį pajamų už vartojimą nei aukštesnių pajamų grupės, todėl tokie mokesčiai gali didinti socialinę nelygybę ir sumažinti subjektyvią gerovę (Dias ir kt., 2025). Atsižvelgiant į tai, kad kai kurios mokesčių rūšys, pavyzdžiui vartojimo mokesčiai, gali didinti pajamų nelygybę, svarbiu fiskalinės politikos tikslu tampa pajamų perskirstymas, kuris įgyvendinamas pasitelkiant progresinius mokesčius ir socialinių transferų sistemą.

Rinkos ekonomikoje pajamų pasiskirstymas dažnai nėra tolygus, todėl valdžios sektorius taiko įvairias fiskalines priemones, kurios padeda koreguoti rinkos rezultatus ir mažinti socialinę atskirtį. Kaip teigia Rutkauskas (2018), rinkos ekonomikoje svarbus tam tikras pajamų pasiskirstymo tolygumas, nes mažėjant vartotojų pajamoms traukiasi prekių ir paslaugų rinka, todėl valdžios sektorius siekia užtikrinti tolygesnį pajamų pasiskirstymą. Vienas svarbiausių pajamų perskirstymo instrumentų yra mokesčių sistema. Apmokestinimas gali būti organizuojamas skirtingais principais, priklausomai nuo valstybės fiskalinės politikos tikslų ir socialinės politikos prioritetų. Jis gali būti vienodas visiems fiziniams asmenims arba diferencijuotas priklausomai nuo mokesčių mokėtojų kategorijos, jų gautų pajamų dydžio, pajamų šaltinio (Kamarauskienė ir Kazakevičiūtė, 2024). Diferencijuotas apmokestinimas pasireiškia progresinės mokesčių sistemos forma, kai didesnes pajamas gaunantys asmenys moka santykinai didesnius mokesčius ir yra laikomas viena iš pagrindinių pajamų nelygybės mažinimo priemonių. Progresinė mokesčių sistema yra siejama su pajamų nelygybės mažėjimu, o regresiniai mokesčių tarifai paprastai lemia pajamų nelygybės didėjimą (Papanikolaou, 2021). Panašią poziciją pateikia ir Celestinas (2019), kad mokesčiai turi svarbią reikšmę užtikrinant ekonominę lygybę, o progresinis apmokestinimas siejamas su mažesniu pajamų nelygybės lygiu nei vienodo tarifo sistemos. Be to, progresiniai mokesčiai gali turėti platesnį poveikį ekonomikai, nes jie daro įtaką skirtingų pajamų grupių ekonominiam elgesiui. Pavyzdžiui, mokesčių progresyvumo pokyčiai daro įtaką investicijoms ir kapitalo kaupimui skirtingose pajamų grupėse (Carneiro ir kt., 2022). Tai rodo, kad mokesčių sistema ne tik atlieka perskirstymo funkciją, bet ir gali veikti ekonominius sprendimus bei ekonomikos struktūrą. Svarbią reikšmę pajamų perskirstymo procese turi ir socialiniai transferai. Šios priemonės padeda kompensuoti rinkos pajamų nelygybę ir užtikrinti minimalų gyvenimo lygį mažesnes pajamas gaunantiems gyventojams. Literatūroje pabrėžiama, kad mokesčių ir socialinių išmokų sistemos kompensuoja didelę dalį pajamų nelygybės augimo (Caminada ir kt., 2012). Kaip teigia Selimas ir Küçükçifçi (2025), socialiniai

transferai mažina nelygybės rodiklius, nes tai yra mechanizmai, kurie didina pajamas daugiausia žemesnių pajamų grupėms.

3 pav. Mokesčių struktūra ir jos poveikis (sudaryta autorės, 2026)

Pajamų nelygybė gali turėti reikšmingų teigiamų socialinių ir ekonominių pasekmių. Kaip teigia Grikietytė-Čebavičienė (2022), pajamų nelygybės poveikis reiškiasi ir socialinėje srityje (didėjanti atskirtis, skurdo rizika, neigiamas poveikis žmogiškajam kapitalui), ir ekonominėmis pasekmėmis (mažėjantis vartojimas, produktyvumas, ekonomikos augimas). Dėl šios priežasties valstybės fiskalinėje politikoje svarbią vietą užima pajamų perskirstymo mechanizmai, kurie gali mažinti pernelyg didelę pajamų diferenciaciją. Vis dėlto, literatūroje pabrėžiama, kad pajamų perskirstymas gali turėti ir tam tikrų neigiamų ekonominių pasekmių. Perskirstymas, siekiant sumažinti pajamų nelygybę, gali neigiamai veikti efektyvumą, o socialinės išmokos, padidindamos neturtingųjų pajamas, nebūtinai sumažina nelygybės lygį šalyje (Grikietytė-Čebavičienė, 2022). Atsižvelgiant į tai, svarbu vertinti ne tik socialinio teisingumo aspektus, bet ir galimą mokesčių poveikį ekonominėms paskatoms.

Socialinės paramos sistema ir mokesčių našta dirbantiems gali turėti reikšmingą poveikį ekonominėms paskatoms, ypač darbo pasiūlai ir gyventojų dalyvavimui darbo rinkoje. Literatūroje teigiama, kad socialinės išmokos, nors ir yra svarbios socialinio saugumo užtikrinimui, tam tikrais atvejais gali silpninti paskatas dirbti. Kaip teigia tyrėjai, didelės išmokos socialinėje paramoje, mažina paskatas asmenims aktyviai ieškoti darbo ar priimti darbo pasiūlymus, kadangi santykinai dosnios socialinės pašalpos ir (ar) nedarbo draudimo išmokos (vertinant ir gana ilgą jų mokėjimo laikotarpį) yra palyginamos su asmens pajamomis, kurias šie galėtų gauti dirbdami (Aidukaitė ir kt., 2012). Tokia situacija gali lemti mažesnę darbo rinkos aktyvumą, kai socialinės išmokos tampa alternatyviu pajamų šaltiniu. Panašias išvalgas pateikia ir kiti autoriai, akcentuodami, kad išmokos turėtų būti mažesnės negu minimali mėnesinė alga siekiant išlaikyti darbo paskatas socialinės paramos gavėjams (Gabnytė-Baranauskė, 2025). Tai rodo, kad socialinės apsaugos sistemos formavime svarbu išlaikyti pusiausvyrą tarp paramos užtikrinimo ir ekonominių paskatų dirbti. Analizuojant šią temą pabrėžiama, kad nesant socialinių išmokų, tikėtina, daugiau žmonių dirbtų ir uždirbtų didesnes pajamas (Caminada ir kt., 2012). Šios išvalgos leidžia daryti prielaidą, kad socialinės apsaugos mastas gali turėti tiesioginį poveikį darbo pasiūlai.

Vis dėlto, socialinės išmokos yra svarbi gerovės valstybės dalis, todėl jų finansavimas neatsiejamas nuo mokesčių sistemos veikimo. Atkreipiamas dėmesys, kad dosnūs gerovės valstybės modeliai,

kuriuose daug lėšų skiriama socialinėms išmokoms ir paslaugoms, paprastai lemia didesnę našta mokesčių mokėtojams (Taminskaitė, 2022). Dėl šios priežasties, socialinės apsaugos finansavimas tampa glaudžiai susijęs su dirbančiųjų mokestine našta ir viešųjų finansų struktūra. Šioje vietoje socialinės apsaugos sistema gali būti suprantama kaip tam tikra kolektyvinio draudimo forma. Tai savo tyrime teigia Gabnytė-Baranauskė (2025) teigdama, kad nedarbo išmokos, socialinis draudimas, valstybinės pensijos ir švietimo paslaugos atspindi išankstinį draudimą, kuris tampa perskirstymu, kur skurstantieji sumoka mažiau, bet gauna didžiausią naudą. Tokia perskirstymo funkcija padeda mažinti socialinę nelygybę, tačiau kartu kelia klausimų dėl mokesčių naštos paskirstymo ir tolimesnių ekonominių pasekmių. Jei mokesčių našta tam tikroms gyventojų grupėms bus per didelė, tai gali paskatinti emigraciją arba darbo jėgos trūkumą tam tikruose sektoriuose (Kamarauskienė ir Kazakevičiūtė, 2024). Galima spręsti, kad mokesčių sistema veikia ne tik individualias darbo paskatas, bet ir platesnius darbo rinkos procesus. Be to, nors šalys, kurioms būdingas didesnis pajamų perskirstymas, socialinei apsaugai gali skirti daugiau lėšų, tačiau jų panaudojimo efektyvumas nėra savaime garantuotas (Balvočiūtė, 2019). Todėl vertinant socialinės paramos ir mokesčių sistemos poveikį svarbu atsižvelgti ne tik į perskirstymo mastą, bet ir į pačių išteklių panaudojimo efektyvumą.

Ekonominio efektyvumo aspektas nagrinėja, kaip mokesčių sistema gali paveikti individo sprendimus ir bendrą ekonomiką. Dideles pajamas gaunančių, aukštą socialinio aprūpinimo lygį pasiekusių šalių atveju, išaugusios perskirstymo išlaidos mažina pajamų nelygybę, tačiau nebūtinai mažina BVP didėjimą (Grikietytė-Čebatavičienė, 2022). Pabrėžiamas atvirkštinis ryšys tarp mokesčių progresyvumo ir efektyvumo sąnaudų renkant pajamas (Alves ir Afonso, 2019), nes mokesčiai darbo pajamoms, vartojimui ar kapitalui keičia individų sprendimus ir iškreipia jų pasirinkimus, todėl atsiranda ekonominio efektyvumo nuostolių (Grimalda ir kt., 2020). Apmokestinimo įtaka pasireiškia pajamų sumažėjimu dėl sumokėtų mokesčių, kuris skatina daugiau taupyti bei dirbti, siekiant atkurti prarastas pajamas (pajamų efektas) ir santykinu pajamų lygio sumažėjimu, kai prarandamas noras investuoti ar taupyti (pakeitimo efektas) (Kilmanaitė ir kt., 2019). Efektyvumo nuostolis (arba perteklinė našta) yra pagrindinė perskirstymo kaina: progresyvus perskirstymas mažina asmenų paskatas uždirbti papildomas pajamas, taip sumažindamas visuomenei prieinamų išteklių sumą (Hemel, 2023). Be to, kai vyriausybė turi deficitą ir didina mokesčius, tai gali sumažinti santaupas, o tai savo ruožtu lemia mažesnes investicijas (Bartkus, 2017). Tokiu būdu akivaizdu, kad mokesčių struktūra ir progresyvumo lygis yra svarbūs ne tik lygybės, bet ir ekonominio efektyvumo užtikrinimo kontekste. Pernelyg didelis apmokestinimas ir neefektyvus perskirstymas gali lemti neefektyvų išteklių panaudojimą ir ilginiui neigiamai paveikti ekonomikos augimą (Grikietytė-Čebatavičienė, 2022).

4 pav. Mokesčių ir ekonominio efektyvumo ryšiai (sudaryta autorės, 2026)

Apibendrinant, galima teigti, kad mokesčių sistema daro tiesioginį poveikį namų ūkių disponuojamoms pajamos, vartojimui ir taupymui, taip pat yra esminė pajamų nelygybės mažinimo priemonė per progresinį apmokestinimą ir socialinius transferus. Vis dėlto, skirtingos mokesčių rūšys veikia nevienodai – progresiniai mokesčiai mažina nelygybę, o vartojimo mokesčiai gali ją didinti. Nors pajamų perskirstymas stiprina socialinę gerovę, jis taip pat gali turėti neigiamą poveikį ekonominėms paskatoms, darbo pasiūlai ir ekonominiam efektyvumui, todėl svarbu užtikrinti pusiausvyrą tarp lygybės ir efektyvumo tikslų.

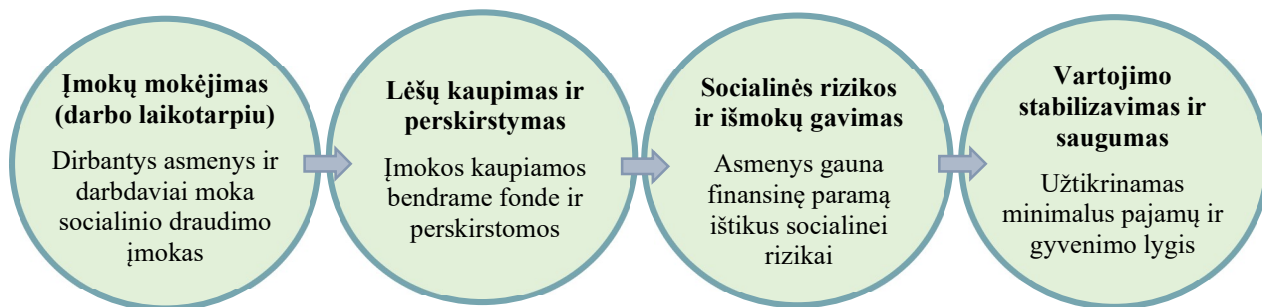
1.3.2. Netiesioginiai instituciniai mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai

Socialinė politika suvokiama kaip priemonių ar institucijų visuma, apsauganti individą nuo socialinės rizikos ir ją sudaro socialinė apsauga, darbo rinka, būsto politika, švietimo ir sveikatos apsauga (Aidukaitė ir kt., 2012). Norint išsiaiškinti, kaip efektyviai išnaudoti lėšas tam, jog būtų kuriama gerovės valstybė, būtina analizuoti finansavimo ypatumus (Prazdeckaitė ir kt., 2019). Viešojo sektoriaus teikiamos paslaugos ir gaminamos prekės beveik 90 proc. Yra finansuojamos surinktais mokesčiais (Rutkauskas, 2018). Daugelis socialinių bei kultūrinių, edukologinių ir kitų krypčių yra išlaikoma iš valstybės biudžeto, todėl mokesčių mokėtojai, mokėdami mokesčius, patiria ir tiesioginę, ir netiesioginę jų naudą (Pukelienė ir Šinkūnienė, 2005).

Socialinė apsauga laikoma vienu svarbiausių gerovės valstybės elementų, užtikrinančių gyventojų ekonominę saugumą ir socialinę gerovę. Kaip teigia mokslininkai, socialinė apsauga – svarbiausia sudėtinė gerovės valstybės dalis (Aidukaitė ir kt., 2012). Ši sistema veikia kaip organizuotas valstybės mechanizmas, kuriuo siekiama apsaugoti gyventojus nuo įvairių socialinių rizikų ir užtikrinti jų ekonominę stabilumą skirtingais gyvenimo etapais. Dalyvavimas socialinės apsaugos sistemoje yra grindžiamas tam tikrais finansiniais įsipareigojimais, kadangi joje asmenys dalyvauja socialinio draudimo įmokų bei kitų mokesčių pagrindu, įgydami teisę į socialines išmokas ir (ar) kitos formos pagalbą (Taminskaitė, 2022).

Socialinės apsaugos sistemos organizavimas įvairiose valstybėse gali būti grindžiamas skirtingais modeliais. Vienas iš klasikinių socialinės apsaugos modelių yra Beveridge'o modelis, kuris orientuotas į minimalaus gyvenimo lygio užtikrinimą visiems gyventojams. Jam būdingas siekis apsaugoti nuo skurdo, taikant vienodo dydžio išmokas visai populiacijai, į kurias teisę turi pagal gyvenamąją vietą ar poreikį ir šios išmokos finansuojamos surinktais mokesčiais (Diliuvienė, 2022). Kitas plačiai aptariamas socialinės apsaugos modelis yra Bismarko modelis, kuris yra siejamas su darbo rinka bei darbuotojų socialinėmis garantijomis. Kaip teigiama literatūroje, Bismarko socialinės apsaugos modelis grindžiamas socialinio draudimo sistema, finansuojama darbuotojų ir darbdavių įmokomis, kurioje išmokų dydis bei jų mokėjimo trukmė priklauso nuo darbo stažo ir iki socialinės rizikos atsiradimo gautų pajamų (Aidukaitė ir kt., 2012).

Socialinis draudimas laikomas vienu svarbiausių socialinės apsaugos sistemos instrumentų, kurio paskirtis – užtikrinti gyventojams pajamas pasireiškus tam tikroms rizikoms (nedarbas, negalia, liga) ar perskirstyti pajamas tarp gyvenimo ciklą (išmokos, susijusios su amžiumi, šeima) (Grikietytė-Čebatavičienė, 2022). Kitaip tariant, pagrindinis šios sistemos tikslas kompensuoti prarastas pajamas ar užtikrinti finansinę paramą tam tikrose situacijose. Socialinės apsaugos išmokos, teikiamos siekiant palengvinti našą namų ūkiams ir asmenims, dažnai siejamos su gerovės valstybės samprata (Balvočiūtė, 2019), nes būtent ši sistema leidžia sumažinti socialinius ir ekonominius skirtumus tarp gyventojų bei suteikti paramą tiems, kurie susiduria su įvairiais socialiniais sunkumais. Svarbi socialinės apsaugos dalis yra nedarbo išmokos. Valstybinis socialinis draudimas užtikrina finansinę apsaugą netekus darbo, nes sistemoje dalyvaujantys asmenys moka įmokas, kurios leidžia kompensuoti prarastas pajamas (Gabnytė-Baranauskė, 2025). Tokia apsauga leidžia sumažinti ekonominę nesaugumą ir padeda gyventojams išlaikyti bent minimalų vartojimo lygį laikotarpiu, kai jie negauna darbo pajamų. Svarbu pastebėti, kad nedarbo problema turi ir socialinių pasekmių. Esant įrodymų apie nedarbo žalą įvairaus amžiaus asmenims, nedarbo lygio mažinimas tampa svarbus ne tik ekonominiu požiūriu, bet vertintinas ir kaip ilgalaikės gerovės užtikrinimo priemonė (Kairys ir kt., 2021), todėl galima teigti, kad nedarbo mažinimas yra ir ekonominės, ir socialinės politikos tikslas. Kadangi gali susidaryti išpūdis, jog išmokas gaunantys asmenys yra brangiai išlaikomi pajamas gaunančių ir mokesčius mokančių asmenų, o šiems jie yra sunki našta, neatnešanti naudos, atkreiptinas dėmesys, kad valstybės perskirstomos lėšos juda ne tik duotuoju metu tarp skirtingų asmenų grupių, bet ir yra perskirstomos tarp to paties asmens skirtingų gyvenimo etapų – vienais gyvenimo momentais asmuo gali būti sistemos finansuotojas, o kitais – naudos gavėjas (Taminskaitė, 2022). Taigi, svarbu suprasti, kad socialinio draudimo sistema veikia kaip ilgalaikis solidarumo mechanizmas ir tarp kartų, ir tarp gyvenimo ciklą.

5 pav. Socialinio draudimo poveikis gyventojų ekonominiam saugumui (sudaryta autorės, 2026)

Remiantis šiomis įžvalgomis galima suprasti, jog socialinės apsaugos sistemos veikimas yra glaudžiai susijęs su mokesčių mokėjimu ir gyventojų dalyvavimu socialinio draudimo sistemoje. Nuoseklus ir atsakingas mokesčių mokėjimas užtikrina socialinių garantijų veikimą bei sistemos stabilumą, leidžiant gyventojams gauti finansinę apsaugą ateityje (Mikoliūnaitė, 2023).

Analizuotoje literatūroje pabrėžiama, kad plačiaja prasme, socialinė apsauga yra valstybės priemonių visuma, užtikrinanti socialinę gerovę, kuri remiasi solidarumo principu ir pasireiškia išmokomis pajamų netekimo atveju (Prazdeckaitė ir kt., 2019). Daugybė tyrėjų ir autorių sutinka, kad socialinė apsauga yra būtina sąlyga gerovės valstybės egzistavimui. Kai teigia Guogis ir Rakšnys (2021), be išplėtos socialinės apsaugos, pirmiausia vadinamųjų socialinių rizikų atvejais (kaip senatvė, neįgalumas, liga, motinystė, nelaimingas atsitikimas darbe, bedarbystė), gerovės valstybė neįmanoma. Be to, socialinės rizikos gali paveikti bet kurį visuomenės narį, todėl užtikrinant visuomenės stabilumą, valstybės teikiama apsauga yra aktuali ne tik socialiai pažeidžiamiems asmenims, bet ir kiekvienam žmogui, nepriklausomai nuo jo padėties (Vorevičienė, 2016). Tačiau socialinė apsauga, pagrįsta pinigėmis išmokomis, yra tik viena gerovės valstybės veikimo dimensija. Vis dažniau teigiama, kad socialinės apsaugos tikslas yra ne tik pajamų atstatymas, bet ir priemonių visuma, padedanti individui išvengti nenumatytų aplinkybių, pavyzdžiui, tai gali būti darbo vietos sauga, profilaktinė sveikatos apsauga, užimtumo ir permokymo programos (Aidukaitė ir kt., 2012). Siekiant užtikrinti veiksmingą socialinės apsaugos sistemos funkcionavimą, svarbus valstybės vaidmuo ir jos finansiniai pajėgumai. Kadangi valstybė, kaip ūkio subjektas, finansuoja labai platų priemonių spektrą, ji turi turėti pakankamai finansinių resursų, kurie užtikrintų prisiimtų įsipareigojimų vykdymą (Savickienė ir Šitkauskienė, 2022), t. y., stabilų šių sistemų finansavimą.

Socialinė politika suvokiama kaip priemonių ar institucijų visuma, apsauganti individą nuo socialinės rizikos ir ją sudaro socialinė apsauga, darbo rinka, būsto politika, švietimo ir sveikatos apsauga (Aidukaitė ir kt., 2012). Šišakas ir Lukić (2025) šias paslaugas įvardina kaip bendrąsias intereso paslaugomis, kuriomis, nepriklausomai nuo teritorinio konteksto ar gerovės sampratos interpretavimo, yra siekiama kurti visuomeninę socialinę naudą. Viešosios paslaugos, kurios pasireiškia nematerialios formos parama ir pagalba asmenims, siekiant jų ir visos visuomenės gerovės, yra valstybės socialinės apsaugos sistemos dalis, taip pat sudaranti ir valstybės sveikatos apsaugos, švietimo ir mokslo bei kt. sistemas (Taminskaitė, 2022). Tai leidžia viešųjų paslaugų sistemą vertinti kaip vieną esminių gerovės valstybės veikimo mechanizmų, kurio efektyvumas priklauso nuo finansavimo galimybių. Todėl, siekiant užtikrinti tvarų gerovės valstybės kūrimą, būtina analizuoti, kaip paskirstomos ir naudojamos valstybės lėšos (Prazdeckaitė ir kt., 2019).

Viešųjų paslaugų finansavimas daugiausia vykdomas per mokesčių sistemą: viešojo sektoriaus teikiamos paslaugos ir gaminamos prekės 90 proc. yra finansuojamos surinktais mokesčiais (Rutkauskas, 2018). Šios lėšos perskirstomos finansuojant įvairias socialines, kultūrines ir edukacines sritis, todėl mokesčių mokėtojai patiria ir tiesioginę, ir netiesioginę naudą (Pukelienė ir Šinkūnienė, 2005). Vis dėlto, toks finansavimo modelis nėra grindžiamas ekvivalentiškumo principu, kadangi tarp sumokėtų mokesčių ir gaunamos naudos nėra tiesioginio ryšio (Goudswaard ir Caminada, 2015). Tai rodo, kad jų teikiama nauda įprastai vertinama visuomeniniu, o ne individualiu lygmeniu.

Viešojo sektoriaus dalyvavimas teikiant viešąsias paslaugas laikomas neišvengiamu (Dasci Sonmez ir Cemaloglu, 2021). Jos ne tik užtikrina pagrindinių poreikių tenkinimą, bet ir daro reikšmingą poveikį socialinei bei ekonominei struktūrai. Tyrimai rodo, kad universaliosios paslaugos, tokios kaip sveikatos priežiūra ir privalomasis švietimas, gali pranokti piniginių pervedimų perskirstymo poveikį

(Giangregorio, 2024), o tai leidžia jas laikyti itin efektyvia priemone mažinant nelygybę. Be to, viešosios išlaidos sveikatos apsaugai ir trumpuoju, ir ilguoju laikotarpiu prisideda prie žmogiškojo kapitalo plėtros (Magida ir kt., 2025), o švietimas, nors trumpuoju laikotarpiu ir yra priskiriamas vartojimui, ilgai tampa investicija į visuomenės raidą (Dasci Sonmez ir Cemaloglu, 2021). Tai pagrindžia strateginių investicijų svarbą: didesnis dėmesys ugdymui gali turėti ilgalaikį teigiamą poveikį nelygybės mažinimui.

Ne mažiau svarbi viešųjų paslaugų sistemos dalis yra infrastruktūra, kuri užtikrina realų paslaugų prieinamumą. Viešojo transporto sistema yra laikoma esmine regioninės infrastruktūros dalimi, darančia tiesioginę įtaką gyventojų mobilumui ir jų galimybėms pasiekti darbo vietas ar viešųjų paslaugų teikimo vietas (Ranceva ir kt., 2022). Todėl infrastruktūros išvystymo lygis tampa reikšmingu veiksniu vertinant viešųjų paslaugų efektyvumą, nes nepakankamai išvystyta infrastruktūra gali didinti teritorinę socialinę bei ekonominę atskirtį. Tokiu būdu viešųjų paslaugų finansavimas apima ne tik pačių paslaugų teikimą, bet ir sąlygų joms pasiekti užtikrinimą, kas yra būtina siekiant visapusiškos gerovės valstybės plėtros. Regioniniai išsivystymo skirtumai ir jų mažinimas yra viena svarbiausių ES politikos kryptių (Daugirdas, 2019). Šie skirtumai dažnai pasireiškia per skirtingą viešųjų paslaugų prieinamumą tarp regionų, demografinius procesus bei nevienodą ekonominį išsivystymą.

Gyvenimo kokybė ir miesto, ir kaimo vietovėse labai priklauso nuo visuotinės svarbos paslaugų prieinamumo (Šišak ir Lukić, 2025), todėl gyventojų skaičiaus mažėjimas gali objektyviai neigiamai veikti gerovę, kai, dėl mažėjančios paklausos nyksta ir viešos, ir komercinės paslaugos, o paslaugų vietos nutolsta nuo žmonių ir tampa vis sudėtingiau pasiekiamos (Burneika, 2019). Pavyzdžiui, viešojo transporto paslaugų prieinamumas kaimo vietovėse, esančiose toliau nuo pagrindinių transporto maršrutų, yra ribotas, o tai lemia socialinę ir regioninę atskirtį (Ranceva, ir kt., 2022). Šie skirtumai darosi ypač akivaizdūs darbo rinkoje. Probleminių bei kaimiškųjų teritorijų žmonės turi daug blogesnes integracijos į darbo rinką galimybes, nei didesnių miestų gyventojai (Pocius, 2019). Gyventojų erdvinė segregacija sudaro prielaidas erdvinei diskriminacijai, kai skirtingose vietose gyvenantys žmonės turi skirtingas galimybes siekti savo tikslų (Burneika, 2019). Dėl šios priežasties netgi matoma tendencija rinktis kaimo vietovę tik kaip gyvenamąją vietą, ekonominę veiklą vykdančią miesto teritorijoje (Zinevičius, 2025). Didėjantys nedarbo skirtumai tampa viena iš esminių regionų gyventojų gerovės augimo kliūčių regionuose, kur nedarbas būna gerokai aukštesnis, nei šalies vidurkis (Pocius, 2019).

Beveik kiekvienos šalies kaimo vietovių gyventojai susiduria su įvairiais iššūkiais, įskaitant demografinius pokyčius, infrastruktūros trūkumą ir galimą ekonominę atskirtį (Zinevičius, 2025). Pagrindiniais veiksniais, darančiais įtaką atskirties atsiradimui, turėtų būti laikomi geografinė padėtis, gyvenamosios vietos pobūdis, ekonominio išsivystymo netolygumas, prastas paslaugų pasiekiamumas (nykstantis paslaugų tinklas) tam tikrose teritorijose, transporto išsivystymas, depopuliacijos procesai bei gyventojų savimonė (Pociūtė-Sereikienė ir kt., 2019). Taigi, regioninė gerovė yra tiesiogiai susijusi ir su teritorine paslaugų prieinamumo diferenciacija, ir su socialiniais ir demografiniais veiksniais. Tačiau svarbu pastebėti, kad dažnai kaimo bei miesto gyventojai skirtingai supranta ekonominės gerovės sąvoką: tie patys dalykai vienus asmenis džiugina ir kelia laimės pojūtį, kitiems jie gali būti visiškai nesvarbūs ir niekaip neveikti ar net kelti nepasitenkinimą (Zinevičius, 2025).

Apibendrinant galima teigti, kad viešosios paslaugos, finansuojamos iš mokesčių, yra esminis gerovės valstybės veikimo pagrindas, turintis reikšmingą poveikį socialinei lygybei ir ilgalaikiai ekonominei raidai. Ypatingas dėmesys skiriamas švietimo, sveikatos apsaugos ir infrastruktūros svarbai, nes jos ne tik tenkina pagrindinius poreikius, bet ir prisideda prie nelygybės mažinimo. Taip pat ir regioniniai skirtumai, paslaugų prieinamumas ir demografiniai procesai daro reikšmingą įtaką gyventojų gerovei, todėl siekiant tvarios gerovės valstybės, būtina užtikrinti efektyvų finansinių išteklių paskirstymą ir mažinti teritorinę bei socialinę atskirtį.

1.3.3. Psichologiniai ir elgsenos mokesčių mokėtojų gerovę lemiantys veiksniai

Mokesčiai yra susiję su dalies namų ūkio pajamų paėmimu, todėl jie dažnai suvokiami kaip veiksnys, ribojantis individo vartojimą, investicijas ir laisvę (Pauch, 2023). Mokesčių suvokimas ir požiūris į mokesčių sistemą yra kompleksinis reiškinys, apimantis kognityvinius, afektinius ir konatyvinius komponentus, kur kognityvinės reakcijos siejamos su įsitikinimais apie mokesčių reikšmę (pvz., jų svarbą viešųjų gėrybių finansavimui), afektinės – su emociniu vertinimu, o konatyvinės – su elgsenos raiška, tokia kaip mokesčių laikymasis ar vengimas (Kogler ir Kirchler, 2019). Visgi, asmenų elgseną labiau lemia jų subjektyvus suvokimas, o ne objektyvi ekonominė realybė (Kogler ir Kirchler, 2019), todėl vertinant mokesčių naštą būtina analizuoti ne tik į faktinius mokesčius, bet ir tai, kaip jie interpretuojami. Tai leidžia daryti prielaidą, kad mokesčių elgsena priklauso ne nuo nominalių tarifų, o nuo jų psichologinio vertinimo ir socialinio interpretavimo konteksto.

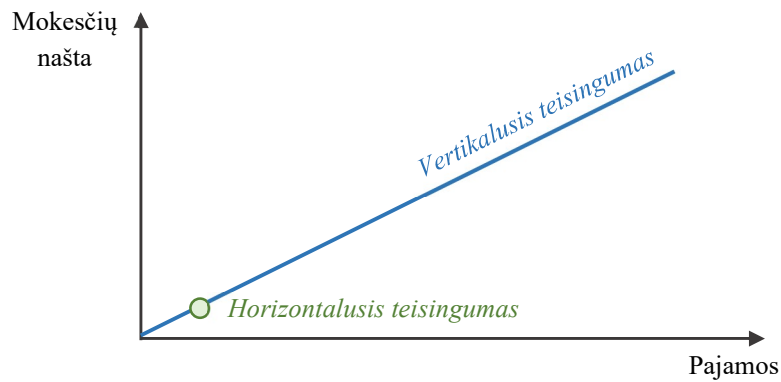
Nors ankstesniuose tyrimuose buvo manyta, kad individai gali pakankamai tiksliai įvertinti savo mokestinę naštą, empiriniai rezultatai rodo, jog mokesčių naštos suvokimas nėra tapatus faktinei (objektyviai) mokesčių naštai, o skirtingi asmenys tą pačią mokestinę situaciją gali interpretuoti skirtingai (Kirchler, 2007). Objektyvi mokesčių našta gali būti apskaičiuojama kaip sumokėtų mokesčių ir apmokestinamųjų pajamų santykis, o tuo tarpu suvokiama mokesčių našta yra subjektyvi vertė, todėl „didelė suvokiama mokesčių našta“ nebūtinai prieštarauja „mažai objektyviai mokesčių naštai“ (pvz., asmuo, mokantis santykinai nedidelį mokestį, vis tiek gali manyti, kad mokesčių našta yra per didelė) (Yamamura, 2025). Svarbu pažymėti, kad objektyvi mokesčių našta gali daryti įtaką suvokiamai naštai, tačiau ši sąveika nėra tiesioginė, nes ją veikia ir papildomi instituciniai bei psichologiniai veiksniai (Yamamura, 2025).

Vienas iš jų – mokesčių sudėtingumas ir teisingumo suvokimas. Mokesčių sistema yra laikoma socialiai tvaria tik tuomet, kai ji suvokiama kaip teisinga ir lygiavertė, nes priešingu atveju mažėja mokestinių prievolių laikymasis (Lim ir Moon, 2022). Be to, suvokiamas mokesčių teisingumas veikia kaip motyvacinis veiksnys, galintis stiprinti arba silpninti vidinę pareigą mokėti mokesčius. Kartu mokesčių naštos suvokimą stipriai veikia mokesčių matomumas. Kuo didesnis mokesčių matomumas, tuo mažesnė tikimybė atsirasti sisteminiams suvokimo iškraipymams, nes aiškesnė informacija mažina interpretacines klaidas ir fiskalinės iliuzijos tikimybę (Fochmann ir kt., 2016). Nuslepiant arba neakcentuojant realios mokesčių naštos, didėja rizika, kad mokesčių sistema bus suvokiama iškreiptai, o tai gali prisidėti prie šešėlinės ekonomikos plėtos ir fiskalinės iliuzijos stiprėjimo (Savickienė ir Šitkauskienė, 2022). Mokesčių suvokimas turi aiškų elgsenos komponentą. Jei mokesčiai suvokiami kaip nuostolis, asmenys yra linkę reaguoti stipriau per nuostolio vengimo mechanizmus, palyginti su situacijomis, kai mokesčiai suvokiami kaip indėlis į viešąsias gėrybes ar rizikos mažinimo priemonę (Kirchler, 2007). Tyrimai rodo, kad kuo didesnė suvokiama mokesčių našta, tuo labiau ji gali mažinti vidinę mokesčių mokėjimo motyvaciją ir mokesčių moralę (Torgler ir kt., 2008). Galima teigti, kad mokesčių naštos suvokimas formuojasi kaip kompleksinė sąveika tarp

objektyvių ekonominių rodiklių ir subjektyvių psichologinių interpretacijų, kuriose svarbią reikšmę turi teisingumo vertinimas, sistemos sudėtingumas ir mokesčių matomumas. Ši sąveika lemia, kad identiškoms objektyvios mokesstinės situacijos gali būti vertinamos skirtingai, o tai tiesiogiai atsispindi individualioje elgsenoje.

Šalies mokesčių politika turi būti socialiai atsakinga, kad būtų užtikrintas teisingas visų gyventojų apmokestinimas (Kamarauskienė ir Kazakevičiūtė, 2024). Šis principas siejamas su bendra mokesčių sistemos teisingumo samprata, kuri pabrėžia ne tik pareigą mokėti mokesčius, bet ir jų paskirstymo pagrįstumą. Teisingumo principo tikslas yra, jog mokesčius mokėtų visi, kurie naudojami valstybės teikiamomis paslaugomis, tačiau apmokestinant turi būti atkreipiamas dėmesys į tai, ar mokesčių subjektas turi galimybę tuos mokesčius mokėti (Kilmanaitė ir kt., 2019). Tokiu būdu formuojamas požiūris, kad mokesčių sistema turi derinti ir visuotinumą, ir proporcingumą aspektus. Svarbu pažymėti, kad mokesčių teisingumas nėra vien objektyvus ekonominis ar teisinis principas, jis taip pat yra subjektyviai vertinamas reiškinys. Suvokiamas mokesčių teisingumas yra esminis veiksnys, lemiantis mokesčių mokėtojų požiūrį ir jų norą laikytis mokesčių taisyklių (Kogler ir Kirchler, 2019). Vadinasi, net ir teoriškai pagrįsta mokesčių sistema gali būti vertinama nevienareikšmiškai, jei mokesčių mokėtojai ją laiko nesąžininga. Todėl teisingumo principas yra svarbus ne tik normatyviniu, bet ir elgsenos požiūriu.

Sąžininga mokesčių sistema – tai vienodas elgesys su asmenimis ar subjektais, esančiais toje pačioje ekonominėje padėtyje (pavyzdžiui, gaunančiais tas pačias metines pajamas) (Tanno ir Misra, 2019). Vienas pagrindinių mokesčių sąžiningumo aspektų yra horizontalusis teisingumas, kuris siejamas su vienodu asmenų, esančių tokioje pačioje ekonominėje padėtyje, apmokestinimu. Horizontalusis teisingumas – visi, turintys vienodas galimybes mokėti mokesčius, apmokestinami vienodai (Kilmanaitė ir kt., 2019). Horizontaliojo teisingumo koncepcijoje keliems asmenims, esantiems toje pačioje situacijoje, turėtų būti suteikiamos vienodos teisės ir pareigos – tai artima lygybės principui „vienodoje situacijoje, vienodos paslaugos“ (Taminskaitė, 2022). Tuo tarpu vertikalusis teisingumas akcentuoja skirtingų ekonominių galimybių turinčių asmenų diferencijuotą apmokestinimą. Vertikalusis teisingumas – skirtingas ekonomines galimybes turintys asmenys turi būti apmokestinami taip, kaip visuomenei atrodo teisinga (Kilmanaitė ir kt., 2019). Šis principas dažniausiai siejamas su mokumo (*angl.* Ability-to-pay) koncepcija, kuri suponuoja, kad didesnes pajamas gaunantys asmenys turėtų prisidėti didesne dalimi. Tradicinis vertikalusis teisingumas numato, kad mokesčių mokėtojai turėtų būti reitinguojami pagal tam tikrą rodiklį (paprastai metines pajamas) ir tada didesnė mokesčių našta skiriama didesnes pajamas gaunantiems asmenims, o mažesnė gaunantiems mažesnes pajamas (Rosenzweig, 2020). Pagrindinė individualaus teisingumo teorija – mokumas – apima vertikaliojo teisingumo sąvoką, pagal kurią mokesčių įstatymas, vertindamas bendrą mokesstinę prievolę, turėtų atsižvelgti į santykinius pajamų skirtumus (Rosenzweig, 2020). Vertikalusis teisingumas taip pat glaudžiai susijęs su pajamų perskirstymo politika, kuria siekiama mažinti socialinę nelygybę. Vertikalusis teisingumo koncepcijoje yra siekiama užtikrinti, kad turtingiausi prisidėtų daugiau nei vargingiausi, taip sumažinant atskirtį tarp socialinių grupių (Taminskaitė, 2022). Praktikoje tai dažnai įgyvendinama per socialinės paramos sistemas: socialinės išmokos skiriamos padėti gyventojams, gaunantiems mažiausias pajamas, tačiau matoma, kad išsivysčiusiose šalyse šios išmokos dažnai būna neproporcingai didelės lyginant su jų gavėjų indėliu (Grikietytė-Čebatavičienė, 2022). Tai atskleidžia, kad vertikalusis teisingumo įgyvendinimas gali kelti diskusijas dėl proporcingumo ir teisingumo ribų.

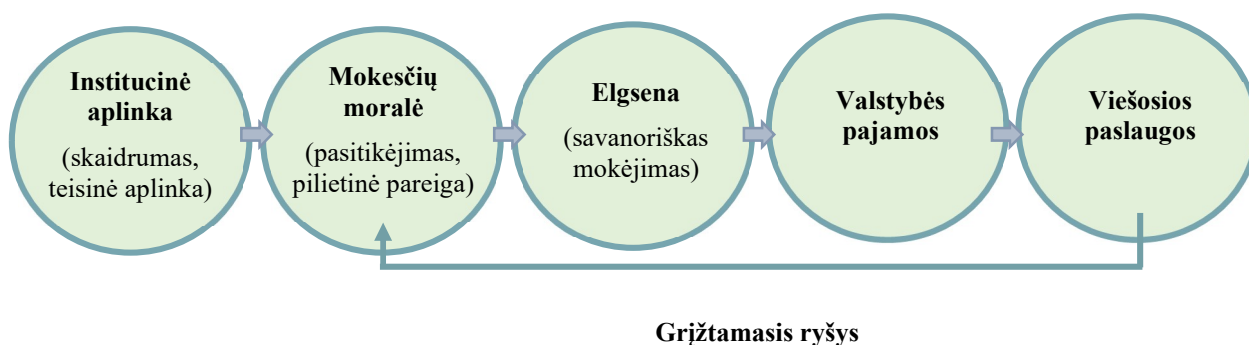

6 pav. Horizontalus ir vertikalus teisingumas mokesčiuose (sudaryta autorės, 2026)

Išanalizavus šiuos aspektus galima prieiti prie išvados, kad mokesčių teisingumas apima ir horizontalaus, ir vertikalusio teisingumo principus, kurie kartu sudaro nuoseklią ir subalansuotą apmokestinimo sistemą. Be to, svarbu atkreipti dėmesį, kad mokesčių teisingumas daro tiesioginę įtaką mokesčių mokėtojų elgsenai – mokesčių teisingumas neigiamai veikia mokesčių slėpimo elgseną, t. y., sąžininga mokesčių sistema mažina mokesčių slėpimą (Tanno ir Misra, 2019). Todėl teisingumo principų laikymasis yra svarbus ne tik siekiant socialinio teisingumo, bet ir užtikrinant efektyvų mokesčių sistemos funkcionavimą.

Mokesčių mokėtojų elgsenai ne mažiau svarbus veiksnys yra ir pasitikėjimas valstybės institucijomis bei mokesčių moralė, kurie lemia savanorišką mokesčių mokėjimą. Tokios savybės, kaip nedeclaruojamos pajamos, pajamų, pridėtinės vertės ar kitų mokesčių mokėjimo vengimas, apeinamos nustatytos taisyklės apibūdina šešėlinę ekonomiką (Savickienė ir Šitkauskienė, 2022). Šešėlinė ekonomika egzistuoja kiekvienoje ekonominėje sistemoje ir valstybėje, tačiau jos aktyvumas priklauso nuo šalies ekonomikos ūkio struktūros ir ūkio sistemos pobūdžio (Kazimieraitė ir Skvarciany, 2019). Jos vystymasis glaudžiai siejasi su mokesčių moralės lygiu, kuris, kaip teigia Savickienė ir Šitkauskienė (2022) yra bendradarbiavimo tarp mokesčių mokėtojų ir mokesčių administratoriaus pasekmė. Pasitikėjimas valstybės institucijomis yra vienas svarbiausių veiksnių, formuojančių mokesčių moralę ir lemiančių mokesčių mokėtojų požiūrį į mokestinių prievolių vykdymą. Šiame kontekste autorės teigia, kad mokesčių moralę lemia ne tiek motyvacija ar asmeninis noras mokėti mokesčius, kiek tokie veiksniai kaip teisinė sistema ir konstitucinė aplinka (Savickienė ir Šitkauskienė, 2022). Nacionaliniu lygmeniu mokesčių moralė ir pilietinė pareiga yra motyvuojančios jėgos, skatinančios arba atgrasančios nuo išitraukimo į šešėlinę ekonomiką, mokesčių slėpimą ir vengimą (Kirchler, 2007). Stipri mokesčių moralė skatina savanorišką mokesčių mokėjimą, kai mokestinės prievolės vykdomos ne tik dėl kontrolės ar sankcijų baimės, bet ir dėl vidinio įsitikinimo apie jų svarbą. Asmeninė atsakomybė iš esmės yra susijusi su tokiomis aplinkybėmis, kaip sveikatos priežiūros ištekliai, aplinka, kurioje asmuo gyvena, prieinamumas prie viešųjų paslaugų, patirtos žalos atlyginimo sąlygos ir kt. (Taminskaitė, 2022). Kitaip tariant, mokesčių mokėtojo elgesį daugiausia formuoja išoriniai instituciniai veiksniai, o ne vien tik individualūs pasirinkimai. Mokesčių moralės susilpnėjimą dažniausiai lemia pernelyg didelė mokesčių našta ir nesąžininga bei neteisinga mokesčių sistema (Timinskaitė ir kt., 2023). Silpna mokesčių moralė gali lemti prastą mokesčių mokėtojų norą bendradarbiauti, mažas pajamas ir prastus valstybės pajėgumus teikiant paslaugas, o tai dar labiau sumažina mokesčių moralę (Luttmer ir Singhal, 2014). Tai rodo, kad institucijų patikimumas ir skaidrumas yra esminiai elementai, siekiant

užtikrinti sąžiningą mokesčių surinkimą ir mažinti šešėlinę ekonomiką. Be to, netiesioginį poveikį neoficialios ekonominės veiklos plitimui gali turėti ir valstybės paramos sistema: dažniausiai dirbti šešėlinėje ekonomikoje ir gauti neoficialių pajamų skatina valstybės paramos dydis, kuris yra tolygus arba didesnis, nei oficialios darbo užmokesčio pajamos (Savickienė ir Šitkauskienė, 2022). Taip pat, šešėlinę ekonomiką gali skatinti ekonominio subjekto lūkesčių neatitinkančios gėrybės. Pasak Rutkausko (2018), tokiu atveju asmenys gali vengti tinkamai vykdyti savo įsipareigojimus valstybei. Tokiu būdu institucijų veiklos kokybė ir viešųjų paslaugų efektyvumas tampa tiesioginiu veiksnium, formuojančiu mokesčių mokėtojų elgesio normas. Nors dažnai manoma, jog mokesčių mokėtojų elgsena ir mokestinės prievolės vykdymas turi tiesioginį ryšį su mokesčių tarifų pasikeitimu, tačiau atlikti tyrimai šio ryšio nepatvirtina (Rutkauskas, 2019). Tai rodo, jog mokesčių elgsena priklauso ne tik nuo tarifų dydžio, bet ir nuo institucinės bei socialinės aplinkos. Tai ypač svarbu planuojant fiskalinę politiką, nes mokesčių sistemos pokyčiai be kartu vykdomų reformų gali būti neveiksmingi.

7 pav. Mokesčių moralės formavimosi mechanizmas (sudaryta autorės, 2026)

Galiausiai, mokesčiai yra pagrindinis biudžeto pajamų šaltinis, todėl bet kokie surinkimo sutrikimai gali neigiamai paveikti valstybės galimybes finansuoti viešąsias paslaugas (Pukelienė ir Šinkūnienė, 2005). Padidėjus šešėlinei ekonomikai, valstybės pajamos mažėja, o tai savo ruožtu gali pabloginti viešai teikiamų paslaugų kokybę ir kiekį (Savickienė ir Šitkauskienė, 2022). Ši analizė rodo, kad šešėlinės ekonomikos mažinimas ir mokesčių moralės stiprinimas yra svarbūs tikslai, siekiant užtikrinti tvarią fiskalinę sistemą ir gerovės valstybės funkcionalumą.

Be mokesčių moralės ir pasitikėjimo institucijomis, mokesčių mokėtojų elgseną lemia ir mokesčių sistemos dizainas bei socialinės normos. Klasikinis apmokestinimo modelis siūlo mokesčių mokėtoją vertinti kaip sprendimus priimančią asmenį, siekiantį maksimaliai padidinti savo naudą (Rutkauskas, 2018). Tačiau šiuolaikinė elgesio ekonomika šią prielaidą išplečia, akcentuodama, kad žmonių sprendimai dažnai yra veikiami psichologinių ir socialinių veiksnių. Elgesio ekonomikos požiūris pabrėžia, kad asmenys sprendimus dažnai priima remdamiesi heuristikomis ir psichologiniais veiksniais, todėl jų elgsena ne visada yra visiškai racionali (Thaler, 2016). Standartinėje viešųjų finansų teorijoje daroma prielaida, kad individai yra tobuli optimizatoriai ir pasižymi neribota savikontrolė, tačiau elgesio ekonomikos tyrimai rodo, kad šios prielaidos dažnai neatitinka realybės ir gali turėti reikšmingų pasekmių viešosios politikos rezultatams (Congdon ir kt., 2011). Šiame kontekste svarbi tampa abipusiškumo idėja: asmenys gali laikyti mokesčius socialinės sutarties dalimi, kai mokesčiai mokami mainais už valstybės suteikiamas paslaugas (Luttmer ir Singhal, 2014). Tokiu būdu mokesčių mokėjimas tampa ne tik ekonomine prievole, bet ir socialinio bendradarbiavimo forma.

Mokesčių mokėtojų požiūris į mokesčių mokėjimą gali būti skirstomas į teigiamą, kai asmenys sutinka mokėti visus mokesčius, ir neigiamą, kai siekiama sumažinti mokestinę naštą (Mikoliūnaitė, 2023). Autorė teigia, kad tokį požiūrį formuoja ir vidiniai veiksniai, tokie kaip asmeninės nuostatos ir normos, ir išoriniai veiksniai, įskaitant mokesčių tarifo dydį, mokesčių sistemą ir žinias. Psichologinėje literatūroje mokesčių mokėtojai taip pat suvokiami kaip bendradarbiaujantys piliečiai, kurie linkę laikytis taisyklių, jeigu jie supranta mokesčių sistemą ir vertina ją kaip sąžiningą (Kirchler, 2007). Tai rodo, kad mokesčių laikymasis yra glaudžiai susijęs ne tik su kontrole ar sankcijomis, bet ir su instituciniu suvokimu bei psichologiniu teisingumo vertinimu. Elgesio ekonomikos metodas pabrėžia, kad mokesčių mokėtojų elgesį formuoja ne tik ekonominiai, bet ir neekonominiai veiksniai, apimantys pasitikėjimą, mokesčių moralę, teisingumo suvokimą, įsitikinimus, asmenines bei socialines normas ir išsilavinimo lygį (Hauptman ir, 2024). Šią kryptį papildė atlikti tyrimai, rodantys, kad psichologiniai veiksniai, tokie kaip suvokiamas teisingumas, turi tiesioginį poveikį mokesčių laikymuisi (Floyd ir kt., 2022). Vadinasi, mokesčių sistema veikia ne tik per ekonomines paskatas, bet ir per emocinius bei kognityvinius vertinimus.

Elgesio ekonomikos požiūriu, mokesčių mokėtojų elgsenai stiprų poveikį gali turėti ne tik finansinės paskatos, bet ir mokesčių sistemos administracinis dizainas. Mokesčių informavimo gerinimas, deklaravimo procedūrų supaprastinimas ir aiškesnis komunikacijos pateikimas gali padėti didinti savanorišką mokesčių laikymąsi (Alm, 2019). Elgsena suvokiant ir mokant mokesčius taip pat glaudžiai susijusi su pasitikėjimu valstybės institucijomis – mažesnis pasitikėjimas lemia labiau neigiamą požiūrį į mokesčius ir jų naštą (Kogler ir Kirchler, 2019). Tai dar kartą patvirtina, kad mokesčių laikymasis yra kompleksinis reiškinys, kuriame susipina ekonominiai ir psichologiniai aspektai. Čia svarbus vaidmuo tenka ir socialinėms normoms, kurios veikia kaip neformalus elgesio regulatoriai. Jei mokesčių mokėtojai žino kitus asmenis, vengiančius mokesčių, ir patys bus linkę elgtis taip pat, ir priešingai, jei jų referentinė grupė nepitaria mokesčių vengimui, jie laikysis mokestinių prievolių (Kirchler, 2007). Socialinių normų poveikis mokesčių mokėtojų elgsenai glaudžiai susijęs su socialinio palyginimo procesais, nes individai linkę vertinti savo mokestinį elgesį, atsižvelgdami į kitų visuomenės narių veiksmus ir nuostatas.

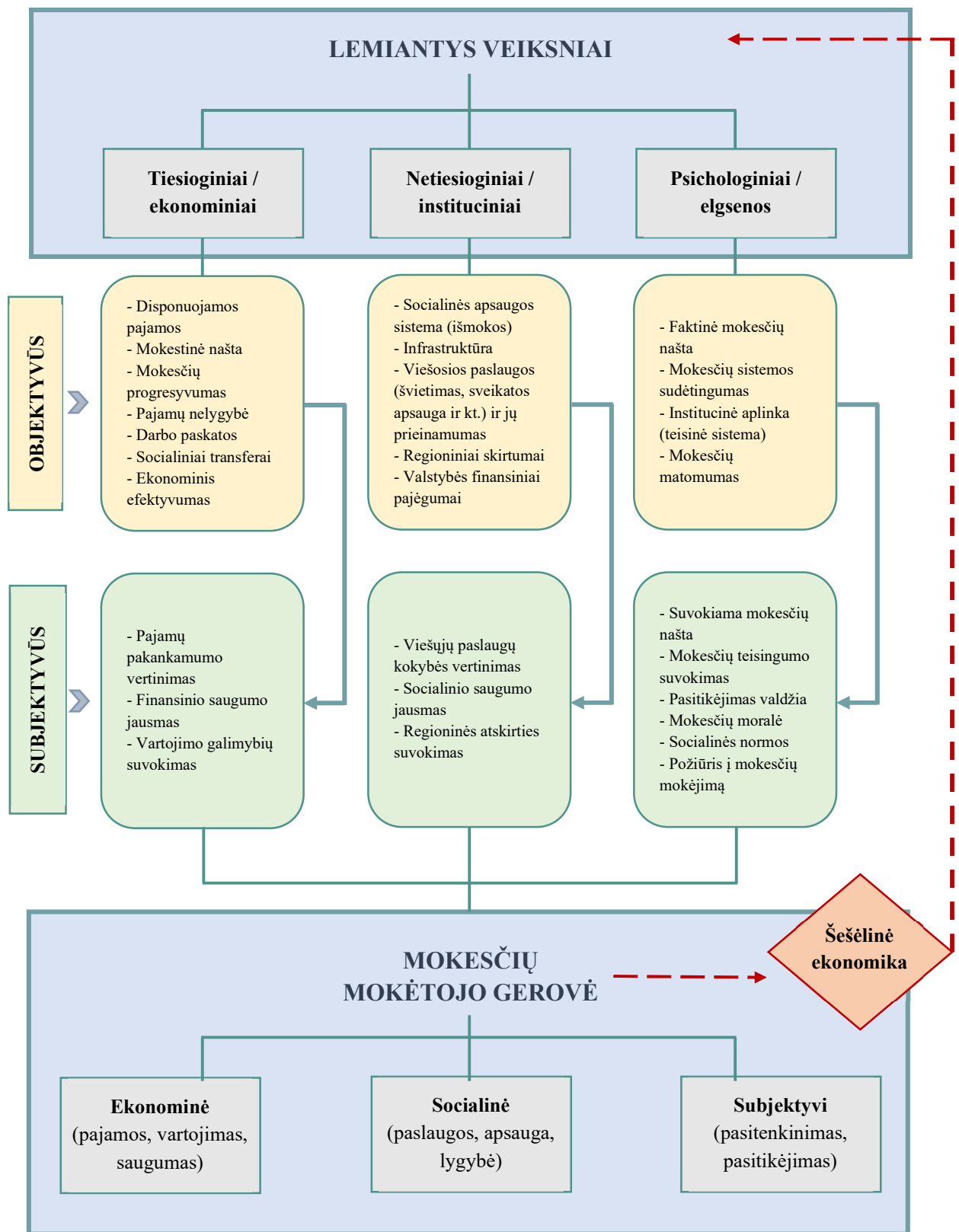
Labai svarbu, kad mokesčių mokėtojai mokesčius suvoktų ne tik kaip piniginę prievolę ar naštą, bet ir kaip visuomenės gerovei būtiną išteklių (Timinskaitė ir kt., 2023). Tokia interpretacija stiprina vidinę motyvaciją laikytis mokesčių taisyklių. Mokesčių administratoriaus komunikacija taip pat gali reikšmingai prisidėti prie mokesčių elgsenos formavimo. Informacijos prieinamumas turi įtakos mokesčių mokėtojų elgsenai, kadangi informacijos asimetrija gali lemti neefektyvius sprendimus bei netinkamą ekonominį pasirinkimą (Congdon ir kt., 2011). Paaiškinant mokesčių naudą ir jų paskirstymą, galima didinti visuomenės informuotumą bei motyvaciją (Floyd ir kt., 2022). Teisingai sukonstruota mokesčių sistema taip pat stiprina mokesčių moralę: tinkamai paskirstyti mokesčiai, įskaitant fiskalinę funkciją, kuria moralinį pasitenkinimą ir didina atsakomybės jausmą (Savickienė ir Šitkauskienė, 2022). Socialinės politikos priemonių struktūra taip pat gali turėti reikšmingą poveikį ekonominei elgsenai, nes dosnios socialinės išmokos gali silpninti paskatas dirbti, kai skirtumas tarp darbo pajamų ir gaunamų išmokų tampa nedidelis (Caminada ir kt., 2012). Galiausiai, valstybės ekonominės politikos tikslai turėtų būti orientuoti ne į perteklinių išmokų plėtrą, bet į teisingo atlygio už darbą užtikrinimą, taip sudarant sąlygas individams patiems rūpintis savo gerove (Taminskaitė, 2022). Tai atspindi platesnį požiūrį į ekonominę elgseną, kurią formuoja ir individualūs sprendimai, ir konstitucinė aplinka. Galima daryti išvadą, kad gerovė neturi būti apibrėžta kaip vienmatis rodiklis, bet labiau kaip sudėtinis, skirtingus jungiamuosius jungiantis matas ir dėl šios priežasties atsiranda

rodikliai, kuriais siekiama įvertinti gerovę (Guogis ir Svirbutaitė-Krutkienė, 2020). Elgsenos požiūris parodo, kad tradicinė viešųjų finansų teorija kartais neteisingai diagnozuoja, kaip rinkos nepakankamumai virsta gerovės nuostoliais, klaidingai įvertina tokių reiškinių kaip nelygybė gerovės sąnaudas ir visiškai nepastebi kitų galimybių didinti socialinę gerovę (Congdon ir kt., 2011). Taigi, vertinant mokesčių sistemą svarbu analizuoti ne tik jos struktūrinius ar fiskalinius aspektus, bet ir platesnius veiksnius, kurie formuoja mokesčių mokėtojo gerovę bei jo elgseną.

Apibendrinant galima teigti, kad mokesčių sistemos poveikis mokesčių mokėtojo gerovei pasireiškia per tiesioginius ekonominius, netiesioginius institucinius bei psichologinius ir elgsenos mechanizmus. Tiesioginiu ekonominiu požiūriu mokesčiai veikia disponuojamąsias pajamas, vartojimą, taupymą, darbo pasiūlą ir pajamų pasiskirstymą. Progresinis apmokestinimas ir socialiniai transferai gali mažinti pajamų nelygybę ir socialinę atskirtį, tačiau pernelyg didelė mokestinė našta ar neefektyvus perskirstymas gali silpninti ekonomines paskatas ir neigiamai veikti darbo bei investicinius sprendimus. Netiesioginiu instituciniu lygmeniu mokesčių sistema sudaro finansinį pagrindą gerovės valstybės funkcionavimui, nes per ją finansuojama socialinė apsauga, sveikatos priežiūra, švietimas, infrastruktūra ir kitos viešosios paslaugos. Šių paslaugų prieinamumas ir kokybė turi reikšmingą poveikį gyventojų ekonominiam saugumui, socialinei gerovei ir gyvenimo kokybei. Tačiau šis poveikis priklauso ne tik nuo perskirstymo masto, bet ir nuo to, kaip efektyviai valstybė panaudoja surinktus mokesčius. Psichologiniu ir elgsenos požiūriu svarbi ne tik objektyvi mokesčių našta, bet ir jos suvokimas. Mokesčių sistemos teisingumo, aiškumo ir skaidrumo vertinimas daro įtaką mokesčių moralei, pasitikėjimui institucijomis ir savanoriškam prievolių vykdymui. Todėl mokesčių mokėtojų elgsena priklauso ne vien nuo paskatų ar sankcijų, bet ir nuo socialinių normų, institucinio pasitikėjimo bei subjektyvaus mokesčių sistemos vertinimo. Taigi mokesčių sistemos poveikio mokesčių mokėtojų gerovei vertinimas turi būti kompleksinis. Siekiant didinti gerovę, svarbu kurti tokią mokesčių sistemą, kuri būtų ekonomiškai efektyvi, socialiai teisinga, instituciškai patikima ir priimtina mokesčių mokėtojui.

1.4. Mokesčių mokėtojų gerovę lemiančių veiksnių konceptualus modelis

Apibendrinus teorinėje darbo dalyje išanalizuotas mokesčių mokėtojų gerovės sampratos prielaidas ir ją lemiančius veiksnius, suformuotas konceptualus teorinis modelis (8 pav.), atspindintis mokesčių mokėtojų gerovės formavimosi mechanizmą viešųjų finansų sistemoje. Modelis leidžia sistemingai atskleisti pagrindinius ryšius tarp fiskalinės politikos sprendimų, institucinių sąlygų ir individualių mokesčių mokėtojų nuostatų, kurie kartu lemia objektyvią ir subjektyvią gerovę. Modelyje mokesčių mokėtojų gerovė traktuojama kaip daugiadimensinis konstruktas apimantis ekonominę, socialinę ir subjektyvią gerovės dimensijas, o ją formuojantys veiksniai klasifikuojami į tris pagrindines grupes: tiesioginius ekonominius, netiesioginius institucinius bei psichologinius ir elgsenos veiksnius.

8 pav. Mokesčių mokėtojų gerovę lemiančių veiksnių konceptualus modelis (sudaryta autorės, 2026)

Svarbus modelio aspektas yra objektyvių ir subjektyvių veiksnių sąveika. Objektyvūs veiksniai, tokie kaip faktinė mokestinė našta, mokesčių sistemos sudėtingumas ar institucinės aplinkos kokybė sudaro struktūrinį mokesčių mokėtojų gerovės pagrindą. Tuo tarpu subjektyvūs veiksniai atspindi individualų šių sąlygų suvokimą, kuris gali skirtis priklausomai nuo socialinių, ekonominių ir

kultūrinių aplinkybių. Tokia dviguba perspektyva leidžia gerovę analizuoti ne tik per ekonominius rodiklius, bet ir per mokesčių mokėtojų patirtį ir lūkesčius.

Pirmąją veiksmų grupę sudaro tiesioginiai ekonominiai veiksniai, kurie daro tiesioginę įtaką mokesčių mokėtojo materialinei padėčiai ir ekonominiam saugumui. Šiai grupei priskiriami disponuojamų pajamų lygis, mokestinės naštos dydis, mokesčių progresyvumas, pajamų nelygybė, darbo paskatos bei socialinių transferų sistema. Šie veiksniai lemia asmens finansines galimybes patenkinti savo poreikius, užtikrinti stabilų vartojimą ir planuoti ateities finansinius sprendimus. Ekonominių veiksmų poveikis mokesčių mokėtojų gerovei pasireiškia per ekonominę gerovės dimensiją, kuri modelyje siejama su pajamų pakankamumo vertinimu, finansinio saugumo jausmu ir vartojimo galimybių suvokimu. Taigi ekonominė gerovė modelyje suvokiama ne tik kaip objektyvi materialinė padėtis, bet ir kaip jos individualus vertinimas.

Antroji veiksmų grupė apima netiesioginius institucinius veiksmus, kurie daro poveikį mokesčių mokėtojo gerovei per valstybės valdomą socialinę ir ekonominę politiką bei viešojo administravimo kokybę. Šiai grupei priskiriama socialinės apsaugos sistemos veiksmingumas, viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas, infrastruktūros išvystymo lygis, regioniniai skirtumai bei valstybės finansiniai pajėgumai. Instituciniai veiksniai modelyje siejami su socialine gerovės dimensija, kuri pasireiškia socialinio saugumo jausmu, viešųjų paslaugų kokybės vertinimu bei regioninės atskirties suvokimu. Šių veiksmų svarba atsiskleidžia per tai kad mokesčių mokėtojo gerovė priklauso ne tik nuo disponuojamų pajamų, bet ir nuo naudos, kurią jis gauna iš valstybės finansuojamų gėrybių.

Trečioji modelio dalis susijusi su psichologiniais ir elgsenos veiksniais, kurie atspindi mokesčių mokėtojų nuostatas, vertybines orientacijas ir elgsenos motyvus. Šiai grupei priskiriama suvokiama mokesčių našta, mokesčių teisingumo vertinimas, pasitikėjimas valdžios institucijomis, mokesčių moralė, socialinės normos ir bendras požiūris į mokesčių mokėjimą. Šie veiksniai yra glaudžiai susiję su subjektyvia gerovės dimensija, kuri modelyje apima pasitenkinimą gyvenimu ir pasitikėjimą viešuoju sektoriumi. Psichologinių veiksmų įtraukimas į modelį leidžia pagrįsti prielaidą, kad mokesčių mokėtojų gerovė nėra vien ekonominių ar institucinių procesų rezultatas – ją formuoja ir socialinės normos bei individualūs vertinimai.

Modelyje taip pat išskiriamas šešėlinės ekonomikos poveikis, kuris veikia kaip kontekstinis ir grįžtamąjį poveikį turintis veiksnys. Daroma prielaida, kad žemas mokesčių mokėtojų gerovės lygis, pasireiškiantis nepakankamomis disponuojamomis pajamomis, suvokiama per didelę mokestinę naštą gali skatinti gyventojus slėpti pajamas, kad mokėti mažiau mokesčių. Didėjantis šešėlinės ekonomikos mastas mažina valstybės biudžeto pajamas, riboja galimybes finansuoti viešąsias paslaugas bei socialinės apsaugos priemones, todėl gali didinti socialinę nelygybę ir mažinti pasitikėjimą institucijomis. Todėl modelyje šešėlinė ekonomika vertinama kaip struktūrinis veiksnys, formuojantis uždara priežastinių ryšių ciklą: mažesnė mokesčių mokėtojų gerovė skatina šešėlinės ekonomikos plėtrą, o ši dar labiau riboja prielaidas gerovės augimui.

Suformuotas konceptualus teorinis modelis sudaro teorinį pagrindą empiriniam tyrimui, kuriuo siekiama nustatyti, kurie iš identifikuotų veiksmų Lietuvoje daro didžiausią įtaką mokesčių mokėtojų gerovei ir kaip šių veiksmų sąveika pasireiškia praktikoje.

Apibendrinant pirmąjį skyrių, galima teigti, kad mokesčių mokėtojų gerovė neturi būti suprantama siaurai – vien kaip pajamų lygio ar mokestinės naštos klausimas. Atlikta mokslinės literatūros analizė

leidžia mokesčių mokėtojų gerovę vertinti kaip gerokai platesnį reiškinį, apimančią ne tik ekonominę padėtį, bet ir santykį su valstybe, viešųjų paslaugų kokybės vertinimą, pasitikėjimą institucijomis bei subjektyvų teisingumo suvokimą. Tai leidžia daryti prielaidą, kad mokesčių mokėtojo gerovė formuojasi ne vien dėl objektyvių ekonominių sąlygų, bet ir dėl to, kaip mokesčių sistema yra patiriama ir vertinama pačių mokesčių mokėtojų.

Analizuojant teorines prielaidas išryškėjo, kad mokesčių sistema gali veikti dvejopai – viena vertus, ji gali prisidėti prie gerovės didinimo per pajamų perskirstymą, socialinę apsaugą ir viešųjų paslaugų finansavimą, kita vertus, pernelyg didelė mokestinė našta, neefektyvus perskirstymas ar nepasitikėjimą kelianti institucinė aplinka gali būti suvokiami kaip gerovę ribojantys veiksniai. Todėl svarbu mokesčių sistemą vertinti ne tik per fiskalinio efektyvumo, bet ir per mokesčių mokėtojų kuriamos vertės perspektyvą. Esminė teorinės analizės išvalga yra ta, kad mokesčių mokėtojų gerovę lemiančių veiksnių negalima aiškinti atskirai, nes ekonominiai, instituciniai ir psichologiniai veiksniai tarpusavyje persidengia ir veikia kompleksiskai. Pavyzdžiui, mokestinės naštos vertinimas gali priklausyti ne tik nuo objektyvaus mokesčių lygio, bet ir nuo to, ar mokesčių mokėtojas mato teisingą šių lėšų panaudojimą, pasitiki valstybės institucijomis ir jaučia gaunantis adekvačią naudą. Būtent todėl mokesčių mokėtojų gerovė šiame darbe suprantama kaip kompleksinis viešojo administravimo rezultatas.

Ši teorinė analizė leidžia pagrįsti poziciją, kad mokesčių mokėtojų gerovė nėra vien ekonominės gerovės dalis, bet ir savarankiškas analitinis konstruktas, kurio vertinimui būtina integruoti skirtingas teorines perspektyvas. Remiantis tuo, galima teigti, kad mokesčių mokėtojų gerovės tyrimas reikalauja ne tik fiskalinio ar socialinės politikos vertinimo, bet ir platesnio požiūrio į valstybės bei mokesčių mokėtojo santykį.

2. Teisinio mokesčių sistemos reguliavimo sąsajos su mokesčių mokėtojų gerove

Mokesčių sistema yra grindžiama aiškiai apibrėžtomis teisės normomis, nustatančiomis mokesčių rūšis, jų dydžius, apskaičiavimo, deklaravimo ir administravimo tvarką. Būtent teisinis reguliavimas apibrėžia mokesčių sistemos struktūrą, jos veikimo principus bei santykį tarp valstybės ir mokesčių mokėtojo. Todėl vertinant mokesčių sistemos poveikį mokesčių mokėtojų gerovei, svarbu analizuoti ne tik ekonominius, bet ir teisinius jos aspektus.

Svarbu pažymėti, kad mokesčių sistemos teisinis reguliavimas formuojamas ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygmeniu. Europos Sąjungos teisė nustato tam tikrus bendrus principus ir ribas nacionalinėms mokesčių sistemoms netiesioginių mokesčių srityje bei užtikrinant bendrosios rinkos veikimą. Todėl analizuojant mokesčių sistemos teisinio reguliavimo sąsajas su mokesčių mokėtojų gerove, būtina atsižvelgti ir į Europos Sąjungos, ir į nacionalinį teisinį kontekstą.

2.1. Europos Sąjungos mokesčių politikos reikšmė mokesčių mokėtojų gerovei

Europos Sąjungos mokesčių politika formuoja bendrą teisinį pagrindą, kuris daro įtaką valstybių narių mokesčių sistemoms ir jų įgyvendinimui. Nors tiesioginiai mokesčiai iš esmės išlieka nacionalinės kompetencijos srityje, Europos Sąjunga nustato tam tikrus principus, kurie yra svarbūs vertinant mokesčių sistemos poveikį mokesčių mokėtojų gerovei, taip pat skiria dėmesį mokesčių sistemos skaidrumui, teisingumui bei šešėlinės ekonomikos mažinimui.

Europos Sąjungos mokesčių teisinio reguliavimo pagrindas yra Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV), kuri įtvirtina esminius principus ir ribas valstybių narių mokesčių politikai. Nors ši sutartis tiesiogiai nereglamentuoja konkrečių mokesčių, joje įvardinti principai prisideda prie mokesčių sistemos formavimo ir mokesčių mokėtojų gerovės. Šie principai analizuojami 3 lentelėje.

3 lentelė. ES mokesčių principai ir jų reikšmė mokesčių mokėtojų gerovei (sudaryta autorės, 2026)

Principas	Kokiuose SESV straipsniuose apibrėžiamas	Reikšmė mokesčių mokėtojų gerovei
Nediskriminavimo principas	18, 45, 49, 110	Mokesčių sistema negali sudaryti nepalankesnių sąlygų kitų valstybių narių subjektams, nei tų, kurios taikomos nacionaliniams subjektams. Tokiu būdu užtikrinama sąžininga konkurencija ir vienodos ekonominės galimybės vidaus rinkoje.
Laisvo judėjimo principai	45-66	Draudžiama taikyti tokius mokesčius, kurie galėtų riboti tarpvalstybinę ekonominę veiklą. Šis principas gerovei pasireiškia per platesnes ekonomines galimybes, didesnę darbo mobilumą, palankesnes investavimo sąlygas ir konkurencingesnę rinką, kuri gali lemti didesnes pajamas bei geresnes vartojimo galimybes.

Principas	Kokiuose SESV straipsniuose apibrėžiamas	Reikšmė mokesčių mokėtojų gerovei
Konkurencijos ir valstybės pagalbos ribojimo principas	107-109	Valstybės narės negali taikyti selektyvių mokesčių lengvatų ar išimčių, kurios nepagrįstai privilegijuotų tam tikrus ūkio subjektus ar sektorius ir iškraipytų konkurenciją vidaus rinkoje. Tai lemia teisingesnį mokesčių naštos paskirstymą ir sąžiningesnę konkurencinę aplinką, ilgainiui prisidedant prie efektyvesnio išteklių paskirstymo ekonomikoje.
Netiesioginių mokesčių derinimo principas	110-113	Sudaromas teisinis pagrindas tokiems teisės aktams kaip PVM ir akcizų direktyvos, kuriomis siekiama užtikrinti sklandų vidaus rinkos veikimą ir išvengti konkurencijos iškraipymo. Gerovės kontekste šios nuostatos prisideda prie kainų stabilumo, sumažina dvigubo apmokestinimo riziką ir didina ekonominės aplinkos aiškumą tarpvalstybinėje veikloje.
Vidaus rinkos ir teisės aktų derinimo principas	114-118	Leidžia spręsti situacijas, kai skirtingos nacionalinės taisyklės gali trukdyti ekonominei integracijai, taip užtikrinant didesnę teisinį nuoseklumą ir stabilumą. Tai sudaro aiškesnes veiklos sąlygas visoje Europos Sąjungoje.
Aplinkosaugos politikos principai	191-192	Skatinama taikyti ekonomines priemones, įskaitant mokesčius, siekiant mažinti neigiamą poveikį aplinkai. Tokie mokesčiai, nors ir didina tam tikrų prekių ar paslaugų kainas, prisideda prie ilgalaikės gyvenimo kokybės gerinimo per aplinkos apsaugą.

Apibendrinant šiuos principus galima teigti, kad Europos Sąjunga nekuria vieningos mokesčių sistemos, tačiau nustato aiškius principinius rėmus, kurie riboja nacionalinių mokesčių sistemų diskreciją ir užtikrina jų suderinamumą su vidaus rinkos veikimu. Šie principai yra detalizuojami Europos Sąjungos antrinėje teisėje bei kituose teisinio reguliavimo instrumentuose – direktyvose ir reglamentuose, kurie tiesiogiai ar netiesiogiai veikia valstybių narių mokesčių sistemas. Siekiant išsamiau įvertinti šią įtaką, 4 lentelėje pateikiami svarbiausi Europos Sąjungos teisės aktai, turintys reikšmę mokesčių mokėtojų gerovei.

4 lentelė. ES teisės aktai ir jų reikšmė mokesčių mokėtojų gerovei (sudaryta autorės, 2026)

ES teisės aktas	Poveikis mokesčių mokėtojų gerovei
Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija	Įtvirtina teisę į gerą administravimą, nuosavybės apsaugą ir teisinę gynybą.
Bendras duomenų apsaugos reglamentas (ES) 2016/679	Užtikrina mokesčių mokėtojų duomenų apsaugą ir pasitikėjimą institucijomis
Tarybos direktyva (ES) 2016/1164 (ATAD)	Riboja agresyvaus mokesčių planavimo galimybes, stiprina mokestinį teisingumą
Tarybos direktyva 2011/16/ES dėl administracinio bendradarbiavimo mokesčių srityje (DAC)	Užtikrina informacijos apsikeitimą tarp valstybių, mažina mokesčių vengimą ir didina sistemos teisingumą

ES teisės aktas	Poveikis mokesčių mokėtojų gerovei
Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl bendros pridėtinės vertės mokesčio sistemos (PVM)	Nustato bendrą PVM sistemą, daro tiesioginę įtaką kainoms, vartojimui ir gyventojų perkamajai galiai

Analizuojant Europos Sąjungos teisės aktus galima teigti, kad jie formuoja esminį mokestinės sistemos reguliavimo pagrindą, tačiau mokesčių mokėtojų gerovė juose nėra tiesiogiai įtvirtinta kaip savarankiškas reguliavimo tikslas. Vis dėlto, įvairiuose teisės aktuose atsispindi atskiri principai ir nuostatos, reikšmingos mokesčių mokėtojų gerovei. ES mokestinis reguliavimas orientuotas į mokesčių sistemos stabilumą, vidaus rinkos veikimą, fiskalinį teisingumą, skaidrumą ir mokesčių vengimo prevenciją. Šie tikslai netiesiogiai veikia mokesčių mokėtojų gerovę. Analizė rodo, kad ES teisinėje aplinkoje mokesčių mokėtojų gerovės prielaidos atsiskleidžia per kelias pagrindines dimensijas. Ekonominiu požiūriu svarbus teisingo ir proporcingo apmokestinimo klausimas, nes tam tikri mokesčių instrumentai gali nevienodai paveikti skirtingas gyventojų grupes. Instituciniu požiūriu reikšmingi skaidrumo, gero administravimo, duomenų apsaugos bei mokesčių mokėtojų teisių apsaugos principai, kurie formuoja valstybės ir mokesčių mokėtojo santykio kokybę. Tuo pačiu ryškėja ir įtampa tarp fiskalinės kontrolės stiprinimo bei administracinės naštos didėjimo, nes kovos su mokesčių vengimu priemonės, nors ir prisideda prie sistemos teisingumo, gali didinti prievolių vykdymo sudėtingumą ir kontrolės intensyvumą. Galima teigti, kad Europos Sąjungos teisinis reguliavimas nesuformuoja tiesioginės mokesčių mokėtojų gerovės koncepcijos, tačiau nustato svarbias teises ir institucines prielaidas jai užtikrinti. Tai leidžia mokesčių mokėtojų gerovę vertinti ne tik per fiskalinio teisingumo ar ekonominės naudos prizmę, bet ir per mokesčių administravimo kokybę, teisių apsaugą, skaidrumą bei pasitikėjimą institucine sistema.

Be Europos Sąjungos teisinių principų, reikšmingą įtaką nacionalinių mokesčių sistemų formavimui daro ir tarptautinių organizacijų, tokių kaip Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) bei Europos Komisija, rekomendacijos. Šios organizacijos formuoja gerosios praktikos standartus, kurie orientuoti ne tik į fiskalinį efektyvumą, bet ir į mokesčių mokėtojų gerovę, pasitikėjimą institucijomis bei mokesčių sistemos teisingumą (EBPO, 2023). EBPO akcentuoja, kad efektyvi sistema turi būti grindžiama skaidrumo, paprastumo, teisingumo ir administracinio efektyvumo principais (EBPO, 2001). Vienas iš svarbiausių aspektų yra mokesčių administravimo kokybė, kuri daro įtaką mokesčių mokėtojų patirčiai ir jų elgsenai. EBPO rekomendacijose pabrėžiama, kad mokesčių administravimas turi būti orientuotas į paslaugų teikimą, bendradarbiavimą su mokesčių mokėtojais bei savanoriško mokesčių mokėjimo skatinimą. Tai tiesiogiai siejasi su mokesčių mokėtojų gerove, nes paprastesnės procedūros, aiškesni reikalavimai ir mažesnės sąnaudos didina pasitenkinimą visa mokesčių sistema. Europos Komisija taip pat pabrėžia mokesčių administravimo svarbą akcentuodama, kad mokesčių sistema turi būti aiški, stabili ir prognozuojama. Tai svarbu mokesčių mokėtojų gerovei, nes neapibrėžtumas ir dažni pokyčiai mažina pasitikėjimą sistema ir didina administracinę naštą (Europos Komisija, 2024). Be to, Europos Komisija skatina skaitmenizacijos plėtrą, kuri leidžia mažinti administracines sąnaudas, didinti efektyvumą ir gerinti paslaugų prieinamumą. Tarptautinių organizacijų rekomendacijos taip pat akcentuoja kovos su šešėline ekonomika svarbą. Šešėlinės ekonomikos mastas daro neigiamą poveikį mokesčių mokėtojų gerovei, nes didina nelygybę ir mažina valstybės galimybes finansuoti viešąsias paslaugas. Todėl skaidrus ir efektyvus mokesčių administravimas laikomas vienu iš pagrindinių veiksnių, prisidedančių prie mokesčių mokėtojų gerovės didinimo.

2.2. Lietuvos strateginiai dokumentai ir teisinis mokesčių sistemos reguliavimas

Siekiant išsamiai įvertinti mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksniai Lietuvoje, būtina analizuoti strateginius valstybės dokumentus, kuriuose formuojamos pagrindinės viešosios politikos kryptys. Strateginiai dokumentai atspindi valstybės prioritetus, ilgalaikius tikslus bei planuojamas reformų kryptis, kurios daro reikšmingą įtaką ir mokesčių sistemai, ir jos administravimo praktikai. Nors šiuose dokumentuose mokesčių mokėtojų gerovė nėra aiškiai įvardijama kaip savarankiška politikos sritis, jos elementai atsiskleidžia per įvairius tikslus ir priemones, susijusias su ekonominiu saugumu, socialine apsauga, viešojo valdymo efektyvumu, regionine plėtra ir skaitmenizacija. Šie aspektai formuoja bendrą aplinką, kurioje veikia mokesčių mokėtojai, ir daro įtaką jų gyvenimo kokybei, pasitikėjimui institucijomis bei santykiui su mokesčių sistema. Atsižvelgiant į tai, toliau pateikiami pagrindiniai Lietuvos strateginiai dokumentai, kurie, nors ir netiesiogiai, yra susiję su mokesčių mokėtojų gerovės formavimu. 5 lentelėje išskiriamos pagrindinės šių dokumentų nuostatos ir jų sąsajos su mokesčių mokėtojų gerove.

5 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos strateginiai dokumentai ir jų poveikis mokesčių mokėtojų gerovei (sudaryta autorės, 2026)

Dokumentas	Poveikis mokesčių mokėtojų gerovei
Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. Gruodžio 23 d. Nutarimas „Dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ “ patvirtinimo“ Nr. XIV-2466	Mokesčių mokėtojo gerovė šioje vizijoje atsiskleidžia per siekį užtikrinti aukštą gyvenimo kokybę, socialinį saugumą ir tvarią ekonominę raidą. Strategijoje akcentuojamas pasitikėjimo valstybe stiprinimas, kuris yra esminis veiksnys mokesčių mokėtojo elgsenai ir pasitenkinimui mokesčių sistema. Nors mokesčių mokėtojas nėra išskiriamas kaip atskiras subjektas, jo gerovė suvokiama kaip integrali visuomenės gerovės dalis.
Lietuvos Respublikos Seimo 2025 m. rugsėjo 25 d. nutarimas „Dėl dvidešimtos Lietuvos respublikos Vyriausybės programos“ Nr. XV-439	Programoje numatomi tikslai, susiję su mokesčių sistemos teisingumo didinimu, administracinės naštos mažinimu ir viešųjų paslaugų kokybės gerinimu. Šie aspektai tiesiogiai veikia mokesčių mokėtojų gerovę, nes lemia disponuojamųjų pajamų dydį, paslaugų prieinamumą ir pasitikėjimą valstybės institucijomis.
2021-2023 metų NPP, patvirtintas Lietuvos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. Nutarimu Nr. 998 „Dėl 2021-2023 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“	NPP orientuotas į gyvenimo kokybės gerinimą, socialinės atskirties mažinimą ir viešojo sektoriaus efektyvumą. Šie tikslai prisideda prie mokesčių mokėtojų gerovės per geresnį viešųjų paslaugų prieinamumą, efektyvesnį mokesčių lėšų panaudojimą ir socialinio saugumo stiprinimą.
2021-2030 m. tvarių viešųjų finansų plėtros programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. kovo 9 d. Nutarimu Nr. 209 „Dėl 2022-2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos finansų ministerijos tvarių viešųjų finansų plėtros programos patvirtinimo“	Ši programa tiesiogiai susijusi su mokesčių mokėtojų gerove, nes siekia užtikrinti fiskalinį tvarumą, efektyvų mokesčių surinkimą ir racionalų viešųjų išteklių paskirstymą. Tai daro įtaką ir mokesčių naštai, ir viešųjų paslaugų kokybei, o kartu ir mokesčių mokėtojų ekonominei bei socialinei gerovei.
2021-2023 m. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos valstybės skaitmeninimo plėtros programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. lapkričio 17 d. nutarimu Nr. 971 „Dėl 2021-2030 metų Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos valstybės skaitmeninimo plėtros programos patvirtinimo“	Skaitmenizacija mažina administracinę naštą, supaprastina mokesčių deklaravimo procesus ir didina paslaugų prieinamumą. Tai tiesiogiai gerina mokesčių mokėtojų patirtį, mažina laiko sąnaudas ir didina pasitenkinimą mokesčių administravimo sistema.

Dokumentas	Poveikis mokesčių mokėtojų gerovei
Nacionalinė reformų darbotvarkė, patvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. gegužės 13 d. nutarimu Nr. 498 „Dėl 2020 metų nacionalinės reformų darbotvarkės patvirtinimo“	Dokumente numatytos struktūrinės reformos, susijusios su mokesčių sistema, darbo rinka ir socialine apsauga. Šios reformos daro įtaką mokesčių mokėtojų gerovei per pajamų lygį, mokesčių teisingumą ir ekonominių galimybių plėtrą.
2022-2030 m. regionų plėtros programa, patvirtina Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. birželio 29 d. nutarimu Nr. 713 „Dėl 2022-2030 metų regionų plėtros programos patvirtinimo“	Programa orientuota į regioninių skirtumų mažinimą ir viešųjų paslaugų prieinamumo didinimą. Tai svarbu mokesčių mokėtojų gerovei, nes gyvenamoji vieta daro reikšmingą įtaką ir paslaugų kokybei, ir ekonominiams galimybiams.
Lietuvos Respublikos finansų ministro 2021 m. spalio 6 d. įsakymas „Dėl šešėlinę ekonomiką ir pridėtinės vertės mokesčio atotrūkį mažinančių veiksmų plano patvirtinimo“ Nr. 1K-317	Dokumentas siekia užtikrinti sąžiningą konkurenciją ir teisingą mokesčių paskirstymą. Šešėlinės ekonomikos mažinimas didina pasitikėjimą sistema, mažina nelygybę ir sudaro sąlygas efektyvesniam viešųjų išteklių naudojimui, o tai tiesiogiai prisideda prie mokesčių mokėtojų gerovės.
Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2026 m. sausio 21 d. įsakymas Nr. A1-44 „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2026-2028 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“	Dokumentas orientuotas į socialinės apsaugos stiprinimą, pajamų nelygybės mažinimą ir socialinio saugumo didinimą. Tai vienas svarbiausių mokesčių mokėtojų gerovės elementų, nes užtikrina finansinį stabilumą ir apsaugą nuo socialinių rizikų.

Analizuojant Lietuvos strateginius dokumentus nustatyta, kad nors juose plačiai akcentuojami ekonominės pažangos, socialinio saugumo, viešojo valdymo efektyvumo, regioninės plėtros ir valstybės modernizavimo tikslai, mokesčių mokėtojų gerovė nėra konceptualizuojama kaip savarankiška ir nuosekliai plėtojama viešosios politikos kategorija. Tai rodo tam tikrą teorinį ir praktinį atotrūkį tarp mokesčių sistemos funkcionavimo bei jos poveikio vertinimo mokesčių mokėtojų požiūriu. Aukščiausio lygmens strateginiuose dokumentuose, tokiuose kaip strategija „Lietuva 2050“, Vyriausybės programa ar Nacionalinis pažangos planas, gerovė dažniausiai suprantama makrolygmeniu – kaip ekonominės plėtros, socialinės įtraukties, visuomenės saugumo ir valstybės konkurencingumo rezultatas. Toks požiūris leidžia formuoti bendras viešosios politikos kryptis, tačiau neatskleidžia, kaip konkrečiai mokesčių sistema veikia individualų mokesčių mokėtoją, jo santykį su valstybe, mokesčių prievolių vykdymo sąlygas ar subjektyvų gerovės vertinimą.

Analizė taip pat parodė, kad strateginiuose dokumentuose mokesčių sistema dažniausiai vertinama per fiskalinio tvarumo, biudžeto pajamų užtikrinimo ir administracinio efektyvumo prizmę. Nors šie aspektai yra svarbūs valstybės finansiniam stabilumui, mokesčių mokėtojų patirtis – sistemos aiškumas, administracinės naštos lygis, mokesčių teisingumas ar pasitikėjimas institucijomis – sulaukia mažiau dėmesio. Skaitmenizacijos ir viešojo valdymo tobulinimo kryptys iš dalies kompensuoja šį trūkumą, nes orientuojasi į paslaugų prieinamumo gerinimą ir administracinės naštos mažinimą, tačiau net ir šiuo atveju prioritetą dažniau teikiama procesų efektyvumui, o ne gilesniam mokesčių mokėtojų gerovės suvokimui. Tuo tarpu regioninės plėtros, socialinės apsaugos bei šešėlinės ekonomikos mažinimo dokumentai netiesiogiai atskleidžia su mokesčių mokėtojų gerove susijusius aspektus – socialinį teisingumą, pasitikėjimą institucijomis, teritorinių skirtumų mažinimą bei sąžiningos mokesčių aplinkos kūrimą, tačiau ir šiose srityse mokesčių mokėtojų gerovė nėra aiškiai įvardijama kaip atskiras politikos tikslas.

Galima teigti, kad Lietuvos strateginiuose dokumentuose egzistuoja reikšmingos prielaidos mokesčių mokėtojų gerovei stiprinti, tačiau ši gerovė dažniau pasireiškia kaip netiesioginis kitų viešosios politikos tikslų rezultatas, o ne kaip aiškiai apibrėžta kryptis. Tai leidžia daryti prielaidą, kad mokesčių mokėtojų gerovės samprata Lietuvos viešojo valdymo kontekste išlieka fragmentiška. Siekiant išsamiau įvertinti mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksnius Lietuvoje, toliau tikslinga analizuoti pagrindinius norminius teisės aktus, reglamentuojančius mokesčių sistemą ir jos administravimą, kadangi būtent jie tiesiogiai apibrėžia mokesčių mokėtojų teises, pareigas, mokestinės naštos struktūrą bei valstybės ir mokesčių mokėtojo santykio principus.

Lietuvos teisės aktuose mokesčių mokėtojų gerovė nėra įtvirtinta kaip savarankiška teisinė kategorija, tačiau jos elementai atsiskleidžia per tokius principus kaip teisingumas, proporcingumas, teisėtumas, administracinės naštos mažinimas ir socialinio saugumo užtikrinimas. Todėl teisės aktų analizė leidžia identifikuoti veiksnius, kurie daro tiesioginę arba netiesioginę įtaką mokesčių mokėtojų gerovei. Atsižvelgiant į tai, 6 lentelėje pateikiami pagrindiniai Lietuvos norminiai teisės aktai, reikšmingi mokesčių mokėtojų gerovei.

6 lentelė. Pagrindiniai Lietuvos norminiai teisės aktai ir jų poveikis mokesčių mokėtojų gerovei (sudaryta autorės, 2026)

LR teisės aktas	Poveikis mokesčių mokėtojų gerovei
LR mokesčių administravimo įstatymas	Nustato mokesčių mokėtojų teises ir pareigas, įtvirtina bendradarbiavimo, proporcingumo ir teisingumo principus, kurie lemia administracinės naštos lygį ir mokesčių mokėtojų santykį su institucijomis.
LR gyventojų pajamų mokesčio įstatymas	Nustato apmokestinimo sistemą ir tarifus, kurie tiesiogiai veikia disponuojamų pajamų dydį, pajamų nelygbę ir mokesčių sistemos teisingumo suvokimą.
LR pridėtinės vertės mokesčio įstatymas	Nustato netiesioginių mokesčių sistemą, kuri daro įtaką prekių ir paslaugų kainoms bei vartojimo galimybėms, ypač mažesnes pajamas gaunantiems asmenims.
LR nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas	Reglamentuoja nekilnojamojo turto apmokestinimą, kuris daro įtaką gyventojų finansinei padėčiai, turto išlaikymo kaštams ir socialinio teisingumo suvokimui.
LR valstybinio socialinio draudimo įstatymas	Užtikrina socialinį saugumą (pensijos, ligos, nedarbo išmokos), mažina socialinę riziką ir prisideda prie finansinio stabilumo.
LR biudžeto sandaros įstatymas	Nustato valstybės biudžeto formavimo ir lėšų paskirstymo principus, kurie lemia viešųjų paslaugų kokybę ir prieinamumą.
LR viešojo administravimo įstatymas	Įtvirtina skaidrumo, efektyvumo ir proporcingumo principus, kurie daro įtaką mokesčių administravimo kokybei ir administracinei naštai.
LR teisėkūros pagrindų įstatymas	Užtikrina teisės aktų aiškumą, stabilumą ir prognozuojamumą, kurie yra svarbūs mokesčių mokėtojų pasitikėjimui sistema.
LR piniginių socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas	Prisideda prie pajamų perskirstymo ir socialinės apsaugos, mažina socialinę nelygbę ir stiprina ekonominį saugumą.

Analizuojant Lietuvos norminius teisės aktus nustatyta, kad nacionalinis mokestinis reguliavimas pirmiausia orientuotas į mokesčių surinkimą, fiskalinį stabilumą ir viešųjų finansų valdymą, o

mokesčių mokėtojų gerovė tiesiogiai nėra įtvirtinta kaip savarankiškas reguliavimo tikslas. Vis dėlto, atskirų teisės aktų nuostatos leidžia identifikuoti svarbius mokesčių mokėtojų gerovei reikšmingus aspektus, susijusius su mokesčių sistemos teisingumu, finansine našta, administraciniu aiškumu bei mokesčių mokėtojų teisių apsauga. Tai rodo, kad mokesčių mokėtojų gerovės prielaidos Lietuvos mokestinėje sistemoje egzistuoja, tačiau jos pasireiškia fragmentiškai, per skirtingus reguliavimo instrumentus, o ne kaip nuosekliai formuojama politikos kryptis.

Ekonominiu požiūriu, reikšmingiausi aspektai atsiskleidžia per pagrindinius apmokestinimo instrumentus. Gyventojų pajamų mokesčio (GPM) ir nekilnojamojo turto mokesčio reguliavimas atspindi siekį stiprinti mokestinį teisingumą ir pajamų perskirstymo funkciją, tačiau kartu kelia diskusijas dėl mokestinės naštos proporcingumo skirtingoms gyventojų grupėms. Pridėtinės vertės mokestis (PVM), nors ir yra vienas svarbiausių valstybės biudžeto pajamų šaltinių, dėl savo pobūdžio gali santykinai labiau paveikti mažesnes pajamas gaunančius asmenis. Todėl bendru požiūriu, mokesčių sistemos poveikis skirtingiems mokesčių mokėtojams nėra vienodas. Tai leidžia teigti, kad teisinis reguliavimas siekia fiskalinio efektyvumo ir socialinio teisingumo balanso, tačiau praktinis šių tikslų suderinimas išlieka sudėtingas.

Instituciniu požiūriu, ypač svarbus Mokesčių administravimo įstatymas, įtvirtinantis mokesčių administravimo principus, mokesčių mokėtojų teises bei valstybės institucijų pareigas. Tačiau analizė rodo, kad net ir esant teisiniam reguliavimui, praktikoje reikšmingais iššūkiais išlieka teisės aktų sudėtingumas, administracinė našta bei gana dažna mokestinės aplinkos kaita. Sistemos nestabilumas ir ribotas prognozuojamumas gali apsunkinti mokesčių mokėtojų prisitaikymą prie naujų reikalavimų, didinti neapibrėžtumą ir neigiamai veikti jų santykį su mokesčių sistema. Galima teigti, kad Lietuvos norminis reguliavimas formaliai apima nemažai mokesčių mokėtojų gerovei reikšmingų elementų, tačiau didesnis dėmesys vis dar yra skiriamas fiskaliniams ir administraciniams tikslams, nei pačių mokesčių mokėtojų gerovės perspektyvai.

Lyginant Europos Sąjungos ir Lietuvos teisinį bei strateginį reguliavimą, galima pastebėti, kad abiejuose lygmenyse mokesčių mokėtojų gerovė nėra tiesiogiai įtvirtinta kaip savarankiškas mokesčių politikos tikslas, tačiau jai reikšmingi principai ir prielaidos atsiskleidžia netiesiogiai. Europos Sąjungos lygmeniu didžiausias dėmesys skiriamas bendriesiems vidaus rinkos principams, tokiems kaip nediskriminavimas, laisvas asmenų, kapitalo ir paslaugų judėjimas, taip pat fiskalinio skaidrumo, duomenų apsaugos, gero administravimo ir kovos su mokesčių vengimu stiprinimui. Ši reguliavimo sistema pirmiausia orientuota į bendros ekonominės erdvės stabilumą, konkurencingumą ir vienodų taisyklių užtikrinimą, todėl mokesčių mokėtojų gerovė čia pasireiškia per platesnes sistemines prielaidas – teisinį saugumą, sąžiningą konkurenciją, ekonomines galimybes ir pagrindinių teisių apsaugą. Tuo tarpu Lietuvos nacionalinis reguliavimas pasižymi labiau praktiniu ir administraciniu pobūdžiu, nes čia aiškiau atsiskleidžia konkretus valstybės ir mokesčių mokėtojo santykis. Nacionaliniai strateginiai dokumentai orientuoti į bendros visuomenės gerovės, socialinio saugumo, viešųjų finansų tvarumo ir administracinio efektyvumo stiprinimą, o norminiai teisės aktai tiesiogiai reglamentuoja mokesčių mokėtojų teises, pareigas, mokestinės naštos paskirstymą bei mokestinių prievolių vykdymo sąlygas. Skirtingai nei ES lygmeniu, Lietuvos reguliavime mokesčių mokėtojų gerovės prielaidos labiau siejamos su kasdiene mokesčių mokėtojo patirtimi – mokesčių sistemos aiškumu, administracine našta, paslaugų prieinamumu, mokestinio teisingumo suvokimu bei pasitikėjimu valstybės institucijomis.

Vis dėlto, ir Europos Sąjungos, ir Lietuvos teisinė analizė leidžia daryti panašią išvadą – mokesčių mokėtojų gerovė nėra aiškiai konceptualizuota kaip atskiras reguliavimo objektas, nors daugelis ją lemiančių veiksnių yra įtvirtinti skirtinguose teisės aktuose ir strateginiuose dokumentuose. Tai rodo, kad mokesčių mokėtojų gerovė teisiniame reguliavime dažniau suvokiama kaip netiesioginės fiskalinės, socialinės ar administracinės politikos rezultatas, o ne kaip savarankiška viešosios politikos kryptis. Būtent ši aplinkybė pagrindžia poreikį mokesčių mokėtojų gerovę analizuoti kaip kompleksinį reiškinį, apimančią ekonominius, institucinius ir psichologinius veiksnius.

Apibendrinant galima teigti, kad teisinis mokesčių sistemos reguliavimas atlieka esmines funkcijas, daugiau ar mažiau susijusias su mokesčių mokėtojų gerove. Jis užtikrina mokesčių sistemos aiškumą ir apibrėžtumą, leidžiantį mokesčių mokėtojams suprasti savo prievoles bei planuoti finansinius sprendimus, įtvirtina mokesčių teisingumo principus, lemiančius mokesčių naštos paskirstymą bei nustato mokesčių administravimo tvarką, darančią įtaką administracinei naštai ir santykiui su valstybės institucijomis. Šie aspektai prisideda ir prie objektyviosios gerovės (per finansinį saugumą, pajamų paskirstymą), ir prie subjektyviosios gerovės (per teisingumo suvokimą ir pasitikėjimą). Vis dėl to analizuotuose dokumentuose mokesčių mokėtojų gerovė nėra įtvirtinama kaip savarankiškas ar aiškiai apibrėžtas tikslas. Ji formuojama netiesiogiai, per atskirus mokesčių harmonizavimo, skaidrumo, administravimo ir socialinės politikos instrumentus. Tokia fragmentuota prieiga leidžia užtikrinti svarbius gerovės elementus, tačiau kartu atskleidžia integruoto požiūrio trūkumą, kur mokesčių sistema būtų nuosekliai vertinama kaip pagrindinė priemonė mokesčių mokėtojų gerovei kurti.

3. Mokesčių mokėtojų gerovę lemiančių veiksnių Lietuvoje tyrimas

Trečiajame baigiamojo projekto skyriuje atliekamas mokesčių mokėtojų gerovę lemiančių veiksnių Lietuvoje empirinis tyrimas. Šiame skyriuje siekiama nustatyti, kokie ekonominiai, instituciniai ir psichologiniai veiksniai yra reikšmingi mokesčių mokėtojų gerovei bei įvertinti, kaip šie veiksniai atsiskleidžia ir objektyviuose statistiniuose rodikliuose, ir pačių mokesčių mokėtojų vertinimuose. Pirmajame šio skyriaus poskyryje pateikiama tyrimo metodologija – pagrindžiamas tyrimo tipo ir pasirinktų metodų tinkamumas, pristatomas tyrimo instrumentas, imtis, tyrimo organizavimas, duomenų analizės logika, patikimumas ir validumas, ribotumai, taip pat aptariami tyrimo etikos aspektai. Vėlesniuose skyriaus poskyriuose atliekama antrinių statistinių duomenų analizė ir pristatomi kiekybinio tyrimo rezultatai.

3.1. Tyrimo metodikos pagrindimas

Tyrimo metodikos pagrindas formuojamas remiantis teorinėje darbo dalyje atlikta mokesčių mokėtojų gerovės sampratos ir ją lemiančių veiksnių analize, taip pat atlikta Lietuvos mokesčių sistemos teisinio reglamentavimo ir mokesčių administravimo aplinkos analize.

Naudojamas aprašomasis tipas ir kombinuotas tyrimo metodas, derinantis du, vienas kitą papildančius, metodus – esamos situacijos vertinimą remiantis antriniais statistiniais duomenimis ir kiekybinį tyrimą, atliekamą taikant anketinę apklausą. Šiuo atveju antriniai statistiniai duomenys leidžia atskleisti objektyvią mokesčių mokėtojų gerovės aplinką, o anketinės apklausos duomenys leidžia identifikuoti, kaip ši aplinka suvokiama pačių mokesčių mokėtojų. Pasirinktų metodų derinys yra tinkamas todėl, kad mokesčių mokėtojų gerovė yra kompleksinis reiškinys, apimantis ne tik objektyvius ekonominius ir institucinius rodiklius, bet ir subjektyvius vertinimus, susijusius su mokestinės naštos teisingumu, valstybės teikiamų paslaugų kokybe, pasitikėjimu institucijomis, finansinio saugumo jausmu ir bendru gyvenimo kokybės vertinimu. Vien statistiniai rodikliai neleidžia iki galo atskleisti, kaip mokesčių mokėtojai patys suvokia savo gerovę, o vien tik apklausa neleidžia pakankamai pagrįstai įvertinti bendro socioekonominio ir institucinės aplinkos konteksto. Trianguliacijos principas leidžia sumažinti vieno metodo trūkumus pasitelkiant kito metodo privalumus ir taip padidinti tyrimo rezultatų patikimumą bei validumą (Morkevičius ir kt., 2008).

Vienas iš pasirinktų tyrimo metodų – esamos situacijos apžvalga remiantis antriniais statistiniais duomenimis – taikomas siekiant įvertinti teorinėje darbo dalyje identifikuotus mokesčių mokėtojų gerovės požymius ir ją lemiančius veiksnius. Taikant šį metodą analizuojami oficialių institucijų skelbiami statistiniai rodikliai ir viešai prieinami tyrimų duomenys, atspindintys mokesčių mokėtojų ekonominę padėtį, mokestinę aplinką ir kai kuriuos socialinės gerovės aspektus. Taip pat šių duomenų analizė leidžia nustatyti bendras tendencijas, palyginti rodiklius ir sudaryti empirinį pagrindą tolesnei apklausos duomenų analizei.

Kitas tyrimo metodas – kiekybinė anketinė apklausa – pasirinktas siekiant surinkti standartizuotus duomenis apie mokesčių mokėtojų požiūrį į gerovę lemiančius veiksnius. Kiekybiniai tyrimai plačiai taikomi dėl jų objektyvumo, galimybės apdoroti didelius duomenų kiekius ir taikyti statistinius analizės metodus (Bitinas ir kt., 2008). Šis metodas leidžia vienu metu pasiekti didesnę respondentų skaičių, užtikrina vienodą klausimų pateikimą visiems tyrimo dalyviams ir sudaro prielaidas statistiškai analizuoti ryšius tarp atskirų kintamųjų. Apklausa naudojama mokesčių mokėtojų subjektyviai gerovei, jų požiūriui į mokesčių sistemą, institucinius veiksnius, mokestinės naštos

vertinimą, pasitikėjimą viešosiomis institucijomis, mokesčių teisingumo suvokimą ir kitus teorinėje darbo dalyje išskirtus veiksnius įvertinti.

Tyrimo kintamųjų operacionalizavimas. Siekiant empiriškai ištirti mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksnius, teorinėje darbo dalyje identifikuotos sąvokos paverčiamos išmatuojamais kintamaisiais. Šiame tyrime nepriklausomų kintamųjų grupę sudaro ekonominiai, instituciniai ir psichologiniai veiksniai. Kiekviena veiksnių grupė ir jos kintamųjų operacionalizavimas aptariami nuosekliai, pradedant ekonominiais veiksniais, kurie apima pajamas, finansinį saugumą, mokestinės naštos vertinimą ir socialinių transferų reikšmę (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. Ekonominių veiksnių kintamųjų operacionalizavimas (sudaryta autorės, 2026)

Kintamasis	Kintamojo turinys	Anketos teiginiai	Autoriai
Pajamos ir finansinė padėtis	Pajamų pakankamumas ir stabilumas	Pajamos leidžia patenkinti poreikius; leidžia daugiau nei poreikius; leidžia taupyti; pajamų stabilumas; finansinis saugumas	Kairys ir kt. (2021)
Mokestinė našta	Mokesčių poveikis pajamoms	Mokama mokesčių suma yra didelė; mokesčiai mažina disponuojamas pajamas	Bartkus (2017); Balasoiu ir kt. (2023)
Pajamų nelygė ir teisingumas	Nelygės suvokimas ir mokesčių vaidmuo	Pajamų nelygė yra didelė; mokesčių sistema mažina nelygę	Giangregorio (2024); Papanikolaou (2021)
Socialiniai transferai	Socialinės apsaugos vertinimas	Pajamų nelygė yra didelė; mokesčių sistema mažina nelygę	Caminada ir kt. (2012); Selim ir kt. (2025)

Instituciniai veiksniai apima viešųjų paslaugų kokybės ir prieinamumo vertinimą, valstybės veiklos efektyvumo suvokimą ir administracinės aplinkos vertinimą (žr. 8 lentelę).

8 lentelė. Institucinių veiksnių kintamųjų operacionalizavimas (sudaryta autorės, 2026)

Kintamasis	Kintamojo turinys	Anketos teiginiai	Autoriai
Viešųjų paslaugų kokybė	Paslaugų kokybės ir prieinamumo vertinimas	Paslaugos prieinamos; švietimo sistema; sveikatos priežiūra; infrastruktūra; paslaugų kokybė	Rutkauskas (2018)
Užimtumo galimybės	Savirealizacijos ir darbo sąlygų vertinimas	Sąlygos užimtumui ir savirealizacijai	Kairys ir kt. (2021)
Regioniniai skirtumai	Teritorinių skirtumų poveikis	Paslaugų kokybė skiriasi; gyvenamoji vieta daro įtaką gerovei	Burneika (2019); Ranceva ir kt. (2022)
Valstybės veiklos efektyvumas	Mokesčių panaudojimo vertinimas	Valstybė efektyviai naudoja mokesčius; gaunama adekvati nauda	Taminskaitė (2022)

Psichologiniai veiksniai apima pasitikėjimą institucijomis, mokesčių teisingumo suvokimą, mokesčių moralę ir socialinių normų reikšmę (žr. 9 lentelę).

9 lentelė. Psichologinių kintamųjų veiksmų operacionalizavimas (sudaryta autorės, 2026)

Kintamasis	Kintamojo turinys	Anketos teiginiai	Autoriai
Mokesčių teisingumas	Sistemos teisingumo suvokimas	Sistema aiški; sistema teisinga; našta paskirstyta sąžiningai	Kogler, Kirchler (2019); Tanno, Misra (2019)
Suvokiama mokesčių našta	Subjektyvus mokesčių vertinimas	Našta per didelė; mokesčiai atitinka galimybes	Yamamura (2025)
Pasitikėjimas institucijomis	Institucijų patikimumo vertinimas	Pasitikėjimas institucijomis; mokesčių panaudojimas; administravimo efektyvumas	Luttmer, Singhal (2014)
Mokesčių moralė	Vidinė motyvacija mokėti mokesčius	Svarbu sąžiningai mokėti; vengimas nepateisinamas	Torgler ir kt. (2008); Savickienė, Šitkauskienė (2022)
Socialinės normos	Aplinkos įtaka elgesiui	Aplinkoje mokėjimas laikomas svarbiu	Kirchler (2007)
Elgsenos aspektai	Elgsenos reakcijos į sistemą	Linkęs laikytis; sunkiau laikytis jei kiti nemoka; jei sistema neaiški; tikėjimas nauda	Congdon ir kt. (2011), Thaler (2016)

Siekiant empiriškai įvertinti nepriklausomų kintamųjų poveikį, būtina apibrėžti ir priklausomą kintamąjį – mokesčių mokėtojų gerovę, kuri dažnai suprantama kaip daugiamačis reiškinys, apimantis ir objektyvius ekonominius aspektus, ir subjektyvų gyvenimo kokybės ir finansinio saugumo vertinimą (žr. 10 lentelę).

10 lentelė. Priklausomo kintamojo operacionalizavimas (sudaryta autorės, 2026)

Kintamasis	Kintamojo turinys	Anketos teiginiai	Matavimo būdas
Mokesčių mokėtojų gerovė	Objektyvus ir subjektyvus gerovės vertinimas	Gyvenimo kokybės vertinimas; finansinio saugumo vertinimas; pasitenkinimas viešosiomis paslaugomis; pasitenkinimas gyvenimo sąlygomis	5 balų Likerto skalė

Toks gerovės matavimo būdas atitinka šiuolaikinę gerovės sampratą, kuri akcentuoja ne tik materialinę padėtį, bet ir subjektyvų asmenų vertinimą bei jų patiriamą gyvenimo kokybę. Subjektyvūs rodikliai geriau atskleidžia individualų gerovės suvokimą, kuris gali skirtis net ir esant panašioms objektyvioms sąlygoms.

Be pagrindinių nepriklausomų ir priklausomo kintamųjų, tyrime taip pat išskiriami papildomi ir kontroliniai kintamieji. Papildomi kintamieji įtraukiami siekiant nustatyti respondentų požiūrį į tokius reiškinys kaip šešėlinė ekonomika, objektyvių ir subjektyvių veiksmų svarba bei bendras mokesčių sistemos poveikio gerovei vertinimas. Šie kintamieji padeda geriau suprasti, kaip respondentai interpretuoja mokesčių sistemą bei jos sąsajas su savo gerove. Tuo tarpu kontroliniai kintamieji apima sociodemografines respondentų charakteristikas, tokias kaip lytis, amžius, išsilavinimas, gyvenamoji vieta, užimtumas ir pajamos). 11 lentelėje pateikiama papildomų ir kontrolinių kintamųjų operacionalizavimas ir jų matavimo būdai.

11 lentelė. Papildomų ir kontrolinių kintamųjų operacionalizavimas (sudaryta autorės, 2026)

Kintamųjų grupė	Kintamasis	Kintamojo turinys	Anketos teiginiai	Matavimo būdas
Papildomi vertinimai	Šešėlinė ekonomika	Požiūris į mokesčių vengimą	Vengimas paplitęs; mažina gerovę; kartais pateisinamas; neigiamas poveikis	5 balų Likerto skalė
	Objektyvių veiksnių svarba	Prioritetiniai gerovės veiksniai	Prioritetiniai gerovės veiksniai	Daugybinis pasirinkimas (pasirenkami 5)
	Subjektyvių veiksnių svarba	Vertybiniai aspektai	Teisingumas, nauda, skaidrumas, moralė ir kt.	Daugybinis pasirinkimas (pasirenkami 3)
	Mokesčių sistemos poveikis gerovei	Bendras vertinimas	Ar sistema prisideda prie gerovės	3 balų skalė
Kontroliniai kintamieji	Sociodemografiniai rodikliai	Respondentų charakteristikos	Lytis, amžius, išsilavinimas, gyvenamoji vieta, užimtumas, pajamos	Nominalinė / ranginė skalė

Tyrimo instrumentas. Kiekybinis tyrimas atliekamas naudojant struktūruota klausimyną (žr. 1 priedą), parengtą remiantis teorinėje darbo dalyje suformuotu mokesčių mokėtojų gerovės konceptuali modeliu ir jame išskirtomis pagrindinėmis veiksnių grupėmis. Klausimynas orientuotas į mokesčių mokėtojų gerovės ir ją lemiančių veiksnių vertinimą. Juo siekiama surinkti duomenis apie respondentų ekonominę padėtį, mokestinės naštos vertinimą, požiūrį į valstybės teikiamų viešųjų paslaugų kokybę, pasitikėjimą institucijomis, mokesčių teisingumo suvokimą, mokesčių moralę, finansinio saugumo jausmą ir bendrą savo gerovės vertinimą.

Klausimyno struktūra grindžiama logine seka. Pirmoje dalyje pateikiami klausimai apie ekonominius veiksnius, antroje – apie institucinius veiksnius, trečioje – apie psichologinius ir elgsenos veiksnius, ketvirtoje – apie požiūrį į šešėlinę ekonomiką, pačią mokesčių mokėtojo gerovę, o paskutinėje dalyje renkami sociodemografiniai respondentų duomenys. Didžioji dalis klausimų pateikiama naudojant 5 balų Likerto skalę, nes ši skalė leidžia pakankamai tiksliai išmatuoti respondentų nuostatas ir užtikrina tolesnes statistinės analizės galimybes (Kardelis, 2016). Atskirais atvejais naudojami uždari vieno arba kelių atsakymų pasirinkimo klausimai, kai siekiama identifikuoti prioritetinius gerovę lemiančius veiksnius ar respondentų socialines charakteristikas.

Tyrimo dalyvių atranka ir imtis. Generalinę tyrimo aibę sudaro 25-60 metų dirbantys asmenys Lietuvoje, kurie laikytini mokesčių mokėtojais ir galintys pateikti vertingą informaciją apie savo gerovės vertinimą. Ši tikslinė grupė pasirinkta todėl, kad ji tiesiogiai dalyvauja mokestinių prievolių vykdyme ir tuo pačiu patiria mokesčių sistemos bei viešųjų paslaugų poveikį. Imties dydis apskaičiuotas remiantis klasikinėmis statistinėmis formulėmis: Cochran (1977) ir Yamane (1967), esant 95 proc. pasikliautinajam lygmeniui, 5 proc. paklaidai, $P=0.5$.

Remiantis Sodros duomenimis, 2025 m. Lietuvoje dirbančių asmenų skaičius 1 517 780, todėl tiriamoji populiacija laikoma didele. Atsižvelgiant į tai, imties dydžiui nustatyti naudota Cochran (1977) formulė:

$$n_0 = \frac{Z^2 \cdot p \cdot q}{e^2}$$

Kur $Z = 1.96$ (95 % patikimumo lygmuo), $p = 0.5$, $q = 0.5$, $e = 0.05$.

Atlikus skaičiavimą:

$$n_0 = \frac{1.96^2 \cdot 0.5 \cdot 0.5}{0.05^2} = 384$$

Papildomai taikoma Yamane (1967) formulė,

$$n = \frac{N}{1 + N(e^2)}$$

kuri, esant didelei populiacijai, duoda labai panašų rezultatą (apie 400) respondentų. Atsižvelgiant į tai, šiame tyrime imtis sudaro apie 385-400 respondentų.

Tyrime taikoma netikimybinė (patogioji) atranka, kai respondentai pasirenkami pagal jų prieinamumą. Nors tokia atranka neužtikrina statistinio reprezentatyvumo visai populiacijai, ji yra plačiai taikoma socialinių mokslų tyrimuose, kai siekiama surinkti pakankamą kiekį duomenų apie tam tikrą tiriamą grupę ir nustatyti ryšius tarp kintamųjų. Pasirinktas imties dydis laikomas pakankamu, siekiant atlikti aprašomąją ir koreliacinę analizes bei identifikuoti bendras tendencijas.

Respondentų charakteristikoms apibūdinti renkami duomenys apie lytį, amžių, išsilavinimą, pajamas ir gyvenamąją vietą. Šie rodikliai svarbūs, nes gali būti susiję su skirtingu mokesčių naštos suvokimu, nevienodu viešųjų paslaugų prieinamumu ir skirtinga subjektyvia gerove.

Tyrimo organizavimas. Anketa platinama 2025 m. balandžio mėn. 8-19 d. internetu, per socialinius tinklus, naudojant elektroninę apklausos formą *Google Forms*. Toks sprendimas pasirinktas todėl, kad leidžia patogiai pasiekti didesnę respondentų skaičių skirtinguose Lietuvos regionuose, sumažina duomenų surinkimo sąnaudas ir užtikrina patogų atsakymų fiksavimą bei jų perkėlimą duomenų analizei. Respondentų dalyvavimas tyrime yra savanoriškas. Prieš pildant klausimyną pateikiama informacija apie tyrimo tikslą, duomenų naudojimo paskirtį, anonimiškumo užtikrinimą ir apytikslę anketos pildymo trukmę.

Tyrimo etika. Tyrimas atliekamas laikantis pagrindinių mokslinių tyrimų etikos principų. Užtikrinamas respondentų savanoriškas dalyvavimas, anonimiškumas ir konfidencialumas. Tyrimo dalyviai informuojami apie tyrimo tikslą, duomenų naudojimo pobūdį ir tai, kad surinkti duomenys bus naudojami tik tyrimo tikslais. Tyrimo metu laikomasi akademinio sąžiningumo, pagarbos tyrimo dalyviui, duomenų apsaugos ir tyrėjo nešališkumo principų.

Tyrimo patikimumas ir validumas. Tyrimo patikimumas užtikrinamas naudojant standartizuotą klausimyną, kuriame visi respondentai atsako į tuos pačius klausimus, ta pačia forma. Papildomai tyrimo instrumento patikimumui įvertinti taikomas Cronbach alfa koeficientas, kuris leidžia nustatyti klausimyno vidinį suderinamumą. Pagal Kardelį (2016), $\alpha \geq 0.7$ rodo pakankamą patikimumą, o didesnės reikšmės rodo aukštesnį instrumento patikimumo lygį. Tai leidžia sumažinti matavimo paklaidą ir užtikrinti duomenų palyginamumą. Prie patikimumo prisideda ir tai, kad klausimynas rengiamas remiantis teorinėje darbo dalyje identifikuotomis dimensijomis, o antrinių statistinių duomenų analizėje naudojami oficialūs ir viešai prieinami duomenų šaltiniai.

Tyrimo validumas grindžiamas tuo, kad klausimynas sudarytas remiantis mokslinės literatūros analize ir teoriniu modeliu (Bitinas ir kt., 2008), o konstrukto validumas užtikrinamas kintamųjų suskirstymu į logines dimensijas – ekonominius, institucinius ir psichologinius veiksnius.

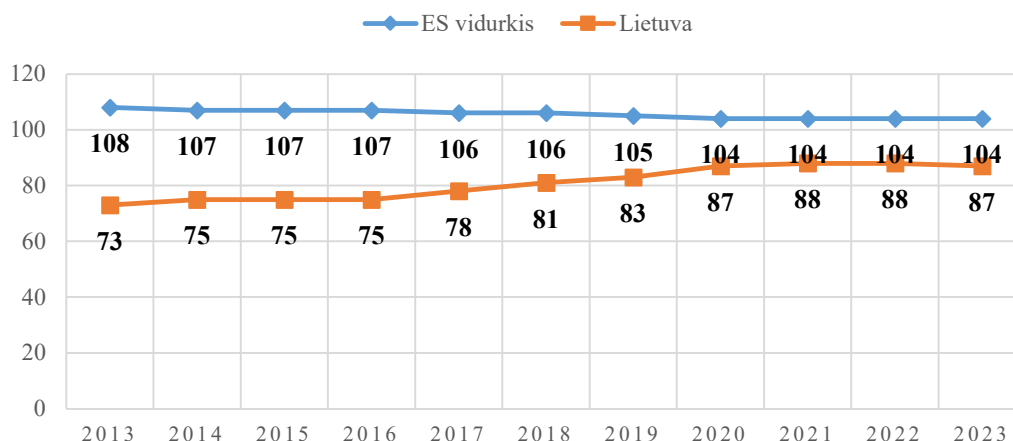
Tyrimo duomenų apdorojimo ir analizės būdai. Antrinių statistinių duomenų analizės metu nagrinėjami oficialūs, institucijų skelbiami duomenys, apibūdinantys mokesčių mokėtojų ekonominę padėtį ir mokestinę aplinką Lietuvoje, taip pat duomenys apie subjektyvų gerovės vertinimą. Šie duomenys bus sisteminami, lyginami ir interpretuojami pagal teorinėje dalyje išskirtas mokesčių mokėtojų gerovės dimensijas. Kiekybinio tyrimo metu surinkti apklausos duomenys apdorojami taikant statistinės analizės programą SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) (v. 29.0), kuri plačiai taikoma socialinių mokslų tyrimuose duomenų analizei atlikti (Kardelis, 2016). Pirmiausia atliekama aprašomoji statistika, leidžianti apibūdinti respondentų pasiskirstymą ir pagrindines tendencijas. Taip pat atliekama skalės patikimumo analizė, naudojant Cronbach alfa koeficientą, siekiant įvertinti klausimyno vidinį suderinamumą ir nustatyti, ar atskiri klausimai patikimai matuoja tą pačią konstrukciją. Siekiant nustatyti ryšius tarp kintamųjų taikoma koreliacinė analizė, o nepriklausomų kintamųjų poveikį priklausomam kintamajam – regresinė analizė.

Tyrimo rizikos ir ribotumai. Atliekamo tyrimo ribotumai pirmiausiai siejami su pasirinkta atrankos strategija. Kadangi taikoma netikimybinė (patogioji) imtis, gauti rezultatai negali būti tiesiogiai apibendrinami visai Lietuvos mokesčių mokėtojų populiacijai. Be to, apklausos duomenys grindžiami respondentų savęs vertinimu, todėl galimas subjektyvumo poveikis. Antrinių statistinių duomenų analizė taip pat priklauso nuo prieinamų duomenų apimties, kokybės ir jų aktualumo. Vis dėlto, nepaisant šių ribotumų, pasirinktų metodų derinys leidžia surinkti pakankamai įvairiapusių duomenis ir pateikti pagrįstas išvagas apie mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksnius Lietuvoje.

3.2. Esamos situacijos apžvalga remiantis statistiniais duomenimis

Remiantis teorinėje darbo dalyje suformuotu modeliu, mokesčių mokėtojų gerovė šiame tyrime suprantama kaip kompleksinis reiškinys, kurį formuoja ekonominiai, instituciniai bei psichologiniai veiksniai. Mokesčių mokėtojų gerovė apima ne tik disponuojamų pajamų lygį ar mokestinę našlą, bet ir viešųjų paslaugų kokybę, socialinės apsaugos sistemos efektyvumą, pasitikėjimą institucijomis bei subjektyvų gyvenimo kokybės vertinimą. Todėl, siekiant kompleksiskai įvertinti situaciją Lietuvoje, būtina analizuoti ne tik ekonominius rodiklius, bet ir platesnę socialinę ir institucinę aplinką. Šiame poskyryje nagrinėjami pagrindiniai statistiniai rodikliai, susiję su ekonomikos augimu, viešųjų paslaugų finansavimu, pasitikėjimu institucijomis bei subjektyviu gyventojų gerovės vertinimu. Analizuojami rodikliai, atrinkti remiantis teorinėje darbo dalyje suformuotu mokesčių mokėtojų gerovės modeliu, apimančiu objektyvius ir subjektyvius gerovės veiksnius. Analizė grindžiama Eurostat, EBPO, Eurobarometro, VMI, Lietuvos banko ir kitų institucijų duomenimis.

Pirmiausia, svarbu įvertinti bendrą ekonominį kontekstą. Bendras šalies ekonominis augimas sudaro pagrindą gyventojų gerovės didėjimui, tačiau nėra pakankamas indikatorius jai vertinti. Vienas pagrindinių makroekonominių rodiklių – bendrasis vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui – leidžia įvertinti bendrą šalies ekonominio išsivystymo lygį ir gyventojų ekonomines galimybes. Eurostat (2025) duomenimis, 2023 m. Lietuvos BVP vienam gyventojui pagal perkamosios galios standartą siekė apie 89 proc. ES vidurkio, o pastaraisiais metais šis rodiklis nuosekliai augo. Ši tendencija rodo didėjančias valstybės fiskalines galimybes ir nuoseklų ekonomikos augimą.

9 pav. BVP vienam gyventojui Lietuvoje palyginti su ES vidurkiu 2010-2023 m. (sudaryta autorės pagal Eurostat, 2025)

Vis dėlto, ekonomikos augimas savaime negarantuoja proporcingo mokesčių mokėtojų gerovės didėjimo, todėl svarbu atsižvelgti ir į kitus socialinius bei ekonominius rodiklius. Dėl šios priežasties būtina vertinti ne tik nominalų pajamų didėjimą, bet ir gyventojų perkamąją galią bei realių disponuojamų pajamų pokyčius.

Pastaraisiais metais Lietuvoje buvo stebimas spartus darbo užmokesčio augimas. Oficialiosios statistikos portalo duomenimis, vidutinis darbo užmokestis šalyje nuosekliai didėjo, tačiau kartu sparčiai augo infliacija, energijos kainos bei bendras vartojimo prekių ir paslaugų lygis. Lietuvos bankas (2025) teigia, kad spartus kainų augimas mažino gyventojų perkamąją galią, todėl nominaliai augančios pajamos ne visada reiškė realių gyvenimo kokybės gerėjimą. Ypač reikšmingas buvo energijos, maisto produktų bei būsto išlaikymo kainų augimas. Dėl šios priežasties dalis gyventojų, nepaisant augančių atlyginimų, galėjo susidurti su didesne finansine įtampa. Tai aktualu ir mokesčių mokėtojų gerovės kontekste, nes auganti mokesstinė našta kartu su didėjančiomis pragyvenimo išlaidomis gali mažinti subjektyvų finansinio saugumo jausmą. Vidutinio darbo užmokesčio ir infliacijos dinamika Lietuvoje pateikiama 12 lentelėje.

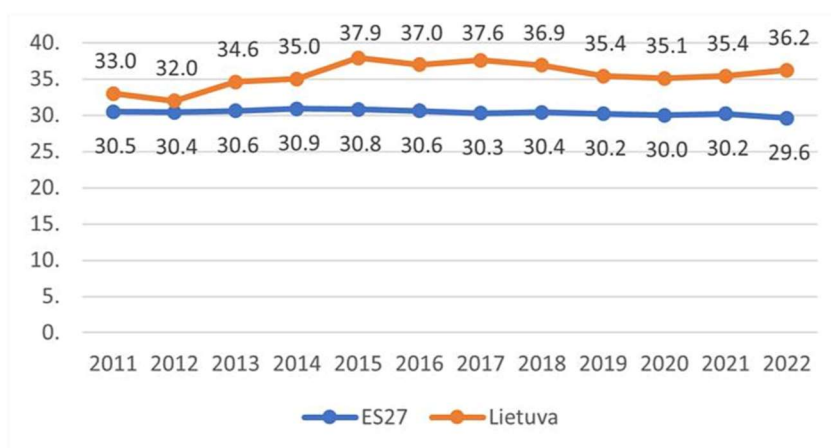
12 lentelė. Vidutinio darbo užmokesčio bei infliacijos dinamika Lietuvoje (sudaryta autorės, pagal Oficialiosios statistikos portalo (2026) ir Lietuvos banko (2025) duomenis)

Metai	Vidutinis darbo užmokestis (bruto), EUR	Vidutinė metinė infliacija, %
2020	1440	1.1
2021	1590	4.6
2022	1802	19.7
2023	2022	8.7
2024	2233	0.7

Remiantis lentelės duomenimis galima matyti, kad 2022-2023 m. spartus infliacijos augimas reikšmingai mažino realiųjų pajamų augimo efektą. Nors nominalus darbo užmokestis didėjo, gyventojų perkamoji galia augo lėčiau, todėl dalis mokesčių mokėtojų galėjo nejausti proporcingo gyvenimo kokybės gerėjimo.

Disponuojamų pajamų pokyčiai glaudžiai susiję su darbo rinkos situacija. Lietuvoje užimtumo lygis yra palyginti aukštas ir siekia apie 74 proc. darbingo amžiaus gyventojų, o nedarbo lygis – apie 6-7 proc. (Eurostat, 2025), tačiau vien užimtumas negarantuoja gerovės. Vidutinis darbo užmokestis Lietuvoje pastaraisiais metais augo ir viršijo 2000 EUR bruto (Oficialiosios statistikos portalas, 2025), tačiau dėl infliacijos realių pajamų augimas buvo lėtesnis. 2022-2023 m. Lietuvos fiksuota dviženklė infliacija, kuri viršija 10 proc., todėl realus pajamų augimas buvo gerokai mažesnis nei nominalus. Tokia situacija mažina gyventojų pasitenkinimą ir gali formuoti neigiamą mokesčių sistemos vertinimą. Be to, egzistuoja ryškūs regioniniai skirtumai – didžiuosiuose miestuose pajamos yra ženkliai didesnės nei regionuose. Tai gali lemti nevienodą gerovės lygį ir rodo, kad vienodi mokestiniai sprendimai gali turėti skirtingą poveikį atskiroms gyventojų grupėms.

Analizuojant mokesčių mokėtojų gerovę, svarbu vertinti ne tik pajamų lygį, bet ir tai, kaip ekonominė nauda pasiskirsto tarp skirtingų visuomenės grupių. Pajamų nelygybė išlieka viena reikšmingiausių Lietuvos socialinių problemų. Eurostat (2025) duomenimis, Lietuvos Gini koeficientas vis dar viršija Europos Sąjungos vidurkį: 2023 m. Gini koeficientas siekė apie 35,4 proc., kai ES vidurkis yra reikšmingai mažesnis, t. y. apie 30 proc. Didelė pajamų nelygybė reiškia, kad ekonomikos augimo nauda tarp atskirų gyventojų grupių pasiskirsto nevienodai. Nors dalies gyventojų finansinė padėtis gerėja, reikšminga visuomenės dalis vis dar susiduria su finansinio nesaugumo rizika. Tai ypač aktualu vidutines pajamas gaunantiems mokesčių mokėtojams, kurie dažnai patiria reikšmingą mokestinę naštą, tačiau negauna tokios socialinės paramos, kaip mažesnes pajamas gaunantys asmenys.

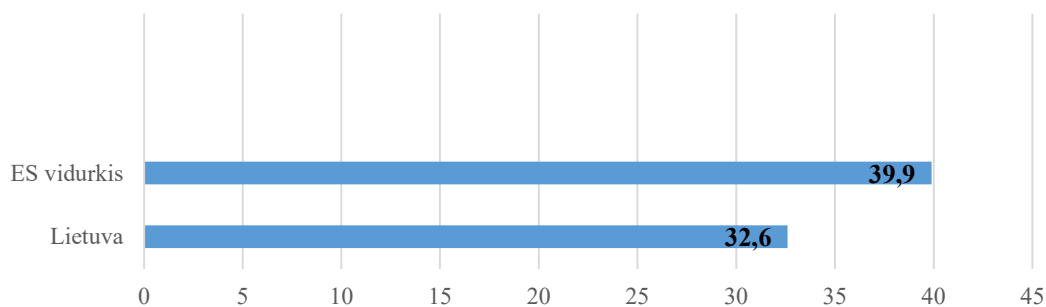
10 pav. Pajamų nelygybės (Gini koeficiento) palyginimas ES ir Lietuvoje (Šaltinis: Eurostat, 2025)

Pajamų nelygybės problemą papildo ir skurdo rizikos rodikliai. Eurostat (2025) duomenimis, Lietuvoje skurdo rizikos lygis išlieka vienas didesnių visoje Europos Sąjungoje, ypač tarp vienišų asmenų, pensinio amžiaus gyventojų bei mažesnes pajamas gaunančių dirbančiųjų. Tai rodo, kad net darbo rinkoje dalyvaujantys asmenys ne visada gali užtikrinti pakankamą gyvenimo lygį.

Svarbią rolę mažinant socialinę atskirtį turi socialiniai transferai. Eurostat duomenys atskleidžia, kad socialinės išmokos Lietuvoje mažina skurdo riziką, tačiau jų poveikis vis dar yra mažesnis nei daugelyje Vakarų Europos valstybių. Tai leidžia teigti, kad pajamų perskirstymo sistema Lietuvoje nėra pakankamai efektyvi užtikrinant tolygesnį gerovės paskirstymą.

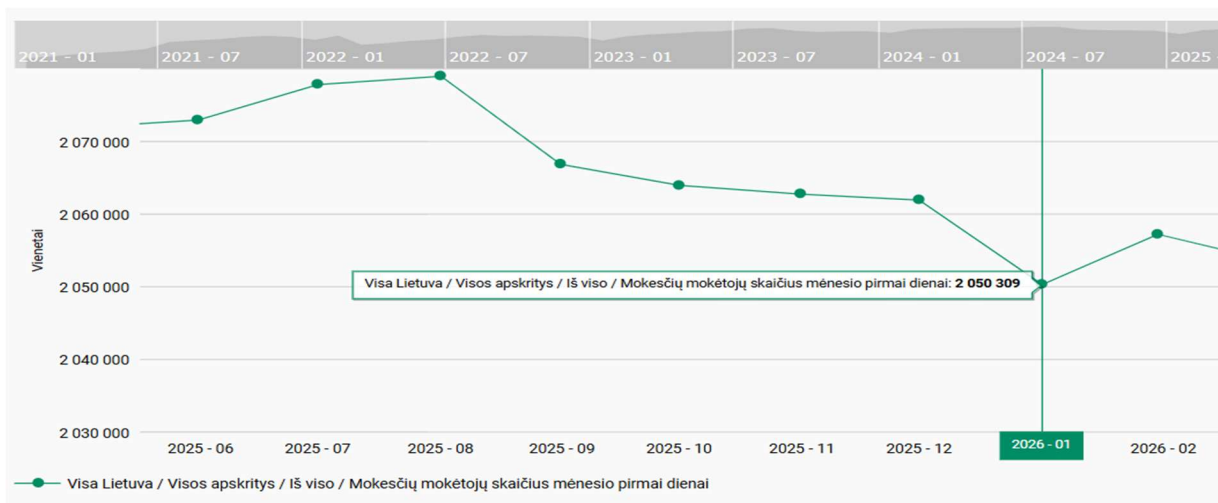
Aptarus ekonominius gerovės veiksnius ir toliau analizuojant, kas lemia mokesčių mokėtojų gerovę, svarbu įvertinti pačią mokesčių sistemą bei mokestinę naštą gyventojams. Kadangi mokesčiai mažina

disponuojamas pajamas, mokesčių sistema jų mokėtojų gerovei daro dvejetainį poveikį. Remiantis Eurostat (2024) duomenimis, mokesčių pajamos Lietuvoje sudaro apie 30 proc. BVP, o tai yra mažiau nei ES vidurkis. Vadinasi, valstybė perskirsto mažesnę ekonominių išteklių dalį nei dauguma ES šalių ir rodo ribotesnes valstybės galimybes finansuoti viešąsias paslaugas ir socialinę apsaugą, kurios yra svarbios mokesčių mokėtojų gerovės sudedamosios dalys. Vis dėlto, darbo pajamų apmokestinimas Lietuvoje išlieka santykinai aukštas, ypač vidutines pajamas gaunantiems darbuotojams.

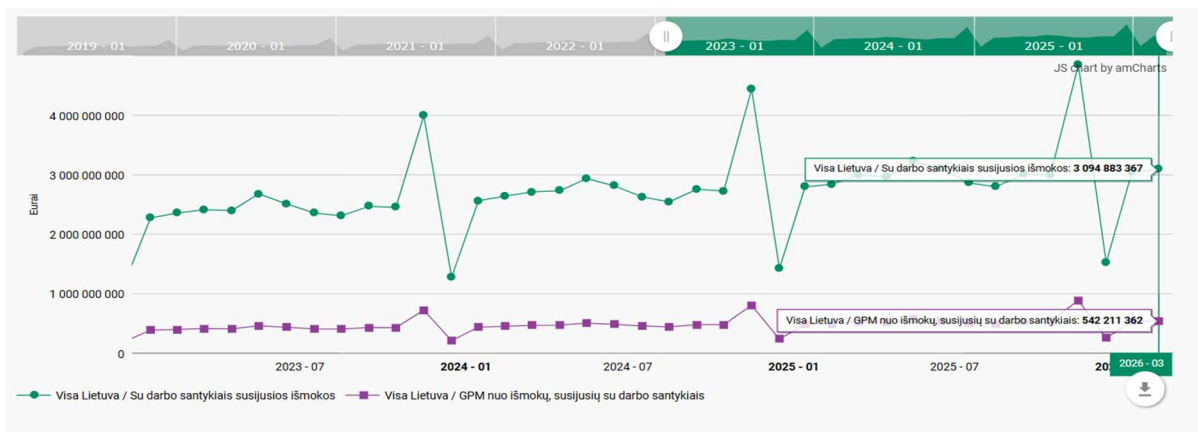

11 pav. Pajamų mokestis ir socialinės įmokos, % nuo BVP (sudaryta autorės pagal Eurostat (2024) duomenis)

Toliau analizuojant mokesčių mokėtojų gerovę, svarbu įvertinti ne tik bendrą mokesčių lygį, bet ir pačių gyventojų deklaruojamų pajamų bei sumokamų mokesčių pokyčius. Makroekonominiai rodikliai ne visada atspindi individualiai patiriamą finansinę situaciją, todėl svarbu analizuoti, kaip keičiasi mokesčių mokėtojų disponuojamos pajamos bei mokestinė našta. Valstybinės mokesčių inspekcijos (VMI) duomenimis, Lietuvoje nuolat didėja ir deklaruojamų pajamų apimtys, ir surenkamų mokesčių suma (VMI, 2026). Tai rodo augantį ekonominį aktyvumą ir stiprėjančią valstybės fiskalinę bazę, tačiau kartu leidžia kelti klausimą, kokią poveikį šie pokyčiai daro pačių mokesčių mokėtojų gerovei. Pavyzdžiui, VMI duomenimis, 2026 m. sausio 1 d. Lietuvoje buvo registruota daugiau kaip 2 mln. fizinių asmenų mokesčių mokėtojų (12 pav.). Tuo tarpu gyventojų deklaruojamų darbo pajamų apimtys per pastaruosius metus reikšmingai išaugo – 2023 m. su darbo santykiais susijusios išmokos sudarė 2,2 mlrd. EUR per mėn., o jau 2026 m. viršijo 3 mlrd. EUR per mėn. (VMI, 2026). Tai rodo spartų darbo pajamų didėjimą ir didėjantį gyventojų išitraukimą į oficialią darbo rinką (13 pav.).

12 pav. Mokesčius mokančių fizinių asmenų skaičius Lietuvoje (Šaltinis: VMI, 2026)

13 pav. Gyventojų deklaruojamų pajamų dinamika Lietuvoje (Šaltinis: VMI, 2026)

Vis dėlto, šis augimas nebūtinai reiškia proporcingai didėjančią gerovę. Kartu su darbo pajamomis didėja ir sumokamų mokesčių apimtys, todėl mokesčių mokėtojui svarbiausiu tampa ne nominalių pajamų dydis, o realiai disponuojamų pajamų pokytis po mokesčių. Kai atlyginimų augimas nėra pakankamas kompensuoti kainų kilimą, reali perkamoji galia mažėja. Tokia situacija tiesiogiai veikia mokesčių mokėtojų finansinį saugumą ir gali formuoti neigiamą požiūrį į mokestinę sistemą net ir augant ekonomikai.

VMI duomenų analizė taip pat rodo, kad mokestinė našta tarp skirtingų pajamų grupių pasiskirsto nevienodai. Vidutines pajamas gaunantys gyventojai dažnai patiria didžiausią santykinę mokestinę naštą, nes jie sumoka reikšmingą dalį mokesčių, tačiau negauna tokio masto socialinių transferų, kaip mažesnes pajamas gaunantys asmenys. Lietuvos banko (2021) analizėje teigiama, kad darbo pajamų apmokestinimas Lietuvoje išlieka vienu svarbiausių veiksnių, lemiančių disponuojamų pajamų lygį bei gyventojų finansinį saugumą. Didelė mokestinė našta gali mažinti paskatas dirbti, skatinti neoficialias pajamas ar silpninti pasitikėjimą mokesčių sistema.

Šie ekonominiai rodikliai rodo, kad nors Lietuvoje yra stebimas ekonomikos augimas ir darbo pajamų didėjimas, gerovė tarp gyventojų grupių pasiskirsto nevienodai. Dėl šios priežasties svarbu įvertinti, kaip pati mokesčių sistema ir mokestinė našta veikia mokesčių mokėtojų finansinę padėtį bei gyvenimo kokybę. Lietuvoje mokesčių sistema pasižymi santykinai didele darbo pajamų apmokestinimo dalimi. 2023 m. *tax wedge* rodiklis vienišam asmeniui be vaikų siekė apie 40 proc. (EBPO, 2024), kai EBPO vidurkis yra apie 34 proc., kas rodo reikšmingą mokestinę naštą (t. y. didelė dalis gyventojų pajamų yra skiriama mokesčiams). Tai tiesiogiai mažina disponuojamas pajamas ir gali riboti gyventojų galimybes vartoti, taupyti ir investuoti. Svarbu pažymėti, kad mokesčių struktūra Lietuvoje pasižymi disproporcija – kai didesnė našta tenka darbo ir vartojimo mokesčiams, o turto ir kapitalo apmokestinimas išlieka mažesnis. Tai riboja pajamų perskirstymo galimybes ir gali didinti nelygybę. Tokios struktūros pasekmė – didesnė našta vidutines ir mažesnes pajamas gaunantiems gyventojams, kurių disponuojamos pajamos po mokesčių sumažėja labiausiai.

13 lentelė. Mokesčių struktūros ypatumai Lietuvoje (sudaryta autorės, 2026)

Mokesčių rūšis	Lygis	Poveikis
Darbo pajamų mokesčiai	Aukšti	Mažina disponuojamas pajamas
Vartojimo mokesčiai	Aukšti	Labiau veikia mažas pajamas
Turto mokesčiai	Žemi	Ribotas perskirstymas

13 lentelėje pateikta mokesčių struktūra rodo, kad didžiausia mokesčių našta Lietuvoje tenka darbo pajamų ir vartojimo išlaidų apmokestinimui. Tokia struktūra gali labiau paveikti vidutines ir mažesnes pajamas gaunančius gyventojus bei riboti jų disponuojamų pajamų didėjimą. Kita vertus, mokesčių sistema atlieka ir pajamų persikirstymo funkciją. Tačiau Lietuvoje šis persikirstymas yra santykinai ribotas. EBPO (2024) duomenimis, mokesčių ir socialinių išmokų sistema sumažina pajamų nelygybę mažiau nei daugelyje Vakarų Europos šalių. Tai rodo, kad fiskalinė politika ne visada gali kompensuoti rinkos sukuriama nelygybę, todėl mokesčių mokėtojų gerovė pasiskirsto netolygiai.

Svarbu pažymėti, kad mokesčių poveikis gerovei nėra vien neigiamas. Per mokesčius finansuojamos viešosios paslaugos sudaro pagrindinį mechanizmą, per kurį mokesčiai gali būti transformuojami į gerovę. Tačiau šio mechanizmo efektyvumas priklauso nuo viešųjų išlaidų masto ir jų panaudojimo kokybės. Lietuvoje viešosios išlaidos sudaro apie 35 proc. BVP (Eurostat, 2025), kai ES vidurkis siekia apie 49 proc. Tai rodo ribotas galimybes finansuoti aukštos kokybės viešąsias paslaugas, o viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas yra esminiai veiksniai vertinant mokesčių mokėtojų gerovę. Sveikatos apsaugos išlaidos Lietuvoje sudaro apie 7 proc. BVP (EBPO, 2024), kas yra mažiau nei ES vidurkis (kuris viršija 10 proc.), o tai gali turėti įtakos paslaugų kokybei. Švietimo srityje išlaidos siekia apie 4,5-5 proc. BVP (Eurostat, 2025) ir taip pat išlieka mažesnės nei daugelyje pažangesnių ES valstybių. Be to, Lietuvoje išlieka ryškūs regioniniai skirtumai ir sveikatos, ir švietimo prieinamumo srityje. Vadinasi, net ir mokėdami mokesčius, gyventojai ne visada gauna vienodos kokybės viešąsias paslaugas, o tai gali mažinti jų pasitenkinimą sistema ir bendrą gerovės vertinimą. Socialinės apsaugos sistema taip pat yra svarbus gerovės elementas. Nors socialinės išmokos padeda mažinti skurdo riziką, jų poveikis Lietuvoje yra mažesnis nei daugelyje ES valstybių (EBPO, 2024). Tai leidžia teigti, kad mokesčių mokėtojų sumokami mokesčiai ne visada transformuojami į pakankamą socialinę naudą, todėl dalis gyventojų gali nejausti proporcingos grąžos už sumokamus mokesčius.

14 lentelė. Viešųjų išlaidų palyginimas Lietuvoje ir ES (sudaryta autorės, pagal Eurostat (2025) ir EBPO (2024) duomenis)

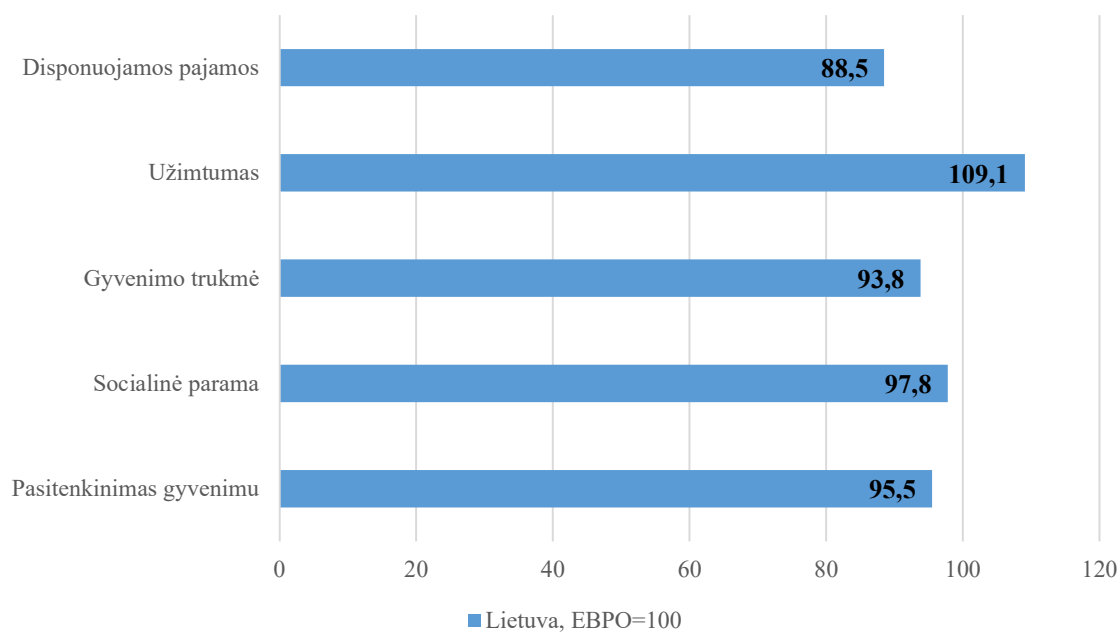
Sritis	Lietuva	ES
Sveikata	~ 7 %	~ 10-11 %
Švietimas	~ 5 %	~ 5-6 %
Socialinė apsauga	Mažesnė	Didesnė

Vertinant mokesčių mokėtojų gerovę svarbu analizuoti ne tik ekonominius ar fiskalinius rodiklius, bet ir institucinę aplinką. Pasitikėjimas valstybės institucijomis Lietuvoje išlieka santykinai žemas. Eurobarometro duomenimis, nacionaline valdžia pasitiki apie 35-40 proc. gyventojų, kai ES vidurkis siekia apie 50 proc. (European Commission, 2024; VRM, 2024). Tokia situacija rodo, kad dalis visuomenės abejoja valstybės gebėjimu efektyviai panaudoti surinktus mokesčius. Tai gali mažinti mokesčių mokėtojų pasitenkinimą sistema bei silpninti savanorišką mokesčių prievolių vykdymą.

Papildomą reikšmę šiame kontekste turi ir šešėlinės ekonomikos mastas. Oficialiosios statistikos portalo ir kitų tyrimų duomenimis, šešėlinė ekonomika Lietuvoje sudaro apie 15-20 proc. BVP (OSP, 2025; Schneider, 2023). Vadinasi, dalis ekonominės veiklos vykdoma neoficialiai, todėl mažėja valstybės biudžeto pajamos bei yra ribojamos galimybės viešųjų paslaugų finansavimui. Be to, šešėlinė ekonomika iškreipia fiskalinio teisingumo principą, nes sąžiningai mokesčius mokantys

gyventojai patiria santykinai didesnę mokestinę našą. Tokia situacija gali neigiamai veikti mokesčių moralę ir gyventojų pasitikėjimą mokesčių sistema.

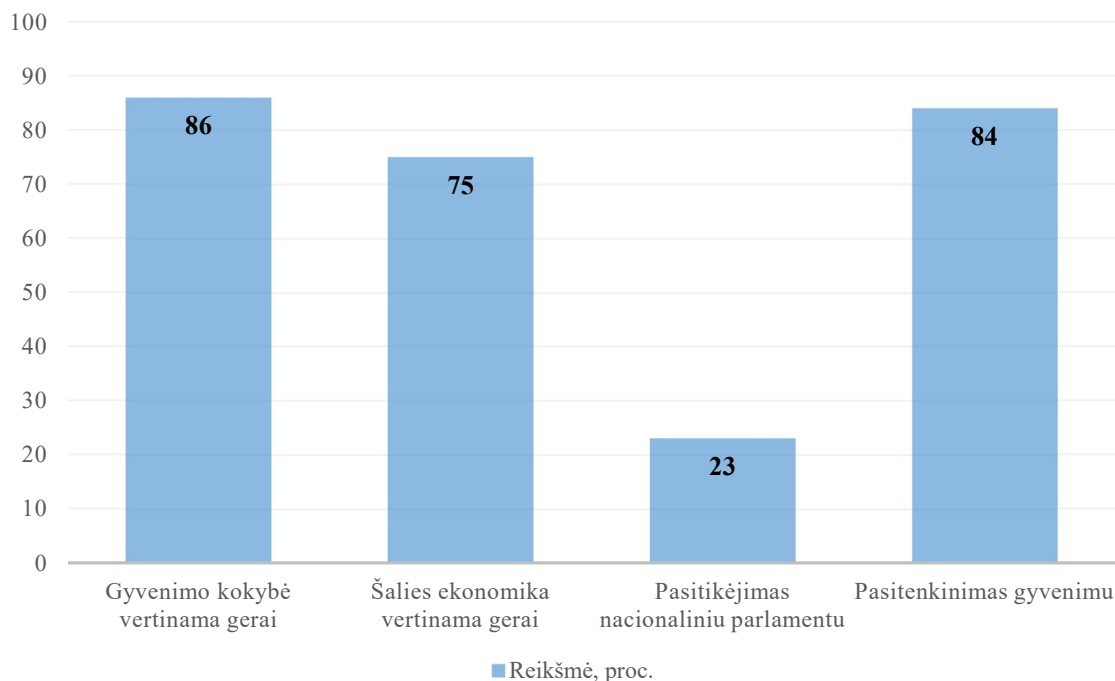
Svarbią analizės dalį sudaro ir subjektyviosios gerovės rodikliai. Šiuolaikinėje mokslinėje literatūroje vis dažniau pabrėžiama, kad gyventojų gerovė negali būti vertinama vien ekonominiais rodikliais, todėl svarbu analizuoti ir taip, kaip gyventojai patys vertina savo gyvenimo kokybę. Eurostat (2025) duomenimis, pasitenkinimo gyvenimu lygis Lietuvoje siekia apie 6,8 balo iš 10, kai ES vidurkis yra apie 7,2. Tuo tarpu Pasaulinėje laimės ataskaitoje (2024) Lietuva užima vidutines pozicijas, o tai rodo, kad ekonominė pažanga ne visada atsispindi gyventojų savijautoje.

14 pav. Lietuvos gerovės indekso rodiklių santykis su EBPO vidurkiu (sudaryta autorės, pagal EBPO (2025) duomenis, kai EBPO vidurkis = 100)

14 pav. pateikti duomenys rodo, kad Lietuva kai kuriose srityse priartėja prie EBPO vidurkio, tačiau disponuojamųjų pajamų, gyvenimo kokybės bei socialinės apsaugos rodikliai vis dar išlieka žemesni. Tai leidžia teigti, kad ekonominė pažanga ne visada tiesiogiai transformuojasi į aukštesnį mokesčių mokėtojų gerovės lygį.

Eurobarometro tyrimai atskleidžia, kad nors ir didelė dalis Lietuvos gyventojų yra patenkinti gyvenimu, reikšminga dalis jų skeptiškai vertina mokesčių sistemą ir viešųjų paslaugų kokybę (European Commission, 2024). Šis aspektas papildomai patvirtina, kad gyventojų gerovė priklauso ne tik nuo pajamų, bet ir nuo to, kaip jie vertina valstybės institucijų veiklą, viešųjų paslaugų kokybę bei mokesčių sistemos teisingumą. 15 paveiksle galima matyti, kad gyventojų pasitenkinimas gyvenimu Lietuvoje yra santykinai aukštas, tačiau pasitikėjimas nacionalinėmis institucijomis išlieka gerokai žemesnis. Tai rodo, kad mokesčių mokėtojų gerovę lemia ne tik ekonominiai veiksniai, bet ir pasitikėjimas institucijomis bei suvokiamas mokesčių sistemos teisingumas.

15 pav. Gyventojų pasitenkinimo gyvenimu ir pasitikėjimo institucijomis Lietuvoje rodikliai (sudaryta autorės, pagal Eurobarometro (2024) duomenis ir Eurobarometro rezultatus, apibendrinančius Europos Komisijos pranešimus).

Atlikta antrinių statistinių duomenų analizė leidžia teigti, kad mokesčių mokėtojų gerovė Lietuvoje priklauso ne nuo vieno ekonominio rodiklio, o formuojasi kaip kompleksinė ekonominių, mokesčių, socialinių ir institucinių veiksnių sąveika. Nors ekonomikos augimas ir pajamų didėjimas sudaro prielaidas gerovės didėjimui, aukšta pajamų nelygybė, skurdo rizika ir ribotas pajamų perskirstymo efektyvumas rodo, kad ši gerovė pasiskirsto netolygiai. Mokesčių sistema daro dvigubą poveikį – mažina disponuojamas pajamas per mokesčių našumą ir tuo pačiu finansuoja viešąsias paslaugas, kurios gali gerovę didinti. Vis dėlto, jeigu šių paslaugų kokybė ir prieinamumas nėra pakankami, teigiamas poveikis yra ribotas. Instituciniai veiksniai, tokie kaip pasitikėjimas valdžia, dar labiau sustiprina šią problematiką, nes jie lemia ne tik mokesčių mokėtojų elgseną, bet ir jų gerovės suvokimą. Todėl galima daryti išvadą, kad mokesčių mokėtojų gerovė negali būti vertinama vien tik ekonominių rodiklių pagrindu – būtinas kompleksinis požiūris, apimantis ir objektyvius, ir subjektyvius veiksnius. Šios išvalgos sudaro pagrindą empirinei analizei, kurioje bus siekiama nustatyti, kokie veiksniai labiausiai lemia mokesčių mokėtojų gerovę Lietuvoje.

3.3. Kiekybinio tyrimo rezultatų analizė

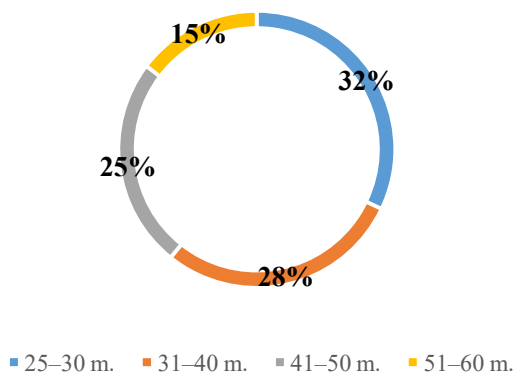
Aprašomoji statistika. Tyrime dalyvavo 224 respondentai. Sociodemografinė imties charakteristika pateikta 15 lentelėje. Pastebėta, kad tyrime aktyviau dalyvavo moterys, nei vyrai: moterų dalyvavo 85,3 proc., o vyrų – 13,8 proc. Didžiausia respondentų dalis priklausė 25-30 metų amžiaus grupei (32,1 proc.). Pagal išsilavinimą didžioji dalis respondentų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą (60,3 proc.), kas rodo gana aukštą imties išsilavinimo lygį. Pagal gyvenamąją vietą dauguma respondentų gyvena mieste (82,6 proc.), o pagal užimtumą dominuoja samdomą darbą dirbantys respondentai (83,0 proc.). Pagal pajamas didžiausia respondentų grupė nurodė gaunanti 1201-1500 Eur mėnesines pajamas į rankas (26,8 proc.), tačiau imtyje buvo atstovaujamos įvairios pajamų grupės.

15 lentelė. Respondentų sociodemografinė charakteristika (sudaryta autorės, pagal tyrimo duomenis, 2026)

Charakteristika	Kategorija	n	%
Lytis	Vyras	31	13.8
	Moteris	191	85.3
	Kita	2	0.9
Amžius	25-30 m.	72	32.1
	31-40 m.	64	28.6
	41-50 m.	55	24.6
	51-60 m.	33	14.7
Išsilavinimas	Pagrindinis	6	2.7
	Vidurinis	15	6.7
	Profesinis	15	6.7
	Aukštasis koleginis	53	23.7
	Aukštasis universitetinis	135	60.3
Gyvenamoji vietovė	Kaimas	27	12.1
	Miestelis	12	5.4
	Miestas	185	82.6
Užimtumas	Samdomas darbas	186	83.0
	Savarankiška veikla	38	17.0
Pajamos (EUR/mėn.)	Iki 900	17	7.6
	901-1200	45	20.1
	1201-1500	60	26.8
	1501-2000	49	21.9
	Daugiau nei 2000	53	23.7

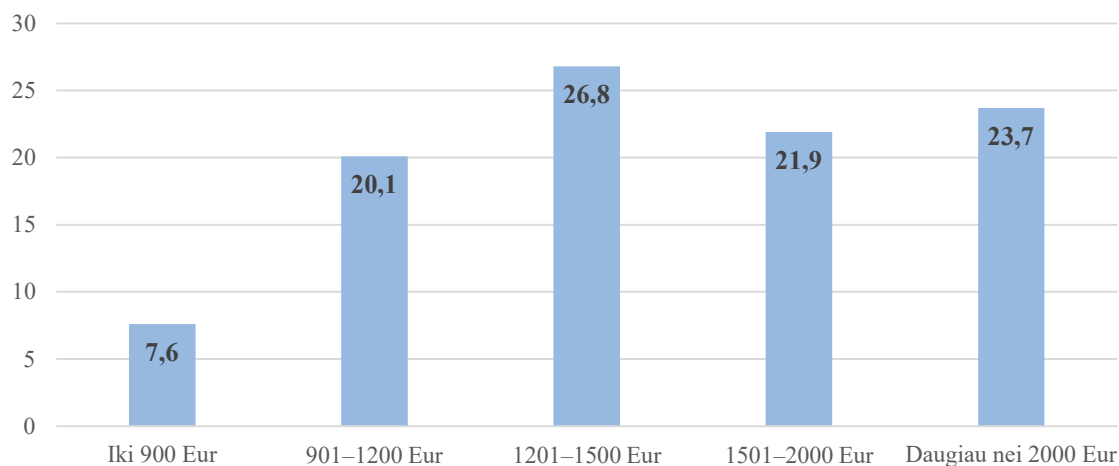
(n = respondentų skaičius)

Kadangi imtyje dominuoja moterys, aukštąjį išsilavinimą turintys bei miesto gyventojai, tyrimo rezultatai gali labiau atspindėti būtent šių respondentų grupių požiūrį. Detalesnis respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes pateikiamas 16 pav.

16 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (sudaryta autorės, 2026)

Kaip matyti 16 pav., didžiausią respondentų dalį sudarė 25-30 metų amžiaus asmenys (32 proc.), o 31-40 metų grupė sudarė 28 proc. visos imties. Tai rodo, kad tyrime daugiausiai dalyvavo jaunesnio ir vidutinio darbingo amžiaus mokesčių mokėtojai, kurie aktyviai dalyvauja darbo rinkoje ir yra tiesiogiai susiję su mokesčių prievolių vykdymu. Vyresnių amžiaus grupių respondentų dalis buvo mažesnė, todėl jų požiūris tyrime atsispindi mažesniu mastu.

17 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pajamas (sudaryta autorės, 2026)

17 paveikslo duomenys rodo, kad respondentų pajamų pasiskirstymas yra gana įvairus, tačiau didžiausią dalį sudaro vidutinės pajamas gaunančios grupės. Daugiausia respondentų nurodė gaunantys 1201-1500 EUR mėnesines pajamas į rankas (26,8 proc.), taip pat reikšmingą dalį sudarė 1501-2000 EUR (21,9 proc.) bei daugiau nei 2000 EUR (23,7 proc.) pajamas gaunantys respondentai. Mažiausiai atstovauta žemiausių pajamų grupei (iki 900 EUR). Tai leidžia teigti, kad tyrime labiau atsispindi vidutinės ir aukštesnės pajamas gaunančių mokesčių mokėtojų požiūris.

Patikimumo analizė. Prieš atliekant tolesnę analizę, įvertintas sukurtų kompozitinių skalių vidinis suderinamumas, taikant Cronbach Alpha (α) koeficientą, kuris plačiai naudojamas vertinant klausimyno skalių patikimumą (Pukėnas, 2009). Mokslinėje literatūroje laikoma, kad Cronbach Alpha reikšmė $\alpha \geq 0,7$ rodo priimtina skalės vidinį suderinamumą (Bekešienė, 2015). Skalių suderinamumo rezultatai pateikiami 16 lentelėje.

16 lentelė. Sukurtų skalių vidinis suderinamumas (Cronbach Alpha) (sudaryta autorės, 2026)

Skalė	Teiginių skaičius	Cronbach Alpha	Vertinimas
Subjektyvi gerovė	4	0.785	Priimtinas
Finansinė padėtis	4	0.833	Geras
Socialinės apsaugos vertinimas	5	0.835	Geras
Viešųjų paslaugų vertinimas	5	0.795	Geras
Mokesčių naudos suvokimas	3	0.871	Priimtinas
Mokesčių sistemos teisingumas ir aiškumas	3	0.788	Geras
Mokestinė moralė	4	0.788	Priimtinas
Šešėlinės ekonomikos suvokimas	5	0.783	Priimtinas
Mokesčių našta	2	0.300	Nepriimtinas

Kaip galima matyti 16 lentelėje, aštuonios iš sukurtų devynių skalių pasižymi priimtinu arba geru vidiniu suderinamumu, todėl gali būti naudojamos tolesnėje statistinėje analizėje. Aukščiausias suderinamumo rodiklis nustatytas „Mokesčių naudos suvokimo“ skalei ($\alpha = 0,871$), o žemiausias, tačiau priimtinas – „Mokesčių sistemos teisingumas ir aiškumas“ skalei ($\alpha = 0,778$).

Subjektyvios gerovės skalės suderinamumas – $\alpha = 0,785$, kas yra vertinama kaip geras. „Mokesčių naštos“ skalė, sudaryta iš dviejų teiginių („Mokesčių našta per didelė“ ir „Mano mokami mokesčiai atitinka mano galimybes“), Cronbach Alpha reikšmė buvo nepakankama ($\alpha = 0,300$). Tai rodo, kad šie teiginiai atspindi skirtingus mokesčių naštos suvokimo aspektus: subjektyvų mokesčių naštos jautimą ir suvokiamą mokesčių proporcingumą asmens finansinėms galimybėms. Atsižvelgiant į tai, tolesnėje analizėje šie teiginiai vertinami kaip atskiri pavieniai rodikliai, neformuojant bendros kompozitinės skalės.

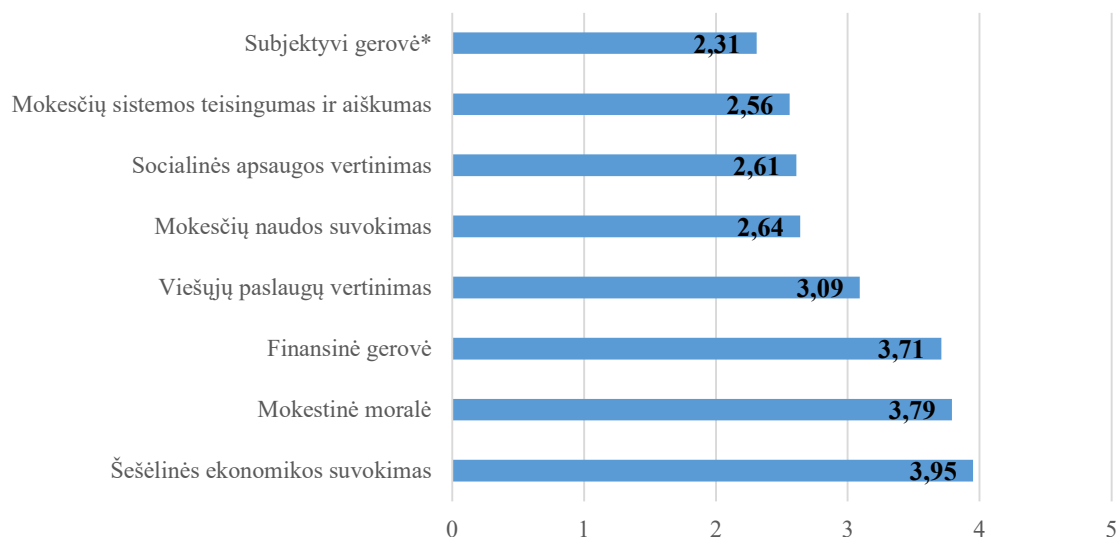
Aprašomieji veiksmių rezultatai (vidurkiai, standartiniai nuokrypiai pagrindinėms skalėms). Pirminiam duomenų apibūdinimui taikyta aprašomoji statistika, apskaičiuojant vidurkius, standartinius nuokrypius, minimalias ir maksimalias reikšmes, nes šie rodikliai leidžia įvertinti duomenų pasiskirstymo bendrąsias charakteristikas (Bekešienė, 2015). Aprašomieji pagrindinių tiriamų konstrukto statistiniai rodikliai pateikiami 17 lentelėje. Kompozitiniai indeksai sudaryti remiantis 5 balų Likert skalėje vertintais teiginiais, išskyrus subjektyvios gerovės indeksą, kuris sudarytas remiantis 3 balų skale. Aukštesnė reikšmė reiškia aukštesnį atitinkamo konstrukto įvertinimą.

17 lentelė. Pagrindinių tiriamų konstrukto aprašomieji statistiniai rodikliai (sudaryta autorės, 2026)

Veiksny	Skalė	M	SD	min	max
Subjektyvi gerovė	1-3	2.3047	0.47122	1.00	3.00
Finansinė gerovė	1-5	3.7087	0.87230	1.00	5.00
Socialinės apsaugos vertinimas	1-5	2.6062	0.76196	1.00	4.80
Viešųjų paslaugų vertinimas	1-5	3.0866	0.74292	1.00	4.60
Mokesčių naudos suvokimas	1-5	2.6369	0.84180	1.00	5.00
Mokesčių sistemos teisingumas ir aiškumas	1-5	2.5610	0.74519	1.00	4.33
Mokestinė moralė	1-5	3.7935	0.76061	1.00	5.00
Šešėlinės ekonomikos suvokimas	1-5	3.9475	0.74666	1.00	5.00

(M – vidurkis, SD – standartinis nuokrypis)

Kaip matyti 17 lentelėje, aukščiausiai respondentai vertino šešėlinės ekonomikos suvokimą ($M = 3,95$; $SD = 0,75$), mokesčinę moralę ($M = 3,79$; $SD = 0,76$) ir finansinę gerovę ($M = 3,71$; $SD = 0,87$). Žemiausiai vertinti mokesčių sistemos teisingumo ir aiškumo ($M = 2,56$; $SD = 0,75$), socialinės apsaugos vertinimo ($M = 2,61$; $SD = 0,76$) bei mokesčių naudos suvokimo ($M = 2,64$; $SD = 0,84$) rodikliai. Tai leidžia daryti prielaidą, kad respondentai palankiau vertina asmeninius finansus ir mokesčinės moralės aspektus, tačiau kritiškiau vertina institucinę mokesčių sistemos aplinką bei gaunamą naudą už sumokamus mokesčius. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad subjektyvios gerovės indekso vidurkis ($M = 2,31$; $SD = 0,47$) rodo vidutiniškai teigiamą respondentų savo gerovės vertinimą, kadangi reikšmė yra aukštesnė už teorinį skalės vidurkį.

18 pav. Veiksnių vertinimo vidurkių (M) palyginimas (sudaryta autorės, pagal tyrimo rezultatus, 2026)

Pastaba: subjektyvi gerovė yra vertinama 1-3 skalėje, kiti veiksniai vertinami 1-5 skalėje.

18 paveiksle vizualiai palyginami pagrindinių tiriamų konstrukčių vidurkiai, siekiant aiškiau atskleisti respondentų vertinimų skirtumus tarp atskirų veiksnių. Grafinis pateikimas leidžia lengviau identifikuoti, kurie veiksniai respondentų vertinami palankiausiai, o kurie – kritiškiausiai. Matyti, kad aukščiausi vidurkiai būdingi šešėlinės ekonomikos suvokimo, mokestinės moralės ir finansinės padėties vertinimui, tuo tarpu žemiausi – mokesčių sistemos teisingumo ir aiškumo, socialinės apsaugos bei mokesčių naudos suvokimo rodikliams. Tai rodo, kad respondentai palankiau vertina individualius su asmeninėmis vertybėmis ar finansine situacija susijusius aspektus, tačiau kritiškiau vertina valstybės institucinio veikimo ir mokesčių sistemos gražos aspektus. Vizualinis šių rodiklių palyginimas padeda aiškiau atskleisti bendras respondentų vertinimų tendencijas.

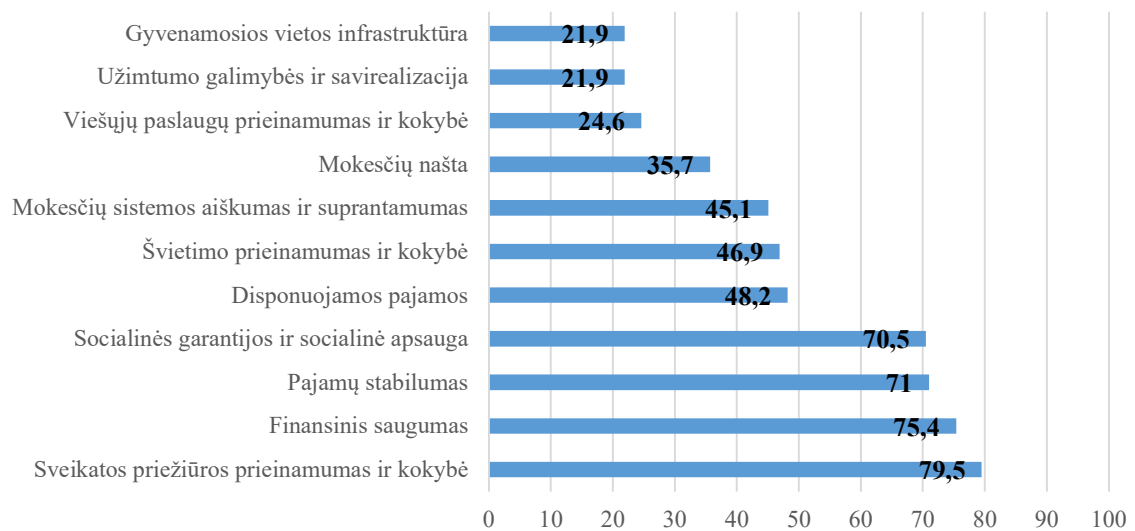
Be Likerto skalėje vertintų teiginių, anketoje taip pat buvo pateikti du daugkartinio pasirinkimo klausimai, skirti identifikuoti, kuriuos gerovės veiksnius respondentai laiko svarbiausiais savo gerovės kontekste. Šių klausimų rezultatai papildo Likerto skalės analizę, nes leidžia identifikuoti ne tik respondentų vertinimų kryptį, bet ir santykinę skirtingų gerovės veiksnių prioritetiškumą. Respondentai galėjo pasirinkti penkis svarbiausius objektyvius gerovės veiksnius iš vienuolikos pateiktų bei tris svarbiausius subjektyvius gerovės veiksnius iš aštuonių pateiktų variantų.

18 lentelė. Respondentų pasirinkti svarbiausi objektyvūs gerovės veiksniai (sudaryta autorės, 2026)

Veiksny	Pasirinkimų skaičius (n)	Respondentų dalis (%)
Disponuojamos pajamos	108	48.2
Finansinis saugumas	169	75.4
Sveikatos priežiūros prieinamumas ir kokybė	178	79.5
Pajamų stabilumas	159	71.0
Socialinės garantijos ir socialinė apsauga	158	70.5
Viešųjų paslaugų prieinamumas ir kokybė	55	24.6
Mokesčių sistemos aiškumas ir suprantamumas	101	45.1
Užimtumo galimybės ir savirealizacija	49	21.9

Veiksny	Pasirinkimų skaičius (n)	Respondentų dalis (%)
Švietimo prieinamumas ir kokybė	105	46,9
Gyvenamosios vietos infrastruktūra	49	21,9
Mokesčių našta (sumokamų mokesčių dydis)	80	35,7

Kaip galima matyti 18 lentelėje, respondentai svarbiausiais objektyviais gerovės veiksniais dažniausiai įvardijo sveikatos priežiūros prieinamumą ir kokybę (79,5 proc.), finansinį saugumą (75,4 proc.), pajamų stabilumą (71,0 proc.) bei socialines garantijas ir socialinę apsaugą (70,5 proc.). Tai rodo, kad respondentai gerovę pirmiausiai sieja su ekonominiu ir socialiniu saugumu bei bazinių viešųjų paslaugų užtikrinimu. Tokie rezultatai dera su teorinėje darbo dalyje aptartomis objektyvios gerovės sampratomis, kuriose akcentuojamas pajamų stabilumas, finansinis saugumas bei viešųjų paslaugų prieinamumas kaip esminiai gerovės komponentai.

19 pav. Respondentų pasirinkti objektyvūs gerovės veiksniai, proc. (sudaryta autorės, pagal tyrimo rezultatus, 2026)

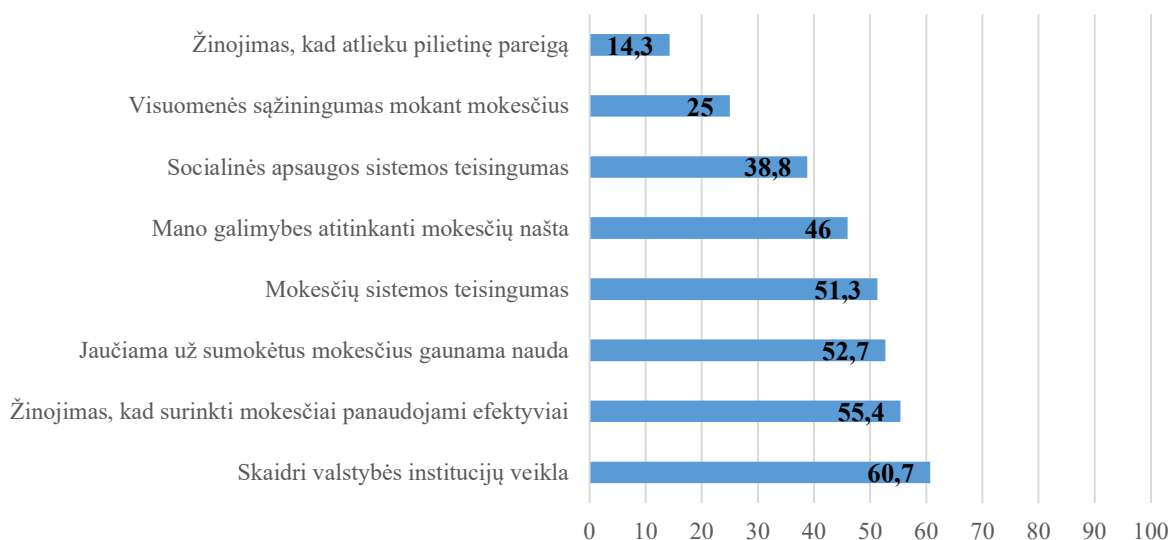
19 paveiksle vizualiai pateikiamas respondentų pasirinktų objektyvių gerovės veiksnų pasiskirstymas, leidžiantis aiškiau palyginti skirtingų veiksnių prioritetiškumą. Grafinis pateikimas parodo, kad respondentai aiškiai išskiria kelis dominuojančius objektyvios gerovės aspektus. Respondentų objektyvios gerovės suvokime, svarbiausi yra bazinių ir ekonominių socialinių saugumą užtikrinantys veiksniai, kurie tiesiogiai susiję su asmens finansiniu stabilumu ir pagrindinių gyvenimo poreikių užtikrinimu.

19 lentelė. Respondentų pasirinkti svarbiausi subjektyvūs gerovės veiksniai (sudaryta autorės, 2026)

Veiksny	Pasirinkimų skaičius (n)	Respondentų dalis (%)
Mokesčių sistemos teisingumas	115	51,3
Socialinės apsaugos sistemos teisingumas	87	38,3
Mano galimybes atitinkanti mokesčių našta	103	46,0
Jaučiama už sumokėtus mokesčius gaunama nauda	118	52,7
Žinojimas, kad surinkti mokesčiai panaudojami efektyviai	124	55,4

Veiksny	Pasirinkimų skaičius (n)	Respondentų dalis (%)
Skaidri valstybės institucijų veikla	136	60.7
Visuomenės sąžiningumas mokant mokesčius	56	25.0
Žinojimas, kad atlieku pilietinę pareigą (vertybės)	32	14.3

19 lentelės duomenys rodo, kad respondentams svarbiausi subjektyvūs gerovės veiksniai yra skaidri valstybės institucijų veikla (60,7 proc.), žinojimas, kad surinkti mokesčiai panaudojami efektyviai (55,4 proc.), jaučiama už sumokėtus mokesčius gaunama nauda (52,7 proc.) bei mokesčių sistemos teisingumas (51,3 proc.). Tai leidžia teigti, kad mokesčių mokėtojų gerovės suvokimas priklauso ne tik nuo objektyvios ekonominės situacijos, bet ir nuo pasitikėjimo valstybės institucijomis, mokesčių sistemos legitimumo bei suvokiamos grąžos už sumokamus mokesčius.

20 pav. Respondentų pasirinkti subjektyvūs gerovės veiksniai, proc. (sudaryta autorės, pagal tyrimo rezultatus, 2026)

20 paveikslas vizualiai atskleidžia, kad respondentų subjektyvios gerovės suvokime dominuoja su valstybės instituciniu veikimu susiję aspektai. Skirtingai nei objektyvios gerovės veiksnių atveju, čia didesnę reikšmę įgyja ne asmeninė ekonominė situacija, bet subjektyvus valstybės veikimo vertinimas – skaidrumas, teisingumas, efektyvumas ir suvokiama mokesčių grąža. Tai rodo, kad mokesčių mokėtojų gerovės suvokimas formuojasi ne tik per materialines gyvenimo sąlygas, bet ir per platesnį santykį su valstybe bei pasitikėjimą jos veikimu.

Koreliacija. Normalumo tikrinimas (koreliacijos metodo pasirinkimui). Kadangi subjektyvios gerovės indeksas buvo matuojamas 3 balų ordinaline skale, o dalies kintamųjų duomenų pasiskirstymas neatitiko normalumo prielaidos (Kolmogorovo – Smirnov testas, $p < 0,05$), ryšių tarp kintamųjų analizei pasirinktas neparametrinis Spearman ranginės koreliacijos koeficientas (ρ) (Pukėnas, 2009; Bekešienė, 2015). Koreliacijos ryšio stiprumas interpretuotas remiantis Bekešienės (2015) pateikiama klasifikacija: koreliacijos koeficiento reikšmės nuo 0,00 iki 0,19 interpretuojamos kaip labai silpnas ryšys, nuo 0,20 iki 0,39 – silpnas ryšys, nuo 0,40 iki 0,59 – vidutinio stiprumo ryšys, nuo 0,60 iki 0,79 – stiprus ryšys, o 0,80 ir didesnė reikšmė laikoma labai stipriu ryšiu. Koreliacinės analizės rezultatai pateikti 20 lentelėje.

20 lentelė. Veiksnių ir subjektyvios gerovės koreliacijos koeficientai (sudaryta autorės, 2026)

Veiks- nys	Subjek- tyvi gerovė	Finan- sinė padėtis	Socia- linės apsau- gos vertini- mas	Viešųjų paslau- gų vertini- mas	Mokes- čių naudos suvoki- mas	Mokes- čių sistemos teisin- gumas ir aišku- mas	Mokes- tinė moralė	Šešėli- nės ekonomi- kos suvoki- mas	Pasitikė- jimas valsty- bės institu- cijomis
Subjek- tyvi gerovė	1	0.574	0.313	0.607	0.531	0.485	0.402	0.257	0.457
Finansi- nė padėtis	0.574	1	0.228	0.338	0.240	0.383	0.274	0.322	0.247
Socia- linės apsau- gos vertini- mas	0.313	0.228	1	0.289	0.409	0.397	0.306	0.161	0.368
Viešųjų paslau- gų vertini- mas	0.607	0.338	0.289	1	0.607	0.532	0.358	0.201	0.493
Mokesči- ų naudos suvoki- mas	0.531	0.240	0.409	0.607	1	0.581	0.429	0.173	0.495
Mokesči- ų sistemos teisingu- mas ir aiškumas	0.485	0.383	0.397	0.532	0.581	1	0.361	0.180	0.547
Mokesti- nė moralė	0.402	0.274	0.306	0.358	0.429	0.361	1	0.537	0.402
Šešėlinės ekonomi- kos suvoki- mas	0.257	0.322	0.161	0.201	0.173	0.180	0.537	1	0.146

Pirmasis 20 lentelės stulpelis atspindi subjektyvios gerovės indekso ryšius su kitais tirtais veiksniais. Analizė parodė, kad subjektyvi gerovė statistiškai reikšmingai teigiamai koreliuoja su visais tirtais veiksniais ($p < 0,001$), tačiau ryšių stiprumas skiriasi. Vadinasi, palankesnis ekonominių, institucinių ir psichologinių veiksnių vertinimas yra susijęs su aukštesniu respondentų subjektyvios gerovės vertinimu.

Stiprus, statistiškai reikšmingas, teigiamas ryšys nustatytas tarp subjektyvios gerovės ir viešųjų paslaugų vertinimo ($\rho = 0,607$, $p < 0,001$). Tai rodo, kad respondentai, geriau vertinantys viešųjų paslaugų prieinamumą ir kokybę, taip pat linkę palankiau vertinti savo bendrą gerovę. Vidutinio

stiprumo ryšys nustatytas tarp subjektyvios gerovės ir finansinės padėties ($\rho = 0,574$; $p < 0,001$), kas leidžia teigti, jog finansinis saugumas išlieka vienu reikšmingiausių subjektyvios gerovės aspektų.

Vidutinio stiprumo teigiami ryšiai nustatyti tarp subjektyvios gerovės ir mokesčių naudos suvokimo ($\rho = 0,531$, $p < 0,001$), mokesčių sistemos teisingumo ir aiškumo vertinimo ($\rho = 0,485$, $p < 0,001$), pasitikėjimo valstybės institucijomis ($\rho = 0,457$, $p < 0,001$) bei mokestinės moralės ($\rho = 0,402$, $p < 0,001$). Šie rezultatai rodo, kad respondentų gerovės suvokimas susijęs ne tik su jų ekonomine padėtimi, bet ir su institucine aplinka, mokesčių sistemos vertinimu bei asmeninėmis vertybinėmis nuostatomis.

Silpni teigiami ryšiai nustatyti tarp subjektyvios gerovės ir socialinės apsaugos vertinimo ($\rho = 0,313$, $p < 0,001$), šešėlinės ekonomikos suvokimo ($\rho = 0,257$, $p < 0,001$) bei mokesčių naštos suvokimo ($\rho = 0,220$, $p < 0,001$). Nors šių ryšių stiprumas mažesnis, rezultatai leidžia teigti, kad ir šie aspektai tam tikru mastu yra susiję su respondentų subjektyvia gerove. Silpnesnis mokesčių naštos ryšys gali rodyti, kad vien subjektyvus mokestinės naštos vertinimas nėra toks svarbus, kaip platesnis finansinio saugumo ar viešųjų paslaugų vertinimas.

Analizuojant tarpusavio ryšius tarp pačių tiriamų veiksnių, buvo nustatyti keli reikšmingi vidutinio bei stipraus laipsnio koreliaciniai ryšiai. Vienas stipriausių nustatytas tarp viešųjų paslaugų vertinimo ir mokesčių naudos suvokimo ($\rho = 0,607$, $p < 0,001$). Tai leidžia teigti, kad respondentų suvokiama gaunama nauda už sumokamus mokesčius glaudžiai siejasi su jų vertinimu, kiek kokybiškos ir prieinamos yra valstybės teikiamos viešosios paslaugos.

Taip pat stiprus statistiškai reikšmingas ryšys nustatytas tarp mokesčių naudos suvokimo ir mokesčių sistemos teisingumo bei aiškumo vertinimo ($\rho = 0,581$, $p < 0,001$), taip pat tarp mokesčių sistemos teisingumo ir pasitikėjimo valstybės institucijomis ($\rho = 0,547$, $p < 0,001$). Šie rezultatai dera su teorinėmis darbo prielaidomis, pagal kurias mokesčių sistemos legitimumas, institucinis pasitikėjimas ir suvokiama graža yra tarpusavyje susiję gerovės komponentai.

Įdomus rezultatas nustatytas tarp mokestinės moralės ir šešėlinės ekonomikos suvokimo ($\rho = 0,537$, $p < 0,001$), rodantis vidutinio stiprumo teigiamą ryšį. Tai leidžia manyti, kad respondentai, pasižymintys stipresnėmis mokestinėmis moralės nuostatomis, taip pat jautriau vertina šešėlinės ekonomikos problematiką.

Koreliacinė analizė patvirtino teorinėje darbo dalyje suformuotas prielaidas, jog mokesčių mokėtojų subjektyvi gerovė yra kompleksinis reiškinys, susijęs ir su ekonominiais, ir su instituciniais bei psichologiniais veiksniais. Stipriausi ryšiai nustatyti su viešųjų paslaugų vertinimu, finansine padėtimi ir mokesčių sistemos veikimo vertinimu, todėl šie veiksniai gali būti laikomi svarbiausiais subjektyvios gerovės kontekste.

Koreliacijos su demografiniais kintamaisiais. Siekiant įvertinti sociodemografinių veiksnių sąsajas su mokesčių mokėtojų gerove ir kitais tirtais konstruktais, atlikta papildoma Spearman koreliacinė analizė, kurios rezultatai pateikti 21 lentelėje.

21 lentelė. Sociodemografinių veiksnių koreliacija su pagrindiniais konstruktais (sudaryta autorės, pagal tyrimo duomenis, 2026)

Konstruktas	Amžius	Išsilavinimas	Pajamos
Subjektyvi gerovė	-0.228***	0.188**	0.276***

Konstruktas	Amžius	Išsilavinimas	Pajamos
Finansinė padėtis	-0.149*	0.270***	0.484***
Socialinės apsaugos vertinimas	0.09	0.166*	0.082
Viešųjų paslaugų vertinimas	-0.288***	0.120	0.128
Mokesčių naudos suvokimas	-0.104	-0.015	0.096
Mokesčių sistemos teisingumas	-0.196**	-0.012	0.051
Mokestinė moralė	-0.052	0.073	0.072
Mokesčių našta per didelė (atvirkštinis)	-0.139*	-0.024	0.040

Pastaba: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$. Aukštesnė reikšmė reiškia mažesnę suvokiamą naštą.

Analizė parodė, kad tarp sociodemografinių veiksnių, stipriausią nustatytą ryšį su subjektyvia gerove turi pajamos ($\rho = 0,276$, $p < 0,001$). Nors ryšys vertintinas kaip silpnas, rezultatai leidžia teigti, kad didesnes pajamas gaunantys respondentai linkę palankiau vertinti savo subjektyvią gerovę. Šis rezultatas dera su teorinėje darbo dalyje aptartomis prielaidomis, jog finansiniai ištekliai ir ekonominis saugumas yra svarbūs gerovės komponentai.

Silpnas, statistiškai reikšmingas, teigiamas ryšys nustatytas ir tarp subjektyvios gerovės bei išsilavinimo ($\rho = 0,188$, $p < 0,01$), rodantis, kad aukštesnį išsilavinimą turintys respondentai yra linkę palankiau vertinti savo gerovę. Tikėtina, kad tai gali būti susiję su geresnėmis profesinėmis galimybėmis, didesniu pajamų potencialu bei didesniu socialiniu saugumu.

Taip pat nustatytas silpnas, statistiškai reikšmingas, neigiamas ryšys tarp subjektyvios gerovės ir amžiaus ($\rho = -0,228$, $p < 0,001$), kas rodo, kad didėjant respondentų amžiui, jų subjektyvios gerovės vertinimas Lietuvoje turi tendenciją mažėti. Šis rezultatas gali būti siejamas su skirtingais gyvenimo etapais, didesniais sveikatos, finansinio stabilumo ar socialinės apsaugos lūkesčiais vyresnio amžiaus grupėse.

Analizuojant kitus konstruktus, iš visų nagrinėtų sociodemografinių ryšių, stipriausias nustatytas tarp pajamų ir finansinės padėties vertinimo ($\rho = 0,484$, $p < 0,001$), kas yra logiškai pagrįsta, nes didesnės pajamos yra susijusios su palankesniu savo finansinės situacijos vertinimu. Vidutinio stiprumo teigiamas ryšys taip pat nustatytas tarp išsilavinimo ir finansinės padėties ($\rho = 0,270$, $p < 0,001$).

Įdomūs rezultatai gauti vertinant viešųjų paslaugų ir mokesčių sistemos suvokimą. Nustatytas silpnas, statistiškai reikšmingas, neigiamas ryšys tarp amžiaus ir viešųjų paslaugų vertinimo ($\rho = -0,288$, $p < 0,001$), taip pat tarp amžiaus ir mokesčių sistemos teisingumo vertinimo ($\rho = -0,196$, $p < 0,01$). Tai rodo, kad vyresnio amžiaus respondentai linkę kritiškiau vertinti ir viešųjų paslaugų kokybę, ir mokesčių sistemos teisingumą.

Tuo tarpu dauguma sociodemografinių veiksnių neparodė reikšmingų ryšių su socialinės apsaugos vertinimu, mokesčių naudos suvokimu bei mokestine morale, išskyrus silpną, statistiškai reikšmingą, teigiamą ryšį tarp išsilavinimo ir socialinės apsaugos vertinimo ($\rho = 0,166$; $p < 0,05$), todėl galima daryti prielaidą, kad šių konstrukto vertinimas labiau susijęs su individualiais požiūriais, vertybinėmis nuostatomis ar kitais netirtais veiksniais, nei su sociodemografinėmis charakteristikomis.

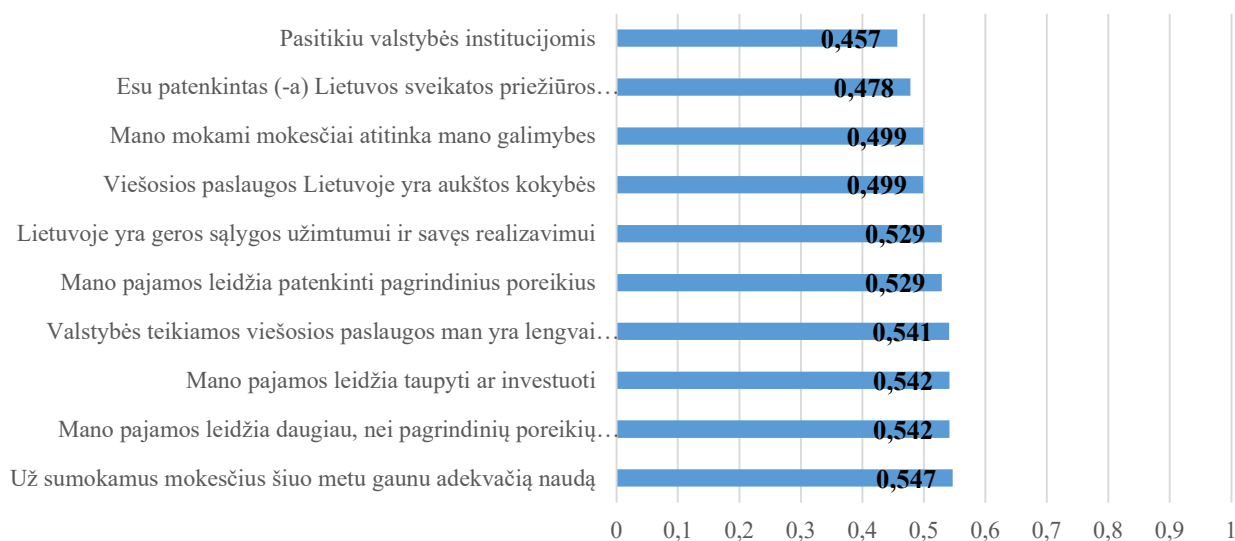
Detali konkrečių veiksnių analizė. Siekiant detaliau identifikuoti konkrečius aspektus, stipriausiai susijusius su respondentų subjektyvia gerove, papildomai buvo analizuoti atskirų klausimyno teiginių

ryšiai su subjektyvios gerovės indeksu. Tokia analizė leidžia tiksliau įvertinti, kurie konkretūs respondentų vertinimai ir patirtys yra susiję su jų gerovės suvokimu, neapsiribojant tik apibendrintais konstruktais. 22 lentelėje pateikiami dešimt teiginių, pasižyminčių stipriausia koreliacija su subjektyvia gerove.

22 lentelė. Stipriausiai su subjektyvia gerove koreliuojantys teiginiai (sudaryta autorės, pagal tyrimo duomenis, 2026)

Vieta	Teiginys	ρ	p
1	Už sumokamus mokesčius šiuo metu gaunu adekvačią naudą	0.547	<0.001
2	Mano pajamos leidžia daugiau, nei pagrindinių poreikių patenkinimas	0.542	<0.001
3	Mano pajamos leidžia taupyti ar investuoti	0.542	<0.001
4	Valstybės teikiamos viešosios paslaugos man yra lengvai prieinamos	0.541	<0.001
5	Mano pajamos leidžia patenkinti pagrindinius poreikius	0.529	<0.001
6	Lietuvoje yra geros sąlygos užimtumui ir savęs realizavimui	0.529	<0.001
7	Viešosios paslaugos Lietuvoje yra aukštos kokybės	0.499	<0.001
8	Mano mokami mokesčiai atitinka mano galimybes	0.499	<0.001
9	Esu patenkintas (-a) Lietuvos sveikatos priežiūros paslaugomis	0.478	<0.001
10	Pasitikiu valstybės institucijomis	0.457	<0.001

22 lentelės duomenys rodo, kad stipriausias ryšys su subjektyvia gerove nustatytas tarp teiginio „Už sumokamus mokesčius šiuo metu gaunu adekvačią naudą“ ir subjektyvios gerovės ($\rho = 0,547$; $p < 0,001$). Šis rezultatas leidžia teigti, kad respondentų gerovės vertinimas reikšmingai susijęs su suvokiama mokesčių grąža – kuo labiau respondantai jaučia, kad už sumokėtus mokesčius gauna realią ir adekvačią naudą, tuo aukščiau vertina savo bendrą gerovę. Tai ypač svarbus rezultatas projekto tematikos kontekste, nes patvirtina teorinę prielaidą, kad mokesčių mokėtojų gerovė priklauso ne vien nuo sumokamų mokesčių dydžio, bet ir nuo suvokiamos viešosios grąžos.

21 pav. Stipriausiai su subjektyvia gerove koreliuojantys klausimyno teiginiai, ρ (sudaryta autorės, pagal tyrimo rezultatus, 2026)

21 paveikslas vizualiai leidžia palyginti stipriausiai su subjektyvia gerove susijusius klausimyno teiginius ir aiškiau atskleidžia bendrą jų pasiskirstymo tendenciją. Matyti, kad iš stipriausiai su subjektyvia gerove susijusių aspektų išsiskiria finansinio saugumo, viešųjų paslaugų kokybės, institucinio pasitikėjimo bei suvokiamos mokesčių gražos veiksniai.

Tarp stipriausiai su gerove susijusių teiginių ryškiai dominuoja finansiniai aspektai. Vidutinio stiprumo teigiami ryšiai nustatyti tarp subjektyvios gerovės ir teiginių, susijusių su pajamų pakankamumu pagrindiniams poreikiams tenkinti ($\rho = 0,529$; $p < 0,001$), galimybe gyventi daugiau nei tik patenkinant bazinius poreikius ($\rho = 0,542$; $p < 0,001$) bei galimybe taupyti ar investuoti ($\rho = 0,542$; $p < 0,001$). Tai leidžia teigti, kad finansinis saugumas ir ekonominis savarankiškumas yra vieni svarbiausių subjektyvios gerovės komponentų. Rezultatai atitinka teorinėje darbo dalyje aptartą požiūrį, kad materialinių poreikių užtikrinimas sukuria pagrindą gerovei.

Reikšmingą vietą užima ir viešųjų paslaugų vertinimas. Stiprūs teigiami ryšiai nustatyti tarp subjektyvios gerovės ir teiginių apie viešųjų paslaugų prieinamumą ($\rho = 0,541$; $p < 0,001$), jų kokybę ($\rho = 0,499$; $p < 0,001$) bei pasitenkinimą Lietuvos sveikatos priežiūros paslaugomis ($\rho = 0,478$; $p < 0,001$). Tai rodo, kad respondentų gerovės suvokimas glaudžiai siejasi ne tik su jų asmenine finansine padėtimi, bet ir su valstybės teikiamų paslaugų efektyvumu bei prieinamumu.

Taip pat reikšmingas ryšys nustatytas tarp subjektyvios gerovės ir teiginio „Lietuvoje yra geros sąlygos užimtumui ir savęs realizavimui“ ($\rho = 0,529$; $p < 0,001$), leidžiantis teigti, kad respondentams yra svarbu save realizuoti, kad jaustų gerovę.

Tarp stipriausiai koreliuojančių teiginių taip pat patenka ir teiginys „Mano mokami mokesčiai atitinka mano galimybes“ ($\rho = 0,499$; $p < 0,001$), rodantis, kad subjektyvi gerovė susijusi ir su mokestinės naštos proporcingumo suvokimu. Tai leidžia manyti, kad svarbus ne tik pats mokesčių dydis, bet ir subjektyvus jų teisingumo vertinimas.

Tarp stipriausių ryšių taip pat išsiskiria pasitikėjimas valstybės institucijomis ($\rho = 0,457$; $p < 0,001$). Šis rezultatas rodo, kad respondentų gerovės suvokimas siejasi ne tik su materialiniais ar paslaugų aspektais, bet ir su valstybės institucinės aplinkos vertinimu.

Detali atskirų klausimyno teiginių analizė patvirtina bendros koreliacinės analizės rezultatus: respondentų subjektyvi gerovė stipriausiai susijusi su finansiniu saugumu, suvokiama mokesčių graža, viešųjų paslaugų kokybe bei pasitikėjimu valstybės institucijomis. Tai leidžia daryti išvadą, kad mokesčių mokėtojų gerovė yra kompleksinis reiškiny, kurį formuoja ne tik individuali ekonominė situacija, bet ir institucinis kontekstas bei subjektyvaus valstybės veikimo vertinimas.

Daugialypė regresinė analizė. Siekiant nustatyti, kurie tirti veiksniai yra susiję su mokesčių mokėtojų subjektyvia gerove, papildomai buvo atlikta daugialypė tiesinė regresinė analizė. Priklausomu kintamuoju pasirinktas subjektyvios gerovės indeksas, o nepriklausomais kintamaisiais: finansinė padėtis, mokesčių naštos suvokimas, mokesčių atitikimo galimybės vertinimas, socialinės apsaugos vertinimas, viešųjų paslaugų vertinimas, mokesčių naudos suvokimas, mokesčių sistemos teisingumo ir aiškumo vertinimas, mokestinė moralė, šešėlinės ekonomikos suvokimas bei pasitikėjimas valstybės institucijomis. Nors subjektyvios gerovės indeksas sudarytas remiantis ordinalinio pobūdžio klausimais, šiame tyrime jis analizuojamas kaip kompozitinis indeksas. Remiantis socialinių mokslų kiekybinių tyrimų praktika, tokiam indeksui analizuoti pasirinkti daugialypė tiesinė regresinė analizė (Pukėnas, 2009; Bekešienė, 2015).

Prieš atliekant regresinę analizę buvo įvertintos pagrindinės modelio prielaidos. Multikolinearumo analizė parodė, kad nepriklausomų kintamųjų tarpusavio priklausomybė neviršija kritinių ribų (VIF = 1,129-2,479), todėl reikšmingo multikolinearumo nenustatyta. Durbin-Watson statistika siekė 1,804, todėl galima teigti, kad reikšmingų liekanų autokoreliacijos požymių nenustatyta. Rezidualų histograma, normalios tikimybės (P-P) grafikas ir sklaidos diagrama parodė, kad modelio prielaidos iš esmės tenkinamos (Bekešienė, 2015). Regresijos modelis buvo statistiškai reikšmingas ($F(10,213) = 28,864$; $p < 0,001$), o modelio paaiškinamoji galia laikytina pakankama ($R^2=0,575$, koreguotas $R^2=0,555$). Vadinasi, į modelį įtraukti veiksniai paaiškina apie 55,5 proc. subjektyvios gerovės variacijos. Regresinės analizės rezultatai pateikiami 23 lentelėje.

23 lentelė. Daugialypės regresinės analizės rezultatai (sudaryta autorės, pagal tyrimo duomenis, 2026)

Prediktorius	B	SE	β	t	p	VIF
Konstanta	0.376	0.154	–	2.446	0.015	–
Finansinė padėtis	0.203	0.030	0.376	6.821	<0.001	1.521
Mokesčių našta per didelė (atvirkštinis)	0.032	0.022	0.069	1.461	0.145	1.129
Mano mokami mokesčiai atitinka mano galimybes	0.035	0.029	0.071	1.225	0.222	1.694
Socialinės apsaugos vertinimas	-0.006	0.033	-0.009	-0.174	0.862	1.405
Viešųjų paslaugų vertinimas	0.192	0.040	0.303	4.846	<0.001	1.956
Mokesčių naudos suvokimas	0.061	0.039	0.110	1.558	0.121	2.479
Mokesčių sistemos teisingumas ir aiškumas	-0.030	0.042	-0.047	-0.713	0.477	2.202
Mokestinė moralė	0.108	0.039	0.175	2.770	0.006	1.998
Šešėlinės ekonomikos suvokimas	-0.049	0.037	-0.077	-1.303	0.194	1.764
Pasitikėjimas valstybės institucijomis	0.042	0.027	0.091	1.545	0.124	1.735

Regresinės analizės rezultatai parodė, kad trys veiksniai statistiškai reikšmingai susiję su subjektyvia gerove, kontroliuojant kitų kintamųjų poveikį. Stipriausia, statistiškai reikšminga, sąsaja nustatyta finansinei padėčiai ($\beta = 0,376$, $p < 0,001$), rodanti, kad geresnė respondentų finansinė situacija gali būti laikomas stipriausiai su subjektyvia gerove susijusiu veiksniu šiame modelyje. Šis rezultatas atitinka teorinėje darbo dalyje aptartą prielaidą, kad materialinis saugumas yra svarbus gerovės komponentas. Taip pat statistiškai reikšminga sąsaja nustatyta tarp subjektyvios gerovės ir viešųjų paslaugų vertinimo ($\beta = 0,303$, $p < 0,001$). Tai leidžia teigti, kad respondentai, geriau vertinantys valstybės teikiamų viešųjų paslaugų kokybę ir prieinamumą, yra linkę geriau vertinti ir savo bendrą gerovę. Šis rezultatas leidžia daryti prielaidą, kad mokesčių mokėtojų subjektyvi gerovė siejasi ne tik su asmeninėmis pajamomis, bet ir su valstybės teikiamų viešųjų paslaugų kokybės vertinimu. Trečias, statistiškai reikšmingai su subjektyvia gerove susijęs, veiksnys – mokestinė moralė ($\beta = 0,175$, $p = 0,006$). Tai rodo, kad stipresnės mokestinės atsakomybės ir pilietinės pareigos nuostatos taip pat susijusios su aukštesniu subjektyvios gerovės vertinimu.

Tuo tarpu mokesčių naštos suvokimas, mokesčių atitikimo galimybės vertinimas, socialinės apsaugos vertinimas, mokesčių naudos suvokimas, mokesčių sistemos teisingumo vertinimas, šešėlinės ekonomikos suvokimas bei pasitikėjimas valstybės institucijomis neparodė statistiškai reikšmingų nepriklausomų sąsajų su subjektyvia gerove ($p > 0,05$). Šis rezultatas rodo, kad nors koreliacinėje analizėje dalis šių veiksnių buvo susiję su subjektyvia gerove, jų savarankiškas ryšys,

kontroliuojant kitų veiksnių įtaką, nebuvo statistiškai reikšmingas. Galima daryti prielaidą, kad šiame tyrime svarbiausi su mokesčių mokėtojų gerove susiję veiksniai yra finansinė padėtis, viešųjų paslaugų kokybės vertinimas bei mokestinė moralė. Gauti rezultatai iš esmės atitinka teorinėje darbo dalyje suformuluotas prielaidas, kad mokesčių mokėtojų gerovė yra kompleksinis reiškinys, susijęs ir su ekonominiais, ir su instituciniais bei psichologiniais veiksniais.

Apibendrinant empirinio tyrimo rezultatus, galima teigti, kad mokesčių mokėtojų subjektyvi gerovė yra kompleksinis reiškinys, susijęs ir su ekonominiais, ir su instituciniais bei psichologiniais veiksniais. Tyrimo rezultatai parodė, kad respondentų gerovės vertinimas reikšmingai siejasi su jų finansine padėtimi, viešųjų paslaugų kokybės ir prieinamumo vertinimu, mokesčių sistemos teisingumo suvokimu, pasitikėjimu valstybės institucijomis bei mokestine morale. Respondentai svarbiausiais gerovės veiksniais dažniausiai įvardijo sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą, finansinį saugumą, pajamų stabilumą bei socialines garantijas, o subjektyvios gerovės kontekste ypač išryškėjo skaidrios valstybės institucijų veiklos, efektyvaus mokesčių panaudojimo ir suvokiamos grąžos už sumokamus mokesčius reikšmė.

Koreliacinė analizė parodė, kad stipriausi ryšiai su subjektyvia gerove nustatyti viešųjų paslaugų vertinimo, finansinės padėties bei mokesčių naudos suvokimo srityse. Papildoma regresinė analizė leido identifikuoti veiksnius, išlaikančius reikšmingą savarankišką sąsają su subjektyvia gerove, kontroliuojant kitų kintamųjų poveikį. Nustatyta, kad stipriausiai su respondentų gerove yra susijusi finansinė padėtis, viešųjų paslaugų vertinimas ir mokestinė moralė. Tai leidžia daryti prielaidą, kad mokesčių mokėtojo gerovė priklauso ne tik nuo objektyvios ekonominės situacijos, bet ir nuo valstybės teikiamų paslaugų kokybės bei asmens vertybinio santykio su mokesčių sistema.

Gauti rezultatai iš esmės patvirtina teorinėje darbo dalyje suformuotas prielaidas, kad mokesčių mokėtojų gerovė negali būti vertinama vien tik per finansinę perspektyvą. Reikšmingą vaidmenį čia atlieka ir institucinė aplinka, pasitikėjimas valstybės veikimu bei suvokiamas mokesčių sistemos teisingumas.

Trečiame darbo skyriuje pristatyta empirinio tyrimo metodika, atlikta Lietuvos mokesčių mokėtojų gerovės esamos situacijos analizė bei pateikti kiekybinio tyrimo rezultatai, leidžiantys įvertinti mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksnius. Tyrimo metodika suformuota remiantis teorinėje darbo dalyje identifikuotais ekonominiais, instituciniais ir psichologiniais gerovės veiksniais. Empiriniam tyrimui pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas – anketinė apklausa, kurios duomenys analizuoti taikant aprašomąją statistiką, vidinio suderinamumo analizę, Spearman koreliacinę analizę bei daugialypę regresinę analizę. Sukurtų skalių patikimumo analizė parodė, kad dauguma tyrime naudotų kompozitinių skalių pasižymi priimtiniu arba geru vidiniu suderinamumu, todėl gali būti laikomos tinkamomis tolesnei statistinei analizei.

Atlikta Lietuvos mokesčių mokėtojų gerovės esamos situacijos analizė atskleidė, kad šalies ekonominis augimas savaimė negarantuoja proporcingo gyventojų gerovės didėjimo. Nors Lietuvoje stebimas nuoseklus darbo užmokesčio augimas ir santykinai aukštas užimtumo lygis, reikšmingi pajamų nelygybės, socialinės apsaugos efektyvumo bei pasitikėjimo institucijomis iššūkiai išlieka aktualūs. Antrinių duomenų analizė parodė, kad mokesčių mokėtojų gerovę lemia ne vien objektyvūs ekonominiai rodikliai, bet ir viešųjų paslaugų kokybė, socialinės apsaugos sistemos veiksmingumas, mokesčių sistemos legitimumas bei subjektyvius valstybės teikiamos grąžos vertinimas.

Empirinio tyrimo rezultatai patvirtino, kad mokesčių mokėtojų subjektyvi gerovė yra kompleksinis reiškiny, susijęs su skirtingų veiksnių visuma. Koreliacinė analizė parodė, kad stipriausi ryšiai nustatyti tarp subjektyvios gerovės ir viešųjų paslaugų vertinimo, finansinės padėties, mokesčių naudos suvokimo, mokesčių sistemos teisingumo bei pasitikėjimo valstybės institucijomis. Detalesnė atskirų klausimyno teiginių analizė atskleidė, kad didžiausią reikšmę respondentų gerovės suvokimui turi suvokiama nauda už sumokamus mokesčius, pajamų pakankamumas, galimybė užsitikrinti finansinį saugumą bei viešųjų paslaugų prieinamumas ir kokybę. Tai rodo, kad mokesčių mokėtojų gerovės vertinimas glaudžiai siejasi ir su individualia ekonomine situacija, ir su institucine aplinka ir subjektyviu valstybės veiklos vertinimu.

Papildomai atlikta daugialypė regresinė analizė leido identifikuoti veiksnius, kurie su subjektyvia gerove yra susiję nepriklausomai, nuo kitų modelyje įtrauktų kintamųjų. Nustatyta, kad stipriausiai su gerove siejasi respondentų finansinė padėtis, viešųjų paslaugų vertinimas bei mokesstinė moralė. Tai leidžia daryti prielaidą, kad mokesčių mokėtojų gerovė formuojama ne tik materialinių išteklių, bet ir valstybės institucijų veiklos vertinimo bei vertybinių nuostatų kontekste. Gauti rezultatai iš esmės patvirtina teorinėje darbo dalyje suformuotas prielaidas ir sudaro pagrindą tolesnėms darbo išvadoms bei praktinėms rekomendacijoms.

Išvados

1. Konceptualiai pagrindus mokesčių mokėtojų gerovę lemiančius veiksnius viešųjų finansų sistemos kontekste, nustatyta, kad mokesčių mokėtojų gerovė yra kompleksinis ir daugialypis reiškinys, kurio negalima aiškinti vien tik per materialinę gerovę ar mokestinę naštą. Nors mokslinėje literatūroje mokesčių mokėtojų gerovės sąvoka nėra plačiai įtvirtinta kaip savarankiška kategorija, atlikta teorinė analizė leidžia ją pagrįstai traktuoti kaip reikšmingą viešojo administravimo ir viešųjų finansų sistemos rezultata. Gerovės valstybės teorija atskleidžia, kad mokesčių sistema nėra vien fiskalinių pajamų surinkimo mechanizmas – ji atlieka perskirstymo, socialinio saugumo užtikrinimo, viešųjų paslaugų finansavimo bei socialinio stabilumo palaikymo funkcijas. Todėl mokesčių mokėtojų gerovė turi būti vertinama ne tik per jų finansinę padėtį ar mokamų mokesčių dydį, bet ir per tai, kokią naudą jie gauna iš valstybės, kaip vertina mokesčių sistemos teisingumą, viešųjų paslaugų kokybę bei savo santykį su institucine aplinka. Teorinė analizė parodė, kad mokesčių mokėtojų gerovę formuoja trys, tarpusavyje susijusios, veiksnų grupės: ekonominiai, instituciniai ir psichologiniai / elgsenos veiksniai. Ekonominiai veiksniai apima disponuojamas pajamas, pajamų stabilumą, finansinį saugumą, mokestinę naštą bei socialinio perskirstymo poveikį. Instituciniai veiksniai siejasi su viešųjų paslaugų prieinamumu ir kokybe, socialinės apsaugos sistemos veiksmingumu, mokesčių administravimo aiškumu, administracinės naštos lygiu ir valstybės veiklos efektyvumu. Psichologiniai bei elgsenos veiksniai apima pasitikėjimą valstybės institucijomis, mokesčių sistemos teisingumo suvokimą, mokestinę moralę, suvokiamą naudą už sumokamus mokesčius bei bendrą pilietinį santykį su mokesčių sistema. Tai leidžia daryti išvadą, kad mokesčių mokėtojų gerovė yra ne tik objektyvių socioekonominių sąlygų, bet ir subjektyvaus valstybės veikimo vertinimo rezultatas. Svarbu pabrėžti, kad teorinė analizė atskleidė esminę įtampą tarp fiskalinės valstybės logikos ir individualaus mokesčių mokėtojo perspektyvos. Valstybės požiūriu mokesčiai yra būtina viešojo sektoriaus funkcionavimo sąlyga, tačiau individualiu lygmeniu jie gali būti suvokiami kaip finansinis apribojimas ar net socialinio neteisingumo šaltinis, jei nėra aiškiai matomos grąžos. Todėl galima teigti, kad tvari mokesčių sistema turi būti orientuota ne vien į pajamų surinkimą, bet ir į tokios institucinės aplinkos kūrimą, kurioje mokesčių mokėtojas jaustųsi ne tik kaip mokestinės prievolės vykdytojas, bet ir kaip viešosios vertės gavėjas.
2. Apžvelgus mokesčių sistemos teisinį reguliavimą bei antrinius statistinius duomenis nustatyta, kad Lietuvoje egzistuoja mokesčių mokėtojų gerovei reikšmingos teisinės, institucinės ir ekonominės prielaidos, tačiau mokesčių mokėtojų gerovė nėra aiškiai įtvirtinta kaip savarankiškas mokesčių politikos tikslas, todėl šios srities formavimas išlieka fragmentiškas. Europos Sąjungos teisinės aplinkos analizė parodė, kad nors ES ir neturi tiesioginės kompetencijos nacionalinių tiesioginių mokesčių formavime, jos teisės principai – proporcingumas, nediskriminavimas, teisinis aiškumas, skaidrumas, administracinis bendradarbiavimas ir sąžiningos konkurencijos užtikrinimas – netiesiogiai formuoja mokesčių mokėtojų gerovei palankią reguliacinę aplinką. Šie principai sudaro sąlygas kurti stabilesnę, labiau prognozuojamą ir teisingesnę mokestinę sistemą, tačiau savaime neužtikrina individualios mokesčių mokėtojų gerovės. Lietuvos teisinės sistemos analizė atskleidė, kad mokesčių mokėtojų gerovei svarbūs principai yra įtvirtinti fragmentiškai – per mokesčių administravimo, socialinio teisingumo, gero viešojo administravimo, administracinės naštos mažinimo bei valstybės strateginio planavimo nuostatas. Tačiau nė viename pagrindiniame teisės akte mokesčių mokėtojų gerovė nėra aiškiai įvardijama kaip savarankiška mokesčių politikos kryptis ar vertinimo kriterijus. Tai leidžia daryti išvadą, kad

valstybės mokesčių politika vis dar daugiausiai orientuota į fiskalinį efektyvumą ir biudžeto stabilumą, o ne į sistemingą mokesčių mokėtojo padėties vertinimą. Tokia situacija sudaro prielaidas atotrūkiui tarp deklaruojamų socialinio teisingumo principų ir individualių mokesčių mokėtojų patirčių. Antrinių statistinių duomenų analizė papildomai parodė, kad ekonomikos augimas ir fiskaliniai rodikliai savaime negarantuoja proporcingo mokesčių gerovės augimo. Nors Lietuvoje stebimas BVP augimas, darbo užmokesčio didėjimas ir augančios mokesčių pajamos, tuo pat metu išlieka reikšmingi iššūkiai susiję su pajamų nelygybe, socialinės apsaugos efektyvumu, viešųjų paslaugų kokybe bei pasitikėjimu valstybės institucijomis. Tai leidžia teigti, kad mokesčių mokėtojų gerovė priklauso ne vien nuo makroekonominių rezultatų, bet ir nuo to, kaip efektyviai valstybė transformuoja fiskalinius išteklius į piliečiams matomą ir patiriamą naudą. Todėl galima daryti išvadą, kad Lietuvoje egzistuoja institucinės mokesčių mokėtojų gerovės prielaidos, tačiau trūksta aiškesnio strateginio orientavimo į mokesčių mokėtoją, kaip viešosios politikos rezultatų gavėją.

3. Empiriškai ištyrus veiksnius, susijusius su mokesčių mokėtojų gerove Lietuvoje, nustatyta, kad mokesčių mokėtojų gerovė labiausiai siejasi ne tik su asmenine finansine padėtimi, bet ir su valstybės teikiamų viešųjų paslaugų vertinimu, suvokiama mokesčių grąža bei instituciniu pasitikėjimu. Kiekybinio tyrimo rezultatai parodė, kad respondentų gerovės suvokimas yra reikšmingai susijęs su finansiniais, instituciniais ir psichologiniais veiksniais, o tai iš esmės patvirtina teorinėje darbo dalyje suformuotą konceptualų modelį. Aprašomoji statistika atskleidė, kad respondentai gana palankiai vertina savo finansinę situaciją ir mokestinę moralę, tačiau kritiškiau vertina mokesčių sistemos teisingumą, socialinės apsaugos sistemą bei gaunamą naudą už sumokamus mokesčius. Tai rodo, kad mokesčių mokėtojai iš esmės pripažįsta mokestinių prievolių svarbą, tačiau ne visuomet jaučia adekvačią grąžą. Koreliacinė analizė parodė, kad stipriausi ryšiai su gerove nustatyti tarp viešųjų paslaugų vertinimo, finansinės padėties, mokesčių naudos suvokimo, mokesčių sistemos teisingumo, pasitikėjimo institucijomis ir mokestinės moralės. Ypač reikšminga tai, kad tarp stipriausiai su gerove susijusių klausimų teiginių pirmąją vietą užėmė teiginys apie adekvačią naudą už sumokamus mokesčius. Tai leidžia teigti, kad mokesčių mokėtojų gerovės klausimu itin svarbi tampa fiskalinių mainų logika – mokesčių mokėtojams svarbu ne tik tai, kiek jie sumoka, bet ir kiek aiškiai jaučia gaunamą naudą. Šis rezultatas yra ypač reikšmingas viešojo administravimo požiūriu, nes parodo, kad piliečių santykis su mokesčių sistema grindžiamas ne vien ekonomiais skaičiavimais, bet ir pasitikėjimu valstybės veikla. Daugialypė regresinė analizė leido išskirti veiksnius, kurie išlaiko statistiškai reikšmingą ryšį su gerove, kontroliuojant kitų veiksnių poveikį. Nustatyta, kad stipriausiai su gerove yra susijusi finansinė padėtis, viešųjų paslaugų vertinimas ir mokestinė moralė. Tai leidžia daryti išvadą, kad mokesčių mokėtojų gerovė Lietuvoje pirmiausia remiasi trimis esminiais pagrindais: ekonominiu saugumu, kokybiškų viešųjų paslaugų prieinamumu ir pasitikėjimu grįstu vertybiniu santykiu su mokesčių sistema. Empiriniai rezultatai taip pat parodė, kad vien mokestinės naštos suvokimas ar net mokesčių sistemos teisingumo vertinimas savaime nėra pakankami gerovės skirtumų paaiškinimui, kai kartu vertinami kiti veiksniai. Tai leidžia teigti, kad mokesčių mokėtojų gerovė yra ne vien fiskalinis, bet kompleksinis socialinis ir institucinės veiklos kokybės lemiamas reiškinys. Todėl siekiant stiprinti mokesčių mokėtojų gerovę Lietuvoje, nepakanka orientuotis vien į mokesčių tarifų ar lengvatų koregavimą – būtina stiprinti viešųjų paslaugų kokybę, didinti valstybės institucijų veiklos skaidrumą ir kurti aiškesnį ryšį tarp mokesčių mokėjimo ir piliečių patiriamos naudos.

Rekomendacijos

Lietuvos Respublikos Finansų ministerijai rekomenduojama:

1. Didinti mokesčių sistemos skaidrumą, sukuriant aiškias ir visuomenei suprantamas komunikacijos priemones apie surinktų mokesčių panaudojimą. Tyrimo rezultatai parodė, kad vienas stipriausių su gerove susijusių veiksnių yra suvokiama nauda už sumokamus mokesčius. Todėl Finansų ministerijai siūloma reguliariai ir aiškia forma viešinti informaciją apie tai, kokioms viešosioms sritims paskirstomos mokesčių pajamos, pavyzdžiui, naudojant vizualias metines ataskaitas, interaktyvius viešųjų finansų pristatymus ar gyventojams skirtas komunikacines kampanijas. Tai galėtų stiprinti mokesčių mokėtojų suvokiamą mokesčių grąžą bei pasitikėjimą mokesčių sistema.
2. Vertinant mokesčių politikos pokyčius, sistemingai įtraukti mokesčių mokėtojų gerovės perspektyvą. Kadangi tyrimas parodė, kad mokesčių mokėtojų gerovė susijusi ne tik su mokesčių našta, bet ir su viešųjų paslaugų kokybės bei teisingumo vertinimu, Finansų ministerijai siūloma, planuojant mokesčių reformas, vertinti ne vien fiskalinį poveikį, bet ir galimą poveikį mokesčių mokėtojų finansiniam saugumui, suvokiamam teisingumui bei pasitikėjimui sistema.

Valstybinei mokesčių inspekcijai (VMI) rekomenduojama:

1. Stiprinti konsultacinę ir edukacinę VMI funkciją, orientuojantis į mokesčių mokėtojų supratimo ir mokestinio sąmoningumo didinimą. Tyrimo rezultatai parodė, kad mokestinė moralė yra vienas iš statistiškai reikšmingų gerovės veiksnių. Atsižvelgiant į tai, VMI siūloma plėtoti aiškias, gyventojams suprantamas konsultavimo priemones, informacines kampanijas bei skaitmeninius paaiškinimus apie mokesčių paskirtį, mokestines teises ir pareigas. Tai galėtų stiprinti savanorišką mokestinių prievolių vykdymą bei pozityvesnį santykį su mokesčių sistema.
2. Toliau paprastinti mokesčių administravimo procesus, ypatingą dėmesį skiriant individualiai dirbantiems asmenims ir savarankiškai veiklą vykdančioms mokesčių mokėtojoms. Kadangi teorinėje darbo dalyje reikšmingu mokesčių mokėtojų gerovės veiksnium buvo identifikuoti administracinė našta, VMI siūloma tęsti deklaravimo, konsultavimo ir mokestinių procedūrų paprastinimą, mažinant sistemos sudėtingumą. Aiškesnės ir paprastesnės mokesčių administravimo procedūros galėtų sumažinti mokesčių mokėtojų patiriamą administracinę naštą, klaidų tikimybę bei nepasitenkinimą sistema.

Viešojo sektoriaus institucijoms rekomenduojama:

1. Prioritetą teikti viešųjų paslaugų kokybės ir prieinamumo gerinimui, ypač sveikatos priežiūros srityje. Tyrimo rezultatai parodė, kad viešųjų paslaugų vertinimas yra vienas stipriausių subjektyvią gerovę lemiančių veiksnių, o sveikatos priežiūros prieinamumas buvo dažniausiai respondentų įvardijamas, kaip stipriausias objektyvios gerovės veiksnys. Todėl viešojo sektoriaus institucijoms siūloma gerinti viešųjų paslaugų kokybę, prieinamumą ir paslaugų vartotojų patirtį, nes tai gali tiesiogiai prisidėti prie didesnės mokesčių mokėtojų gerovės.

Literatūros sąrašas

1. Abuselidze, G. (2020). Optimality of tax policy on the basis of comparative analysis of income taxation. *European Journal of Sustainable Development*, 9(1), 272-293.
2. Aidukaitė, J., Bogdanova, N., & Guogis, A. (2012). *Gerovės valstybės kūrimas Lietuvoje: mitas ar realybė?*. Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
3. Alm, J. (2019). What motivates tax compliance?. *Journal of economic surveys*, 33(2), 353-388.
4. Alves, J., & Afonso, A. (2019). Tax structure for consumption and income inequality: an empirical assessment. *SERIEs*, 10(3), 337-364.
5. Balasoiu, N., Chifu, I., & Oancea, M. (2023). Impact of direct taxation on economic growth: Empirical evidence based on panel data regression analysis at the level of EU countries. *Sustainability*, 15(9), 7146.
6. Balvočiūtė, R. (2019). Ar socialinės išmokos mažina gyventojų skurdą? Poveikio lyginamoji analizė senosiose ir Rytų Europos šalyse. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 18, 23-45.
7. Bartkus, A. (2017). The impact of taxes on the consumption to income ratio. *Ekonomika*, 96(2), 7-27.
8. Bekešienė, S. (2015). Duomenų analizės SPSS pagrindai. Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija.
9. Bitinas, B., Rupšienė, L., & Žydžiūnaitė, V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija : vadovėlis vadybos ir administravimo studentams. D. 2. S. Jokužio leidykla-spaustuvė.*
10. Blasco, J., Guillaud, E., & Zemmour, M. (2023). The inequality impact of consumption taxes: An international comparison. *Journal of Public Economics*, 222, 104897.
11. Burneika, D. (2019). Ekonominės gerovės regioniniai pokyčiai ir jų įtaka miestų sistemos transformacijai Lietuvoje. *Netolygaus regioninio vystymosi problema Lietuvoje: Socio-ekonominiai gerovės aspektai*, 39-52.
12. Caminada, K., Goudswaard, K., & Wang, C. (2012). Disentangling income inequality and the redistributive effect of taxes and transfers in 20 LIS countries over time.
13. Carneiro, F. M., Turnovsky, S. J., & Tourinho, O. A. F. (2022). Economic growth and inequality tradeoffs under progressive taxation. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 143, 104513.
14. Celestin, M. (2019). THE EFFECT OF PROGRESSIVE VS. FLAT TAX SYSTEMS ON ECONOMIC INEQUALITY AND WEALTH DISTRIBUTION.
15. Cheung, F., & Lucas, R. E. (2016). Income inequality is associated with stronger social comparison effects: The effect of relative income on life satisfaction. *Journal of personality and social psychology*, 110(2), 332.,
16. Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). John Wiley & Sons.
17. Congdon, W. J., Kling, J. R., & Mullainathan, S. (2011). *Policy and choice: Public finance through the lens of behavioral economics*. Bloomsbury Publishing USA.

18. Česnauskė, J., & Miceikienė, A. (2020). 4-OSIOS PRAMONĖS REVOLIUCIJOS IŠŠŪKIAI MOKESČIŲ SISTEMAI IR PERTVARKOS KRYPTYS. *Management Theory & Studies for Rural Business & Infrastructure Development*, 42(3).
19. Dasci Sonmez, E., & Cemaloglu, N. (2021). The Effect of Education as a Component of Human Capital on Economic Growth: A Panel VAR Analysis. *Eurasian Journal of Educational Research*, 93, 135-164.
20. Daugirdas, V. (2019). Gerovės samprata ir jos matavimų problema. *Netolygaus regioninio vystymosi problema Lietuvoje: Socio-ekonominiai gerovės aspektai*, 9-17.
21. Dias, T., Iglesias, J. R., & Gonçalves, S. (2025). The Inequity of Consumption-Based Tax Systems. *arXiv preprint arXiv:2511.01823*.
22. Diliuvienė, L. (2022). *Pajamų nelygybę lemiančių veiksnių poveikio vertinimas ES šalių grupėse* (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas.).
23. Dromantienė, L. (2023). Moderniosios jaunimo politikos strategijos: nuo Gosta'os Espingo-Anderseno gerovės valstybės teorijos prie įgalinimo praktikos. *LOGOS-A Journal of Religion, Philosophy, Comparative Cultural Studies and Art*, (115), 56-66.
24. Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Polity Press.
25. Floyd, E., Hallsworth, M., List, J. A., Metcalfe, R. D., Rotaru, K., & Vlaev, I. (2022). What motivates people to pay their taxes? Evidence from four experiments on tax compliance. *SSRN Electronic Journal*, 1â, 71.
26. Fochmann, M., Hemmerich, K., & Kiesewetter, D. (2016). Intrinsic and extrinsic effects on behavioral tax biases in risky investment decisions. *Journal of Economic Psychology*, 56, 218-231.
27. Gabnytė-Baranauskė, V. (2025). *Spragos ir slenksčiai Lietuvos gyventojų pajamų apsaugos sistemoje* (Doctoral dissertation, Vilniaus universitetas.).
28. Giangregorio, L. (2024). Welfare type and income inequality: an income source decomposition including in-kind benefits and cash-transfers entitlement. *International Tax and Public Finance*, 31(2), 367-403.
29. Goudswaard, K., & Caminada, K. (2015). Social security contributions: Economic and public finance considerations. *International Social Security Review*, 68(4), 25-45.
30. Grikietytė-Čebatavičienė, J. (2022). *Finansinio saugumo ir jo poveikio pajamų nelygybei vertinimas ES šalyse* (Doctoral dissertation, Mykolo Romerio universitetas.).
31. Grimalda, G., Trannoy, A., Filgueira, F., & Moene, K. O. (2020). Egalitarian redistribution in the era of hyper-globalization. *Review of Social Economy*, 78(2), 151-184.
32. Greve, B. (2008). What is welfare?. *Central European Journal of Public Policy*, 2(01), 50-73. https://www.researchgate.net/profile/Bent-Greve/publication/26591601_What_is_Welfare/links/0f31753c4fa4faac80000000/What-is-Welfare.pdf
33. Guogis, A., & Svirbutaitė-Krutkienė, G. (2020). GEROVĖS VALSTYBĖS SAMPRATOS IR MATAVIMŲ PROBLEMOS. *Social Work. Experience & Methods/Socialinis Darbas: Patirtis ir Metodai*, 25(1).

34. Guogis, A., & Rakšnys, A. V. (2021). PREZIDENTO VAIDMUO GEROVĖS VALSTYBĖS KŪRIMO PROCESUOSE: LIETUVOS RESPUBLIKOS PREZIDENTO G. NAUSĖDOS ATVEJIS. *Bridges/Tiltai*, 86(1).
35. Hauptman, L., Žmuk, B., & Pavić, I. (2024). Tax compliance in Slovenia: An empirical assessment of tax knowledge and fairness perception. *Journal of risk and financial management*, 17(3), 89.
36. Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., De Neve, J. E., Aknin, L. B., & Wang, S. (2025). *World happiness report 2025*. Wellbeing Research Centre, University of Oxford.
37. Hemel, D. J. (2023). Redistributive Regulations and Deadweight Loss. *Journal of Benefit-Cost Analysis*, 14(3), 407-436.
38. Houwerzijl, M.S., Zekic, N., Bekker, S., & Evers, M. (2022). In-work poverty in the Netherlands. In M. S. Houwerzijl & Bekker (Eds.), *In-work poverty in Europe: Vulnerable and under-represented persons in a comparative perspective* (pp.193-239). Edward Elgar Publishing.
39. Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis* (2nd ed.). Harper & Row.
40. Yamamura, E. (2025). Impact of income position information on perceived tax burden and preference for redistribution: An online survey. *Canadian Journal of Economics/Revue canadienne d'économie*, 58(2), 609-641.
41. Jakunskienė, E. (2023). *Verslo socialinės atsakomybės poveikio valstybės ekonominei gerovei modelis* (Doctoral dissertation, Mykolo Romerio universitetas.).
42. Jurgelaitis, M. (2021). PENSIJŲ REFORMOS VERTINIMO METODIKA.
43. Kairys, A., Zamalijeva, O., Bagdonas, A., Eimontas, J., Pakalniškienė, V., & Sadauskaitė, R. (2021). Vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojų gerovė: rekomendacijos politikos formuotojams. *Psichologija*, 65, 64-79.
44. Kamarauskienė, I., & Kazakevičiūtė, E. (2024). Pajamų šaltinio ir mokesčių mokėtojo pilietybės įtaka mokestinės naštos dydžiui. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika.*, 30, 1-16.
45. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: edukologija ir kiti socialiniai mokslai: vadovėlis* (5-asis-asis patais. ir papild. leid. leid.). Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
46. Kazimieraitytė, M., & Skvarciany, V. (2019). Šešėlinę ekonomiką lemiančių veiksnių tyrimas. *Mokslas: Lietuvos Ateitis*, 11.
47. Kilmanaitė, G., Briliūtė, A., Prazdeckaitė, G., & Lakštutienė, A. (2019). VALSTYBĖS PAJAMŲ POLITIKA IR JOS TENDENCIJOS LIETUVOJE IR NORVEGIJOJE 2004–2016 METAIS. *VERSLO AKTUALIJOS BŪSIMŲJŲ SPECIALISTŲ POŽIŪRIU 2019*, 48.
48. Kimball, M. S., Reck, D., Zhang, F., Ohtake, F., & Tsutsui, Y. (2024). *Diminishing marginal utility revisited* (No. w32077). National Bureau of Economic Research.
49. Kirchler, E. (2007). *The economic psychology of tax behaviour*. Cambridge university press.
50. Kisieliauskas, J. (2013). GEROVĖ IR JĄ LEMIANTYS VEIKSNIAI: TEORINIS ASPEKTAS. *LIETUVOS AUKŠTŲJŲ MOKYKLŲ VADYBOS IR EKONOMIKOS JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ KONFERENCIJŲ DARBAI 2013/16*, 111.

51. Kogler, C., & Kirchler, E. (2019). Taxpayers' subjective concepts of taxes, tax evasion, and tax avoidance. In *Ethics and taxation* (pp. 191-205). Singapore: Springer Singapore.
52. KONCEVIČIENĖ, I., & Priovelis, M. (2012). Lietuvos mokesčių sistemos efektyvumo vertinimas. *Applied Economics: Systematic Research*, 6(2).
53. Laukytė, A. DIRBANČIŲ ASMENŲ SKURDO ANALIZĖ BALTIJOS ŠALYSE. *JAUNIMAS BESIKEIČIANČIOJE VISUOMENĖJE*, 332.
54. Lim, J. Y., & Moon, K. K. (2022). Political trust and support for a tax increase for social welfare: the role of perceived tax burden. *Sustainability*, 14(12), 7171.
55. Luttmer, E. F., & Singhal, M. (2014). Tax morale. *Journal of economic perspectives*, 28(4), 149-168.
56. Magida, N., Ncanywa, T., Sibanda, K., & Asaleye, A. J. (2025). Human capital development and public health expenditure: Assessing the long-term sustainability of economic development models. *Social Sciences*, 14(6), 351.
57. Mickūnaitė, S. (2023). Prezidento G. Nausėdos gerovės valstybės vizijos komunikacija. *Mokslinės minties šventė 2023: studentų mokslinių straipsnių rinkinys*.
58. Mikoliūnaitė, A. (2023). Savarankiškai dirbančių asmenų požiūris į mokesčių mokėjimą ir jo veiksnių vertinimas Lietuvoje. In *Lietuvos aukštųjų mokyklų vadybos ir ekonomikos jaunųjų mokslininkų konferencijų darbai* (No. 26, pp. 278-284).
59. Morkevičius, V., Telešienė, A., & Žvaliauskas, G. (2008). Kompiuterizuota kokybinių duomenų analizė su NVivo ir Text Analysis Suite: Pavyzdinis metodologinis mokomasis studijų paketas. *Projektas „Empirinių duomenų ir informacijos HSM tyrimams kaupimas ir valdymas: Lietuvos HSM duomenų archyvas (LiDA)*.
60. Morrison, P. S. (2019). Subjective and objective well-being. *Scienze Regionali*, 18(Speciale), 651-656.
61. Naudužienė, G., & Zuzevičiūtė, V. (2021). Emocinio intelekto ir psichologinės gerovės ryšys: ugdymo galimybės. *Šiuolaikinės visuomenės ugdymo veiksniai*, 6(1), 217-236.
62. Oliver, M. D., Baldwin, D. R., & Datta, S. (2018). Health to wellness: A review of wellness models and transitioning back to health. *The International Journal of Health, Wellness and Society*, 9(1), 41.
63. Oni, M. H. (2023). Progressive income taxation and consumption baskets of rich and poor. *Journal of Economic Dynamics and Control*, 157, 104758.
64. Papanikolaou, N. (2021). Tax progressivity of personal wages and income inequality. *Journal of Risk and Financial Management*, 14(2), 60.
65. Pauch, D. (2023). Tax knowledge and tax perception by students at the University of Szczecin. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, 47(1), 121-133.
66. Plepytė-Davidavičienė, G. (2020). Kaip matuojama laimė?. *Filosofija. Sociologija*, 31(2), 107-116.
67. Pocius, A. (2019). Regionų darbo rinkos ir socialinės raidos skirtumai. *Netolygaus regioninio vystymosi problema Lietuvoje: Socio-ekonominiai gerovės aspektai*, 18-39.

68. Pociūtė-Sereikienė, G., Baranauskienė, V., Daugirdas, V. (2019). Lietuvos savivaldybių teritorinės atskirties kompleksinis vertinimas. *Netolygaus regioninio vystymosi problema Lietuvoje: Socio-ekonominiai gerovės aspektai*, 53-76.
69. Pukelienė, V., & Šinkūnienė, K. (2005). Mokesčių kultūra ir jos įtaka mokesčių efektyvumui. *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai*, 33, 141-155.
70. Pukėnas, K. (2009). Kokybinių duomenų analizė SPSS programa. Lietuvos kūno kultūros akademija.
71. Ranceva, J., Ušpalytė-Vitkūnienė, R., & Vaišis, V. (2022). Indicators affecting the operation of public transport in regions and their interfaces. *Promet-Traffic&Transportation*, 34(6), 849-861.
72. Rawls, J. (1971). A theory of justice / John Rawls. Belknap Press of Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674042605>
73. Rosenzweig, A. H. (2020). International vertical equity. *Loy. U. Chi. LJ*, 52, 471.
74. Rutkauskas, V. (2018). *Mokesčių moralė ir jos įtaka viešojo sektoriaus pajamoms* (Doctoral dissertation, VGTU leidykla „Technika“).
75. Rutkauskas, V. (2019). Tax Morale and Public Sector Revenues in Baltic Countries. *Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 19, 26-43.
76. Sakalavičiūtė, I. MINIMALIOJO DARBO UŽMOKESČIO POVEIKIS DIRBANČIŲ ASMENŲ SKURDUI LIETUVOJE. *JAUNIMAS BESIKEIČIANČIOJE VISUOMENĖJE*, 341.
77. Savicka, A., & Žiliukaitė, R. (2023). Laisvi ir laimingi? Laimės dinamika Lietuvoje kartų kaitos perspektyvoje. *Filosofija. Sociologija*, 34(4 Special).
78. Savickienė, J., & Šitkauskienė, J. (2022). Mokesčių sistemos įtaka šešėlinei ekonomikai. In *Laisvalaikio tyrimai* (No. 1 (19), pp. 1-14).
79. Schneider, F. (2025). *The Shadow Economy and Shadow Labor Force*. EconSciences Books.
80. Selim, R., & Küçükçifçi, S. (2025). The effect of social transfers on income inequality and poverty in Türkiye. *Journal of the Knowledge Economy*, 16(2), 8198-8220.
81. Sharabidze, N. (2023). THE impact of tax revenues on economic growth: empirical evidence from Georgia. *Viešoji politika ir administravimas*, 22(2), 230-237.
82. Shaqiri, V., Elshani, A., & Ahmeti, S. (2024). The effect of direct and indirect taxes on economic growth in developed countries. *Ekonomika*, 103(2), 123-139.
83. Šišak, I., & Lukić, A. (2025). Provision and accessibility of services of general interest in functional urban regions: The case of Zagreb, Croatia. *Land*, 14(5), 1127.
84. Taminskaitė, G. (2022). *Solidarumo principas ir jo veikimas gerovės valstybių teisinėse sistemose. Prancūzijos ir Lietuvos pavyzdžiai* (Doctoral dissertation, Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla).
85. Tanno, R. S., & Misra, F. (2019). The effect of justice and understanding of taxation on the perception of the personal tax obligation about tax evasion. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 4(12), 115-122.
86. Telešienė, A. (2015). Asmeninė ir socialinė subjektyvi gerovė Lietuvoje. *Filosofija. Sociologija*, (4), 293-303.

87. Thaler, R. H. (2016). Behavioral economics: Past, present, and future. *American economic review*, 106(7), 1577-1600.
88. Timinskaitė, A., Ramanauskaitė, A., & Rudžionienė, K. (2023). Mokesčių moralė Lietuvoje. *Studijos–verslas–visuomenė: dabartis ir ateities įžvalgos: tarptautinės konferencijos mokslinių straipsnių rinkinys*, 8, 154-166.
89. Torgler, B., Demir, I. C., Macintyre, A., & Schaffner, M. (2008). Causes and consequences of tax morale: An empirical investigation. *Economic Analysis and Policy*, 38(2), 313-339.
90. Vaitkutė, V., & Volbergaitė, A. ASMENINIAI FINANSAI IR EMOCINĖ GEROVĖ: ATSPARUMO KŪRIMAS PER FINANSINĮ STABILUMĄ. *JAUNIMAS BESIKEIČIANČIOJE VISUOMENĖJE*, 179.
91. Vatavu, S., Lobont, O. R., Stefea, P., & Brindescu-Olariu, D. (2019). How taxes relate to potential welfare gain and appreciable economic growth. *Sustainability*, 11(15), 4094.
92. Vorevičienė, J. (2016). Trečiasis sektorius ir socialinė gerovė: nevyriausybinių organizacijų vaidmuo gerovės valstybėje. *Kultūra ir visuomenė: socialinių tyrimų žurnalas*, 7(2), 49-71.
93. Voukelatou, V., Gabrielli, L., Miliou, I., Cresci, S., Sharma, R., Tesconi, M., & Pappalardo, L. (2021). Measuring objective and subjective well-being: dimensions and data sources. *International Journal of Data Science and Analytics*, 11(4), 279-309.
94. Zinevičius, V. (2025). Kaimo gyventojų subjektyvioji ekonominė gerovė: literatūros apžvalga. *22-osios jaunųjų mokslininkų konferencijos straipsnių rinkinys*, 434-438.

Informacijos šaltinių sąrašas

1. EBPO. (2001). Principles of good tax administration: Practise note. OECD Centre for Tax Policy and Administration.
2. EBPO. (2023). Tax Administration 2023. OECD Publishing.
3. EBPO. (2025). *Better Life Index: Lithuania*. <https://www.oecdbetterlifeindex.org/countries/lithuania/>
4. EBPO. (2025). *OECD Economic Surveys: Lithuania 2025*. https://www.oecd.org/en/publications/2025/03/oecd-economic-surveys-lithuania-2025_b2939e8f.html
5. European Commission. (2024). Communication from the Commission: European Semester 2024 – Spring Package (COM(2024) 600 final).
6. European Commission. (2024). *Standard Eurobarometer 102 – Public opinion in the European Union*. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/3292>
7. Europos Parlamentas ir Taryba. (2016). Reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas). Europos Sąjungos oficialusis leidinys.
8. Europos Sąjunga. (2012). Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. Europos Sąjungos oficialusis leidinys.
9. Europos Sąjunga. (2012). Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. Europos Sąjungos oficialusis leidinys.
10. Eurostat. (2024). *EU and euro area tax-to-GDP ratio down in 2023*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241031-1>
11. Eurostat. (2025). *Eurostat database*. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat>
12. Eurostat. (2025). *GDP per capita, consumption per capita and price level indices*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=GDP_per_capita,_consumption_per_capita_and_price_level_indices
13. Eurostat. (2025). *Gini coefficient of equivalised disposable income*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_di12/default/table?lang=en
14. Eurostat. (2025). *Impact of social transfers on poverty reduction*. <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tespm050/default/table?lang=en>
15. Eurostat. (2025). *Overall life satisfaction by sex, age and educational attainment*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pw01/default/table?lang=en
16. Lietuvos bankas. (2025). *Lietuvos ekonomikos apžvalga*. <https://www.lb.lt/lt/eap-lietuvos-ekonomikos-apzvalga>
17. Lietuvos bankas. (2025). Ar įsigaliosiantys pajamų apmokestinimo pakeitimai paveiks užimtumą Lietuvoje?. <https://www.lb.lt/lt/naujienos/ar-isigaliosiantys-pajamu-apmokestinimo-pakeitimai-paveiks-uzimtuma-lietuvoje?>
18. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas, 1990 m. liepos 30 d. Nr. I-430. (1990). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.428/asr>

19. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2021 m. spalio 6 d. įsakymas „Dėl šešėlinę ekonomiką ir pridėtinės vertės mokesčio atotrūkį mažinančių veiksmų plano patvirtinimo“ Nr. 1K-317. (2021). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/639af17026a911ecad73e69048767e8c>
20. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002 m. liepos 2 d. Nr. IX-1007. (2002). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.171369/asr>
21. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 2004 m. balandžio 13 d. Nr. IX-2112. (2004). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.231855/asr>
22. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas, 2005 m. birželio 7 d. Nr. IX-233. (2005). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.257650/asr>
23. Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymas, 2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1675. (2003). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EEE59417F13/dycxCViiqq>
24. Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, 2002 m. kovo 5 d. Nr. IX-751. (2002). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163423/asr>
25. Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XIV-2466 „Dėl valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ patvirtinimo“. (2023). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a8b03ef0a55511ee8172b53a675305ab?jfwid=1z7qrkybq>
26. Lietuvos Respublikos Seimo 2025 m. rugsėjo 25 d. nutarimas „Dėl dvidešimtos Lietuvos respublikos Vyriausybės programos“ Nr. XV-439. (2025). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/568b271299f611f0a8bbd1e98310677d>
27. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2026 m. sausio 21 d. įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2026-2028 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“ Nr. A1-44. (2026). https://socmin.lrv.lt/public/canonical/1769091763/6339/ISAKYMAS_2026-01-____Nr._A1-tvirtinti_01.16.pdf
28. Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas 2012 m. rugsėjo 18 d. Nr. XI-2220. (2012). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B4FA4C56B8D5>
29. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991 m. gegužės 21 d. Nr. I-1336. (1991). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1327/asr>
30. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, 1999 m. birželio 17 d. Nr. VIII-1234. (1999). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66>
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. gegužės 13 d. nutarimas Nr. 498 „Dėl 2020 metų nacionalinės reformų darbotvarkės patvirtinimo“. (2020). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/6b7be37099d011ea9515f752ff221ec9>
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. rugsėjo 9 d. nutarimas Nr. 998 „Dėl 2021-2030 metų nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“. (2020). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=-whxwii77y>
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. lapkričio 17 d. nutarimas Nr. 971 „Dėl 2021-2030 metų Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos valstybės skaitmeninimo plėtros programos patvirtinimo“. (2021). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/13206c504e8d11ec862fdcbc8b3e3e05>

34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. birželio 29 d. nutarimas Nr. 713, „Dėl 2022-2030 metų regionų plėtros programos patvirtinimo“. (2022). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/89286de0fbc511ec8fa7d02a65c371ad>
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. kovo 9 d. nutarimas Nr. 209 „Dėl 2022-2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos finansų ministerijos tvarių viešųjų finansų plėtros programos patvirtinimo“. (2022). <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4c6d0400a36511ec966fd5047f7e7091>
36. Oficialiosios statistikos portalas. (2025). Vidutinis darbo užmokestis. <https://osp.stat.gov.lt>
37. SODRA. (2025). *Valstybiniu socialiniu draudimu apdraustų asmenų skaičiaus kitimas*. <https://atvira.sodra.lt/lt-eur/>
38. Taryba. (2006). Tarybos direktyva 2006/112/EB dėl bendros pridėtinės vertės mokesčio sistemos. Europos Sąjungos oficialusis leidinys.
39. Taryba. (2011). Tarybos direktyva 2011/16/ES dėl administracinio bendradarbiavimo mokesčių srityje. Europos Sąjungos oficialusis leidinys.
40. Taryba. (2016). Tarybos direktyva (ES) 2016/1164, kuria nustatomos kovos su mokesčių vengimu taisyklės. Europos Sąjungos oficialusis leidinys.
41. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2022). *Gyventojų pajamų mokesčio administravimo analizės ataskaita*. <https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/753727/UploadServlet11301.pdf/5ca2c7b1-875b-5b02-6967-460d863066f7?t=1669813423015>
42. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2025). *Biudžeto pajamos*. <https://www.vmi.lt/evmi/biudzeto-pajamos>
43. Valstybinė mokesčių inspekcija. (2026). *GPM duomenys 2026 m. I–III mėn*. https://www.vmi.lt/evmi/documents/20142/753727/GPM_duomenys_2026_1-3_men.pdf/bb4f99f6-2be4-f78e-42f6-913b0a59967b?t=1776934140777
44. VRM. (2024). *Ataskaita apie gyventojų pasitikėjimą valstybės ir savivaldybių įstaigomis ir aptarnavimo kokybės vertinimą*. <https://vrm.lrv.lt/lt/teisine-informacija/tyrimai-ir-analizes-4/kiti-tyrimai-analizes-ir-vertinimai/sociologiniai-tyrimai-2/>
45. World Happiness Report. (2024). *World Happiness Report 2024*. University of Oxford: Wellbeing Research Centre. <https://www.worldhappiness.report/ed/2024/>

Priedai

1 priedas. Kiekybinio tyrimo anketa

Sveiki. Esu Asta Aleksišiūnienė, Kauno technologijos universiteto (KTU) Viešojo administravimo magistrantūros kurso studentė. Šiuo metu rašau baigiamąjį magistro darbą ir atlieku tyrimą, kurio **tikslas - ištirti, kokie veiksniai lemia mokesčių mokėtojų gerovę Lietuvoje.**

Šiame tyrime gerovė suprantama kaip asmens finansinės padėties, gyvenimo kokybės, ekonominio saugumo ir pasitenkinimo gyvenimu visuma, taip pat kaip požiūris į mokesčių sistemą, jos teisingumą ir suvokiamą gaunamą naudą už sumokamus mokesčius.

Apklausoje kviečiami dalyvauti 25-60 metų dirbantys asmenys. Apklausa yra anoniminė ir gauti duomenys bus naudojami tik tiriamojo darbo tikslais. Anketos pildymas truks apie 10-15 min.

Dėkoju už jūsų skirtą laiką!

Tiesioginiai ekonominiai veiksniai*

Įvertinkite, kiek sutinkate su šiais teiginiais (*1 - visiškai nesutinku, 5 - visiškai sutinku*)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Mano pajamos leidžia patenkinti pagrindinius poreikius					
Mano pajamos leidžia daugiau, nei pagrindinių poreikių patenkinimas					
Mano pajamos leidžia taupyti ar investuoti					
Mano pajamos yra stabilios					
Mano mokama mokesčių suma yra didelė					
Mokesčiai ženkliai sumažina mano disponuojamas pajamas (pajamas po mokesčių)					
Pajamų nelygybė Lietuvoje yra didelė					

Mokesčių sistema padeda mažinti nelygybę					
Valstybės teikiamos socialinės išmokos yra pakankamos					
Valstybės teikiamos socialinės išmokos leidžia jaustis saugiai					
Iš mokesčių surenkamos pajamos yra perskirstomos teisingai, tiems, kam reikia labiausiai					
Socialinė apsauga Lietuvoje veikia efektyviai					

Netiesioginiai instituciniai veiksniai*

Įvertinkite, kiek sutinkate su šiais teiginiais (1 - visiškai nesutinku, 5 - visiškai sutinku)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Valstybės teikiamos viešosios paslaugos man yra lengvai prieinamos					
Lietuvoje yra geros sąlygos užimtumui ir savęs realizavimui					
Esu patenkintas (-a) Lietuvos švietimo sistema					
Esu patenkintas (-a) Lietuvos sveikatos priežiūros paslaugomis					
Esu patenkintas (-a) savo gyvenamosios					

vietos infrastruktūra					
Viešosios paslaugos Lietuvoje yra aukštos kokybės					
Viešųjų paslaugų kokybė skiriasi priklausomai nuo regiono					
Gyvenamoji vieta daro įtaką mano gerovei					
Už sumokamus mokesčius šiuo metu gaunu adekvačią naudą					
Mano sumokėti mokesčiai naudojami tinkamai ir efektyviai					
Mokesčių administravimas yra efektyvus					

Psichologiniai ir elgsenos veiksniai*

Įvertinkite, kiek sutinkate su šiais teiginiais (1 - visiškai nesutinku, 5 - visiškai sutinku)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Mokesčių sistema Lietuvoje man yra aiški ir suprantama					
Mokesčių sistema Lietuvoje yra teisinga					
Mokesčių našta paskirstyta sąžiningai					
Jaučiu, kad mokesčių našta man yra per didelė					
Mano mokami mokesčiai atitinka mano galimybes					

Pasitikiu valstybės institucijomis					
Man svarbu sąžiningai mokėti mokesčius					
Mano aplinkoje mokesčių mokėjimas laikomas svarbiu					
Esu linkęs (-usi) laikytis mokesčių įsipareigojimų					
Sunkiau laikytis mokesčių įsipareigojimų, jei matau, kad to nedaro kiti					
Sunkiau laikytis mokesčių įsipareigojimų jei sistema atrodo neaiški ir ne iki galo suprantama					
Tikiu, kad sąžiningai mokėdamas (-a) mokesčius gausiu naudą ateityje					

Šešėlinė ekonomika*

Įvertinkite, kiek sutinkate su šiais teiginiais (1 - visiškai nesutinku, 5 - visiškai sutinku)

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku, nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Lietuvoje yra paplitęs mokesčių vengimas					
Mokesčių vengimas yra nepateisinamas					
Kartais mokesčių vengimas atrodo pateisinamas					
Šešėlinė ekonomika daro					

įtaką viešosioms paslaugoms					
Šešėlinė ekonomika mažina sąžiningų mokesčių mokėtojų gerovę					

Esu patenkintas (-a) savo gyvenimo kokybe*

- Taip
- Iš dalies
- Ne

Esu patenkintas (-a) savo gyvenimo sąlygomis*

- Taip
- Iš dalies
- Ne

Jaučiuosi finansiškai saugus (-i)*

- Taip
- Iš dalies
- Ne

Esu patenkintas (-a) teikiamomis viešosiomis paslaugomis Lietuvoje*

- Taip
- Iš dalies
- Ne

Kokie objektyvūs veiksniai jums, kaip mokesčių mokėtojui (-ai), yra svarbiausi kalbant apie gerovę?*

Pasirinkite 5 labiausiai tinkančius variantus

- Mokesčių sistemos aiškumas ir suprantamumas
- Mokesčių našta (sumokamų mokesčių dydis)
- Disponuojamos pajamos (pajamos po mokesčių)
- Pajamų stabilumas
- Finansinis saugumas
- Socialinės garantijos ir socialinė apsauga
- Viešųjų paslaugų prieinamumas ir kokybė
- Švietimo prieinamumas ir kokybė
- Sveikatos priežiūros prieinamumas ir kokybė
- Gyvenamosios vietos infrastruktūra
- Užimtumo galimybės ir savirealizacija

Kokie subjektyvūs veiksniai jums, kaip mokesčių mokėtojui (-ai), yra svarbūs, kad jaustumėte gerovę?*

Pasirinkite 3 labiausiai tinkančius variantus

- Mokesčių sistemos teisingumas
- Socialinės apsaugos sistemos teisingumas
- Mano galimybes atitinkanti mokesčių našta
- Jaučiama už sumokėtus mokesčius gaunama nauda
- Žinojimas, kad surinkti mokesčiai panaudojami efektyviai
- Skaidri valstybės institucijų veikla
- Visuomenės sąžiningumas mokant mokesčius
- Žinojimas, kad atlieku pilietinę pareigą (vertybės)

Ar manote, kad mokesčių sistema Lietuvoje prisideda prie Jūsų gerovės?*

- Taip
- Iš dalies
- Ne

Jūsų lytis*

- Vyras
- Moteris
- Kita

Jūsų amžius*

- 25-30
- 31-40
- 41-50
- 51-60

Jūsų išsilavinimas*

- Pagrindinis
- Vidurinis
- Profesinis
- Aukštasis koleginis
- Aukštasis universitetinis

Jūsų gyvenamoji vietovė*

- Kaimas
- Miestelis
- Miestas

Jūsų užimtumas*

- Dirbu samdomą darbą
- Dirbu savarankiškai

Jūsų pajamų lygis (į rankas/mėn.):*

- Iki 900 eur
- 901-1200 eur
- 1201-1500 eur
- 1501-2000 eur
- Daugiau nei 2000 eur